

T.C
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KLASİK ARKEOLOJİ ANABİLİM DALI
KLASİK ARKEOLOJİ PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

MİTOLOJİK TASVİRLERDE TEKSTİL VE GİYİM KUŞAM

Övün Selim MARTİN

Danışman

Yrd. Doç. Füsun ÖZPULAT

2010

Yemin Metni

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “MİTOLOJİK TASVİRLERDE TEKTSTİL VE GİYİM KUŞAM” adlı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Tarih

.../.../.....

Adı SOYADI

İmza

YÜKSEK LİSANS TEZ SINAV TUTANAĞI

Öğrencinin

Adı ve Soyadı : Övün Selim MARTİN
Anabilim Dalı : Klasik Arkeoloji
Programı : Klasik Arkeoloji
Tez Konusu : Mitolojik Tasvirlerde Tekstil ve Giyim Kuşam
Sınav Tarihi ve Saati :

Yukarıda kimlik bilgileri belirtilen öğrenci Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün tarih ve sayılı toplantısında oluşturulan jürimiz tarafından Lisansüstü Yönetmeliği'nin 18. maddesi gereğince yüksek lisans tez sınavına alınmıştır.

Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini dakikalık süre içinde savunmasından sonra jüri üyelerince gerek tez konusu gerekse tezin dayanağı olan Anabilim dallarından sorulan sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin,

BAŞARILI OLDUĞUNA OY BİRLİĞİ O
DÜZELTİLMESİNE O* OY ÇOKLUĞU O
REDDİNE O**

ile karar verilmiştir.

Jüri teşkil edilmediği için sınav yapılamamıştır. O***
Öğrenci sınava gelmemiştir. O**

* Bu halde adaya 3 ay süre verilir.
** Bu halde adayın kaydı silinir.
*** Bu halde sınav için yeni bir tarih belirlenir.

Tez burs, ödül veya teşvik programlarına (Tüba, Fulbright vb.) aday olabilir. Evet
Tez mevcut hali ile basılabilir. O Tez
gözden geçirildikten sonra basılabilir. O
Tezin basımı gerekliliği yoktur. O

JÜRİ ÜYELERİ

İMZA

..... Başarılı Düzeltme Red

..... Başarılı Düzeltme Red

..... Başarılı Düzeltme Red

ÖZET
YÜKSEK LİSANS TEZİ
“MİTOLOJİK TASVİRLERDE TEKSTİL VE GİYİM KUŞAM”

Övün Selim MARTİN

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KLASİK ARKEOLOJİ ANABİLİM DALI
KLASİK ARKEOLOJİ PROGRAMI

Antikçağ toplumlarında, din, sanat ve edebiyat ile iç içe geçmiş mitoloji, aynı zamanda toplumun sosyal yaşantısını da bire bir yansıtmaktadır. Bu yaşantı içerisinde sırasıyla; örtünme ihtiyacından süslenmeye varan, giyim kuşam özellikleri ve aksesuarlarını da buluruz. Kıyafetler, tüm türleri ve ekleriyle, öncelikle doğadan ulaşılabilen hammaddeler ve nesnelere kullanılarak, iklim ve doğa koşulları göz önüne alınarak belirlenmiş, sonrasında beğeni, işlevsellik ve toplumsal etik kurallarına göre şekillenerek üretilmiştir. Toplumdan topluma aktararak gelişen söylenceler, beraberlerinde tüm giyim özelliklerini ve aksesuarlardaki tanrısal detayları da getirmiş; toplumlar, iklim farkı nedeniyle ortaya çıkan özgün örnekler hariç, bu alanda da birbirini takip eden ürünler ortaya çıkarmışlardır. Tanrıların kişiselleştirilmesi ve aynı zamanda güçlü kişiliklerin de tanrılaştırılması, mitolojik eserlere konu olan tüm karakterlerin benzer biçimde giyinmelerine neden olmuştur. Herhangi bir eser üzerinde gördüğümüz giyim kuşam detayları, dönemde en rağbet gören gerçek giysilerin bire bir tasvir edilmiş hali olmalıdır. Bununla beraber, tanrısal varlıklara ya da hayali kahramanlara özgü, gerçekten deforme edilerek zenginleştirilmiş, olağandışı özellikler kazanmış kıyafet ve aksesuarlar da bilinmektedir.

Anahtar Kelimeler: aksesuar, antik uygarlıklar, mitoloji, söylence, tekstil, giyim kuşam.

ABSTRACT

“TEXTILE AND ASSOCIATED APPARELS IN MYTHOLOGICAL DESCRIPTIONS”

THESIS OF MASTER OF SCIENCE

Övün Selim MARTİN

PROGRAM OF CLASSICAL ARCHEOLOGY

DEPARTMENT OF CLASSICAL ARCHEOLOGY

INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCE

DOKUZ EYLUL UNIVERSITY

Mythology intertwined with religion, arts and literature in ancient communities tended to realistically reflect social way of life in the related society, in which we could see features from necessity to wear to accessories/embroideries in the forms of the then apparels, which are understood to have been produced using raw materials and objects easily available from nature considering climatic and natural conditions first, then transformed in terms of social pleasure/esthetics, functionality and ethics of the community involved. Legends/Myths grown and handed down to following generations from olden communities inevitably brought about all sorts of apparel characteristics and theological/idol details of accessories; except for authentic examples caused by climatic variations, communities proliferated successive items in this field as well. Identification of gods with man and idolization of great human figures as gods resulted in almost all characters described in mythological works of arts wearing likewise. Textile and apparel details which we have seen in any works of art must have described what was actually popularly worn then. In addition, apparels and accessories have historically been known which are proven to have been deformed and thus enriched, becoming extraordinarily featured using imaginary idol creatures and heroes created in human minds.

Keywords: accessories, ancient communities, mythology, legends, myths, textile, apparel

İÇİNDEKİLER LİSTESİ
MİTOLOJİK TASVİRLERDE TEKSTİL VE GİYİM KUŞAM

YEMİN METNİ	ii
TUTANAK	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER	vi
RESİMLERİN LİSTESİ	ix
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM
GİYİM VE DOKUMANIN SERÜVENİ

I. İLKEL – DOKUMA ÖNCESİ GİYİM	6
II. DOKUMA	7
A. Dokuma Çeşitleri	9
B. Dokuma Tezgahları	10
1. Yatay Yer Tezgahı	11
2. Üstü Kirişlere Sahip Dikey Dokuma Tezgahı	11
3. Uçları Ağırlıklı Dikey Dokuma Tezgahı	12
III. DOKUMA SONRASI GİYİM	15
A. Mezopotamya Kültürlerinde Giyim	15
1. Sümer Uygarlığı	15
2. Babil ve Asur Uygarlığı	15
3. Pers Uygarlığı	16
B. Mısır Kültüründe Giyim	17
C. Ege ve Anadolu Kültürlerinde Giyim	18
1. Girit – Minos Uygarlığı	18
2. Mykenai Uygarlığı	19
3. Hitit Uygarlığı	20
4. Urartu Uygarlığı	21
5. Frig Uygarlığı	22
6. Lidya Uygarlığı	23

7. Helen Uygarlığı	24
a. Erkek ve Kadınlar İçin Giysiler	25
b. Erkeklerin Saç Şekilleri ve Kullandıkları Aksesuarlar	27
c. Kadınların Saç Şekilleri ve Kullandıkları Aksesuarlar	28
d. Ayakkabılar	28
e. Çocuklar İçin Giysiler	29
f. Askeri Kıyafetler	29
g. Giyim Kronolojisi	30

İKİNCİ BÖLÜM

GİYİM VE DOKUMANIN MİTOLOJİK SERÜVENİ

I. MİTOLOJİ	33
A. Dokuma Mitolojisi	33
II. TANRISAL VARLIKLARDA GİYİM	35
A. Zeus	35
B. Hera	36
C. Poseidon	38
D. Hades	39
E. Demeter	39
F. Hestia	40
G. Aphrodite	41
H. Athena	42
İ. Ares	43
J. Apollon	44
K. Artemis	45
L. Hermes	46
M. Hephaistos	47
N. Dionysos	48
III. SAVAŞLARDA GİYİM	49
A. Tanrıların Egemenlik Mücadelesi	50
B. İnsanların Egemenlik Mücadelesi	50
1. Troya Savaşı	51

2. Yunan – Pers Savaşı	51
3. Yunan – Amazon Savaşı	52
C. Mitolojik Yaratıkların Egemenlik Mücadelesi	53
1. Pigmelerle Turnaların Savaşı	53
2. Lapith'lerle Kentauros'ların Savaşı	54
IV. KAHRAMANLAR VE SUÇLULARDA GİYİM	54
A. Kahramanlar	55
1. Perseus	55
2. Herakles	56
3. Theseus	56
B. Suçlular	57
1. Marsyas	57
2. Prometheus	58
3. Atlas	59
4. Sisyphos	59
SONUÇ	60
KAYNAKLAR	64
EKLER	67

RESİMLERİN LİSTESİ

1. RESİM : Leopar postu giymiş avcı – MELLAART
2. RESİM : Leopar postu giymiş dans eden avcılar – MELLAART
3. RESİM : Konik Dokuma Tezgahı Ağırlığı – TAED Resim 1.
4. RESİM : Yuvarlak Dokuma Tezgahı Ağırlığı – TAED Resim 2.
5. RESİM : Yatay Yer Tezgahı – TÜRKOĞLU Resim 6.
6. RESİM : Dikey Dokuma Tezgahı – TÜRKOĞLU Resim 5.
7. RESİM : Uçları Ağırlıklı Dikey Dokuma Tezgahı – TÜRKOĞLU Resim 7.
8. RESİM : Athena/Arakhne – http://www.dokuma.org/dkmclk_trh.htm
9. RESİM : Dokuma tezgahında çalışan kadınlar – TAED Resim 4.
10. RESİM : Dokuma Tezgahı – http://historyproject.ucdavis.edu/ic/standard/6.00/6.4_4.00/
11. RESİM : Dokuma tezgahı – http://www.dokuma.org/dkmclk_trh.htm
12. RESİM : İhtar / İnanna Adağı – <http://www.britishmuseum.org/>
13. RESİM : İhtar / İnanna Adağı – <http://www.britishmuseum.org/>
14. RESİM : İhtar – <http://www.flickr.com/photos/44124324682@N01/320549220>
15. RESİM : Asur Kıyafetleri – www.answers.com/topic/nineveh
16. RESİM : Asur Kıyafetleri – www.answers.com/topic/nineveh
17. RESİM : Başlık,tunik, pantolon – www.kultur.gov.tr/TR/Genel/t.ashx?F6E10F88924
18. RESİM : Pers kıyafet detayları – archaeology.about.com/.../ss/pompeii_faun_7.htm
19. RESİM : Yönetici kıyafetleri – www.easypedia.gr/el/articles/p/e/r/Ευκόv...
20. RESİM : Pers başlığı – archaeology.about.com/.../ss/pompeii_faun_7.htm
21. RESİM : Dokuma – www.gutenberg.org/files/14400/14400-h/14400-h.htm
22. RESİM : Minos'lu Gezgin – www.hellenica.de
23. RESİM : Parisli Kız – <http://www.mlahanas.de/Greeks/History/Minoans.html>
24. RESİM : Zambaklı Prens – <http://www.mlahanas.de/Greeks/History/Minoans.html>
25. RESİM : Balıkçı – <http://www.mlahanas.de/Greeks/History/Minoans.html>
26. RESİM : Boksörler – <http://www.mlahanas.de/Greeks/History/Minoans.html>
27. RESİM : Av Sahnesi – <http://www.mlahanas.de/Greeks/History/Minoans.html>
28. RESİM : Yılanlı Tanrıça – <http://www.mlahanas.de/Greeks/History/Minoans.html>
29. RESİM : At arabası içinde bayanlar – commons.wikimedia.org.
30. RESİM : Elinde fildişi kutu taşıyan kadın – commons.wikimedia.org.
31. RESİM : Kalathos – commons.wikimedia.org.

32. RESİM : Konik Miğfer – <http://www.mlahanas.de/Greeks/History/Mycenaean.html> .
33. RESİM : Kalkan Motifi – commons.wikimedia.org.
34. RESİM : Aslan Av – commons.wikimedia.org.
35. RESİM : Savaşçılar – <http://humanitieslab.stanford.edu/GreekArchaeology/638> .
36. RESİM : Kolluk - Kadmeia – commons.wikimedia.org.
37. RESİM : Baldır Koruması – commons.wikimedia.org.
38. RESİM : Bilek Zırhı – commons.wikimedia.org.
39. RESİM : İlkel Hitit Kıyafeti – TÜRKOĞLU Resim 35.
40. RESİM : Deri Üstlükler – TÜRKOĞLU Resim 47.
41. RESİM : Şalvar – TÜRKOĞLU Resim 48.
42. RESİM : Gelinlik – TÜRKOĞLU Resim 38.
43. RESİM : Başörtüsü – TÜRKOĞLU Resim 56.
44. RESİM : Hitit Kıyafetleri – TÜRKOĞLU Resim 42.
45. RESİM : Hitit Erkek Kıyafeti – TÜRKOĞLU Resim 44.
46. RESİM : Urartu Aplikeleri – TÜRKOĞLU Resim 62.
47. RESİM : Urartu Aplikeleri – TÜRKOĞLU Resim 66a.
48. RESİM : Frig Kadın Kıyafeti – TÜRKOĞLU Resim 73.
49. RESİM : Frig Kadın Kıyafeti – TÜRKOĞLU Resim 74.
50. RESİM : Frig Erkek Kıyafeti – TÜRKOĞLU Resim 76.
51. RESİM : Frig Fibulaları – TÜRKOĞLU Resim 75.
52. RESİM : Frig Başlığı – wikipedia Frig maddesi.
53. RESİM : Lydion – wikipedia lydion maddesi.
54. RESİM : Lydia'lı Kadın – TÜRKOĞLU Resim 93.
55. RESİM : İp eğiren kadın – www.mlahanas.de .
56. RESİM : Giysi yapan kadınlar – www.beazley.ox.ac.uk/.../redfigure/eretria.htm
57. RESİM : Epinetron ve Kalathos kullanan kadın – www.hellenica.de
58. RESİM : Khiton, Kalathos detay – www.liechtensteinmuseum.at/en
59. RESİM : Delphi'li Arabacı – www.tr.wikipedia.org/wiki/Dosya:Delphi_charioteer.jpg
60. RESİM : Nereid Heykeli – www.s220.photobucket.com
61. RESİM : Dor Khiton'u - <http://www.mlahanas.de/Greeks/Fashion2.htm>
62. RESİM : İon Khiton'u – www.dl.ket.org
63. RESİM : Khimation giymiş kızlar - <http://arthistory.wisc.edu/>
64. RESİM : Khimation ve Peplos - www.columbia.edu/parthenon
65. RESİM : Khimation giymiş dansçı - <http://www.mlahanas.de/Greeks/Fashion2.htm>

66. RESİM : Khimation ve Khlamys - <http://www.mlahanas.de/Greeks/Fashion4.htm>
67. RESİM : Khlamys - <http://en.wikipedia.org/wiki/File:ManWithChlamys5.jpg>
68. RESİM : Khlamys'li Hermes - <http://en.wikipedia.org/wiki/File:HermesPtolemy.jpg>
69. RESİM : Peplos – http://en.wikipedia.org/wiki/File:ACMA_679_Kore_1.JPG
70. RESİM : Peplos giyme yöntemi - commons.wikimedia.org.
71. RESİM : Bikini giymiş kadın – <http://www.mlahanas.de/Greeks/Fashion2.htm>
72. RESİM : Perizoma detay - <http://www.mlahanas.de/Greeks/Fashion.htm>
73. RESİM : Diplaks detay - <http://www.uky.edu/AS/Classics/pics/p74.gif> .
74. RESİM : Nebris – http://commons.wikimedia.org/wiki/Category:Dutuit_Painter
75. RESİM : Khlamys ve Petasos - <http://www.theoi.com/Gallery/K11.7.html>
76. RESİM : Khlamys ve Petasos - www.columbia.edu/parthenon
77. RESİM : Pilos giymiş Hoplit - www.plataians.org/gr/images/hoplite_pilos.gif
78. RESİM : Onkos detay - <http://www2.cnr.edu/home/bmcmanus/tragicmasks3.jpg>
79. RESİM : Diadem - http://www.livius.org/a/1/greeks/coin_antiochus_iii_the_great.jpg
80. RESİM : Saç tipleri - www.fashion-era.com/.../hairgreekge1.jpg
81. RESİM : Endromis – <http://www.theoi.com/Gallery/K8.7.html>
82. RESİM : Kothornos - <http://www.mlahanas.de/Greeks/Arts/ArtemisCorfuTemple.htm>
83. RESİM : Kothornos - www.theoi.com/image/thumbK12.25.jpg
84. RESİM : Embased http://commons.wikimedia.org/wiki/Category:Penthesilea_Painter
85. RESİM : Khlamys –Diphilos Atölyesi - Kendi Arşivim.
86. RESİM : Hoplitler – www.insecula.com/.../00/05/70/ME0000057064_1.JPG
87. RESİM : Hoplitler - www.mlahanas.de/Greeks/LX/ThHopliteADUT01575.jpg
88. RESİM : Savaş Kıyafetleri - <http://www.mlahanas.de/Greeks/war/Armor2.htm>
89. RESİM : Keten göğüslük - www.mlahanas.de/.../Images/Euthymides2307.jpg
90. RESİM : Çan Zırh - <http://www.mlahanas.de/Greeks/war/Armor.htm>
91. RESİM : Göğüs Zırhı – <http://www.mlahanas.de/Greeks/war/Armor.htm>
92. RESİM : Baldır Zırhı – <http://www.mlahanas.de/Greeks/war/Armor.htm>
93. RESİM : Baldır zırhı detay – www.theoi.com/image/P13.4Thetis.jpg
94. RESİM : Kumaş destek detay - <http://academic.shu.edu/honors/Sarpedon.jpg>
95. RESİM : Kopis detay - <http://www.theoi.com/Gallery/T19.10.html>
96. RESİM : Mızrak detay - www.sandrashaw.com/images/AH1L15Exe2.jpg
97. RESİM : Mızrak detay - <http://www.theoi.com/image/T1.6Gaia.jpg>
98. RESİM : Ok ve yay detay - www.dl.ket.org/.../images/greek_vase_.jpg
99. RESİM : Balta - <http://www.mlahanas.de/Greeks/Bios/GreekVasePainters.html>

100. RESİM : İskit başlığı - <http://www.sikyon.com/athens/archaic/images/vase49.jpg>
101. RESİM : Korinth Miğferi – www.commons.wikimedia.org
102. RESİM :İliryan Miğferi – <http://www.mlahanas.de/Greeks/war/Armor.htm>
103. RESİM :Khalkıdyalı Miğferi – <http://www.mlahanas.de/Greeks/war/Armor.htm>
104. RESİM :Attika Miğferi – <http://www.mlahanas.de/Greeks/war/Armor.htm>
105. RESİM :Boiotia Miğferi – <http://www.mlahanas.de/Greeks/war/Armor.htm>
106. RESİM :Frigya Miğferi – <http://www.mlahanas.de/Greeks/war/Armor.htm>
107. RESİM :Frigya Miğferi – <http://www.mlahanas.de/Greeks/war/Armor.htm>
108. RESİM :Savaş Kıyafetleri – <http://www.larp.com/hoplite/BMgr1.jpg>
109. RESİM :Auxerre Tanrıçası - <http://img25.imageshack.us/i/auxerre.jpg/>
110. RESİM :Rheia ve Kronos - <http://mythagora.com/bios/rheia.html>
111. RESİM :Rheia ve Kronos – <http://www.theoi.com/Gallery/T6.1.html>
112. RESİM :Zeus – <http://www.theoi.com/Gallery/K1.1.html>
113. RESİM :Yarı giyimli Zeus - <http://www.theoi.com/Gallery/S1.3.html>
114. RESİM :Çıplak Zeus - <http://www.theoi.com/Gallery/K1.3.html>
115. RESİM :Paris'in Yargısı - <http://www.theoi.com/Gallery/K4.6.html>
116. RESİM :Hera ve Zeus – www.columbia.edu/parthenon
117. RESİM :Poseidon veya Zeus - <http://www.theoi.com/Gallery/S2.1.html>
118. RESİM :Poseidon – <http://www.utexas.edu/>
119. RESİM :Giyimli Poseidon - <http://www.theoi.com/Gallery/K2.11.html>
120. RESİM :Poseidon - <http://www.theoi.com/Gallery/K2.3.html>
121. RESİM :Giyimli Hades - <http://www.theoi.com/Gallery/K14.5.html>
122. RESİM :Giyimli Hades – <http://www.theoi.com/Gallery/K14.6.html>
123. RESİM :Yarı giyimli Hades - <http://www.theoi.com/Gallery/K14.3.html>
124. RESİM :Demeter ve Triptolemos - <http://www.theoi.com/Gallery/O28.1.html>
125. RESİM :Demeter - <http://www.theoi.com/Gallery/S3.7.html>
126. RESİM :Demeter - <http://www.theoi.com/Gallery/K26.1.html>
127. RESİM :Hestia - <http://www.breathinginthemoon.com/tag/pythia/>
128. RESİM :Hestia - <http://www.theoi.com/Gallery/O24.9.html>
129. RESİM :Hestia - <http://www.theoi.com/Gallery/S13.1.html>
130. RESİM :Giyimli Aphrodite - <http://www.theoi.com/Gallery/K9.3.html>
131. RESİM :Yarı Giyimli Aphrodite - <http://www.theoi.com/Gallery/S10.7.html>
132. RESİM :Milo Venüs'ü - <http://www.theoi.com/Gallery/S10.2.html>
133. RESİM :Çıplak Aphrodite - <http://www.theoi.com/Gallery/S10.4.html>

134. RESİM :Athena ve Marsyas - <http://www.theoi.com/Gallery/T61.4.html>
135. RESİM :Athena - <http://www.theoi.com/Gallery/K5.5B.html>
136. RESİM :Athena - <http://www.theoi.com/Gallery/S8.18.html>
137. RESİM :Ares, Francois Vazosu detay - <http://www.theoi.com/Gallery/K9.4.html>
138. RESİM :Zırhlı Ares - <http://www.theoi.com/Gallery/K4.12.html>
139. RESİM :Çıplak Ares - <http://www.theoi.com/Gallery/S9.3.html>
140. RESİM :Çıplak Apollon – <http://www.theoi.com/Gallery/K5.3.html>
141. RESİM :Apollon ve Artemis - <http://www.theoi.com/Gallery/K5.4.html>
142. RESİM :Apollon ve Marsyas - www.easypedia.gr/.../d/dd/Apollon_&_Marsyas.jpg
143. RESİM :Yarı giyimli Apollon – <http://www.theoi.com/Gallery/S5.1.html>
144. RESİM :Artemis Potnia Theron – <http://www.theoi.com/Gallery/K6.3.html>
145. RESİM :Artemis - http://farm1.static.flickr.com/148/362410528_ff9978c35b.jpg
146. RESİM :Efes Artemis'i - <http://www.theoi.com/Gallery/S6.2.html>
147. RESİM :Versailles Artemis'i - <http://www.theoi.com/Gallery/S6.1.html>
148. RESİM :Bakire Artemis - <http://www.theoi.com/Gallery/S6.6.html>
149. RESİM :Artemis takı detay - <http://www.theoi.com/Gallery/T61.1.html>
150. RESİM :Genç Hermes - <http://www.theoi.com/Gallery/T22.1.html>
151. RESİM :Hephaistos – www.columbia.edu/parthenon
152. RESİM :Çalışan Hephaistos detay - <http://www.webwinds.com/myth/hephaest.gif>
153. RESİM :Hephaistos'un Dönüşü - <http://www.theoi.com/Gallery/K7.8.html>
154. RESİM :Hephaistos'un Dönüşü - <http://www.theoi.com/Gallery/K7.1B.html>
155. RESİM :Giyimli Dionysos - <http://www.theoi.com/Gallery/T60.14.html>
156. RESİM :Yarı giyimli Dionysos - <http://www.theoi.com/Gallery/T55.2.html>
157. RESİM :Yarı giyimli, genç Dionysos - <http://www.theoi.com/Gallery/K12.10.html>
158. RESİM :Çıplak Dionysos - <http://www.theoi.com/Gallery/Z12.1.html>
159. RESİM :Gigantomakhia – <http://www.theoi.com/image/R43.1Gigantes.jpg>
160. RESİM :Gigantomakhia - <http://rubens.anu.edu.au/htdocs/laserdisk/0137/13759.JPG>
161. RESİM :Aphrodite ve Helena - <http://www.theoi.com/Gallery/K10.8.html>
162. RESİM :Troya savaşı - <http://www.theoi.com/Gallery/K10.9.html>
163. RESİM :Yunan - Pers savaşı – <http://library.flawlesslogic.com/spartan.jpg>
164. RESİM :Amazonlar - webpages.ull.es/.../06mito/practica6.html
165. RESİM :Amazonlar - <http://www.truciolisavonesi.it/miserrimus/Epinetron1.jpg>
166. RESİM :Akhilleus – Penthesileia - http://www.theoi.com/image/img_penthesileia.jpg
167. RESİM :Pigme ve Turna - http://www.metmuseum.org/toah/images/h2/h2_26.49.jpg

168. RESİM :Pigmeler ve Turnalar - <http://www.theoi.com/Gallery/T92.1.html>
169. RESİM :Pigmeler ve Turnalar – <http://www.theoi.com/Gallery/T92.2.html> .
170. RESİM :Lapithler ve Kentauros lar - <http://www.theoi.com/Gallery/O12.9.html>
171. RESİM :Lapithler ve Kentauros lar - <http://www.theoi.com/Gallery/O12.7.html>
172. RESİM :Lapithler ve Kentauros lar - <http://www.theoi.com/Gallery/O12.11.html>
173. RESİM :Perseus ve Medusa - <http://www.theoi.com/Gallery/P23.6.html>
174. RESİM :Perseus ve Medusa - <http://www.theoi.com/Gallery/R47.2.html>
175. RESİM :Perseus ve Medusa - <http://www.theoi.com/image/R47.1Medousa.jpg>
176. RESİM :Perseus ve Medusa - <http://www.theoi.com/Gallery/P23.1.html>
177. RESİM :Herakles ve Kerberos - <http://www.theoi.com/Gallery/M12.3.html>
178. RESİM :Herakles - <http://www.theoi.com/Gallery/M23.3.html>
179. RESİM :Herakles – <http://www.theoi.com/Gallery/M13.1.html>
180. RESİM :Herakles – Prometheus - <http://www.theoi.com/Gallery/T21.5.html>
181. RESİM :Theseus – Minotauros - <http://www.theoi.com/Gallery/T34.8.html>
182. RESİM :Theseus – Minotauros - <http://www.theoi.com/Gallery/T34.5.html>
183. RESİM :Theseus - Maraton boğası - <http://www.theoi.com/Gallery/M25.3.html>
184. RESİM :Theseus Poseidon'un sarayında - <http://www.theoi.com/Gallery/P14.3.html>
185. RESİM :Theseus - Minotauros - <http://www.theoi.com/Gallery/T34.16.html>
186. RESİM :Marsyas - <http://www.wikiwak.com/image/Marsyas.jpg>
187. RESİM :Tüylü Marsyas – www.upload.wikimedia.org/.../13/Marsyas_BM_E490.jpg
188. RESİM :Nebris giymiş Marsyas - <http://www.theoi.com/Gallery/K5.13.html>
189. RESİM :Prometheus ve Atlas – <http://www.theoi.com/Gallery/T20.1.html>
190. RESİM :Prometheus - <http://www.theoi.com/Gallery/T21.3.html>
191. RESİM :Atlas - <http://people.hsc.edu/drjclassics/sites/Olympia/0003.htm>
192. RESİM :Sisyphos – <http://static.open.salon.com/files/sisyphus1228755009.jpg>
193. RESİM :Sisyphos - <http://www.piney.com/DocSisyphus.gif>
194. RESİM :Sisyphos - <http://www.theoi.com/Gallery/T40.5.html>

GİRİŞ

“Mitolojik Tasvirlerde Tekstil ve Giyim Kuşam” isimli bu çalışmanın konusu; tekstil ve giyim kuşam tarihi ve mitoloji olmak üzere iki ayrı disiplinin araştırılmasını içermektedir.

Araştırmada; hem giyim olgusu, araçları ve ürünlerinin ortaya çıkışı ve bu olgunun dünya kültürlerindeki tarihsel gelişiminin araştırılması; hem de bu gelişimin, Helen Uygarlığı’nda mevcut söylenceler içerisindeki yerinin araştırılmasının, bir bütün olarak incelenip sonuçlarının ortaya konması, yöntem olarak belirlenmiştir.

İçgüdü ile başlayan ve örtünmeyi aşarak giyinme olgusuna uzanan serüvene baktığımızda öncelikli olarak ilkel insanın karnını doyurma ve korunma zarureti karşımıza çıkmaktadır. İkel insan karnını doyurmak için öldürdüğü hayvanın postunu ve çevresinde bulunduğu çeşitli materyalleri bulunduğu iklim koşullarına göre kullanım alanları yaratarak işlevselleştirmiştir. Dolayısıyla ilkel insanın topluluk bilincini geliştirmesi ve ilk aşamada bir kabileleşme sürecine doğru yönelmesiyle topluluklar arasında iş bölümü başlamıştır. Avcıların, çiftçilerin ve kabileyi koruma işini yürüten bir anlamda askerlerin oluşmasıyla birlikte insanoglu doğa ve çalışma koşullarına göre örtünmeye, sonrasında da giyinmeye başlamıştır.

Tarihin başlangıcında önce işlevsellik, daha sonra toplumsal sınıflaşmanın izleri giyimde kendini gösterir. Örneğin önceleri, tarlada çalışan, avlanan kişi tabiat koşullarına göre giyinirken, bir süre sonra köylü, soylu, din adamı, asker olmak üzere giyinmede farklılıklar olmuştur. Böylece giyim, toplumsal sınıfları işaret eder duruma dönüşmüş, sınıfsal ayrımın simgesi konumuna yükselmiş, toplumsal durumlarını temsil etmeye başlamıştır.

Ayrıca, bireylerin yan yana gelmesinden oluşan topluluklar bütün olarak diğer bir topluluğa göre farklı yaşam biçimlerini, kültürlerini oluşturmuşlar, dolayısıyla yaşamlarının her alanını kıyafetlerine de yansımıştır. Böylece her milletin, kültürün ve siyasal oluşumun neticesi olarak giyim, çağa göre şekillenmiştir.

Toplumda din, sanat ve edebiyat ile aynı kaynaktan beslenen mitolojide de giyimin serüveni, tanrıların kişileştirilmesi ve aynı zamanda gerçek kişilerinde tanrısallaştırılması nedeniyle, asıl yaşamdaki örnekleriyle örtüşerek gelişmiştir. Mitolojik bir karakter, toplumdaki herhangi bir insanın giyim kuşam özelliklerini aynen tekrarlar biçimde

betimlenmiş, dönemin giysi adına tüm detayları bu karakter üzerinde de sıkı sıkıya örneklendirilmiştir.

Tüm bu koşulların ışığında hazırlanan bu çalışmada, mitolojik tasvirler üzerinde yer alan giyim kuşam özellikleri, iki ayrı ana başlık altında belirtilmeye çalışılmıştır.

Birinci bölümün konusunu; giyim ve dokumanın serüveni başlığı altında, giyinmenin tarihsel öyküsü, giyinme olgusunu ortaya çıkartan koşullar, gerekli hammadde ve araç ve gereçler, başlıca uygarlıklar ve bu uygarlıklara ait merkezlerin araştırılmasını içeren üç alt başlık belirlemektedir.

Öncelikle ilkel olarak adlandırılan yani dokuma öncesi dönemin özellikleri incelenmiştir. Bu dönemde örtünme olgusunun iklim ve doğa olaylarına karşı geliştiği görülmektedir. Kullanılan giyim elemanları doğal çevreden sağlanırken, kimi parçalar örtünmenin haricinde işlevsellik kazanmış aynı zamanda üretilen çeşitli aksesuarlar da hem kişisel süsleme hem de ritüellerde önemli yer tutmaya başlamıştır. Tüm bunlara ek olarak dönemin giyim elemanları ve diğer aksesuarların toplumsal statü belirttiği de önemle belirtilmesi gereken diğer biz gözlemdir.

İkinci olarak, dokumanın keşfi ile başlayan ve gittikçe gelişerek endüstriyel bir durum alan süreç; dokuma, dokuma çeşitleri ve dokuma tezgâhları olarak üç alt başlık kapsamında incelenmiştir. Dokumanın keşfi ile başlayan dönemde örtünme olgusu, iklim değişikliklerinin yanında toplumsallaşma ve teknolojinin gelişmesi gibi etkenlere bağlı olarak gelişmiştir. Yerleşik hayata geçiş bu süreci başlatan ve hızlandıran ana etken olmuştur. Öncelikli olarak yün benzeri hayvansal lifler dokumanın ana hammaddesini oluştururken daha sonra bitkisel lifler de hammadde repertuarına girmiştir ve bu hammaddeleri işlemek için çeşitli aletler kullanılmaya başlanmıştır. İnsanın üretimciliğe ilk başladığı dönemde, bir hammaddeyi işlemesi ve bunu yaparken araç kullanması önemli bir teknolojik gelişme olarak kabul edilmelidir. Keten, yün, pamuk, ipek, kenevir ve jüt dokumada başlıca hammaddeler olurken dokuma tezgahı ile birlikte iğ, ağırşak, dokuma tezgahı ağırlığı ve iğne en sık rastlanan ve en önemli dokuma ile ilişkin araç gereçlerdir. Hammaddeler iklimsel özelliklere bağlı olarak coğrafi dağılım gösterirken tezgahlar hemen her bölgede karşımıza çıkmaktadır. Keten dokumacılığı sıcak iklime sahip Mısır ve Mezopotamya'da gelişip yayılırken, yün nispeten daha soğuk Anadolu'da gelişmiştir. Pamuk Hindistan'da, ipek Çin'de kullanılmaya başlanmış ancak daha sonraki dönemlerde diğer bölgelere taşınmışlardır. Bilinen üç tip dokuma tezgahı ise hem Mısır hem Mezopotamya hem de Anadolu ve Akdeniz havzasında kullanılagelmiştir.

Üçüncü olarak ise Mezopotamya, Mısır ve Ege Denizi ile Anadolu çevresinde gelişen uygarlıklar, belli başlı merkezler ve bu merkezlerde tarihsel süreç içerisinde giyim ve aksesuarların tipolojisi, çeşitleri, nitelikleri ve başlıca özellikleri incelenmiştir. Mezopotamya merkezli uygarlıklar içerisinde Sümerler, kadın ve erkek kıyafetlerindeki yalın özelliklerle dikkat çekerken, kendisinden sonra gelen uygarlıkları giyim kuşam özellikleri olarak etkilemesiyle ön plana çıkmaktadır. Babil Uygarlığı'nda kıyafetlerin yanında değerli taşlardan yapılmış başlıklar ve aksesuarlar öne çıkarken Asur Uygarlığı'nda kıyafet ve aksesuarlarda kullanılan renkler dikkat çekicidir. Her üç uygarlık göz önüne alındığında kıyafetlerin, başlıkların ve diğer aksesuarların, meslek grubu ve toplumsal statü belirtmede birincil öneme sahip olduklarını söylemek mümkündür. Sümer etkisinin belirginliğini önemli ölçüde yitirdiği Pers kültüründe ise diğerlerinden farklı olarak pantolonlar ön plana çıkarken, yardımcı aksesuar ve değerli madenlerden yapılan takılar hem kendi dönemlerinde hem de daha sonraki dönemlerde çok sevilen ürünler olarak kullanılmışlardır. Mısır Uygarlığı giyim ve kuşam özellikleri incelenirken, iklimsel koşulların yanı sıra inanç sisteminin belirgin etkisi dikkat çeker. Ketten başlıca hammadde olarak kullanılırken, kıyafetlerdeki çeşitlilik renklerde de kendini gösterir. Aksesuarlar ve takıların yanı sıra sandaletler de kültürün dikkat çeken diğer bir öğesidir. Mısır Uygarlığı'nı diğer uygarlıklardan ayıran en önemli özellik ise hem kadın hem de erkeklerde görülen göz makyajı ve far olmaktadır.

Ege ve Anadolu Uygarlıkları incelenirken, tarihsel süreç içerisinde ilk olarak Girit – Minos kültürü ön plana çıkmaktadır. Mısır Uygarlığı ile etkileşimi belirgin olan bu kültürde; giysiler vücuttan ayrılmış biçimde kendini gösterir. Kadın kıyafetlerinde göğsün açık olması, önemli bir diğer özelliktir. Kıta Yunanistan'da yerleşik Myken kültürü, giyim kuşam özellikleri bakımından başlangıçta Minos Uygarlığı'nın etkisindedir ancak daha sonra özellikle savaş kıyafet ve aksesuarları ile birçok kültürü etkileyen bir görüntü içerisine girmiştir. Anadolu merkezli Hitit Uygarlığı giyim kuşam özelliklerinde kıyafetlerin toplumsal statü ve meslek gruplarına göre çeşitlendiği ve tasvirlerde karşımıza çıkan, gelinlik, uzun başörtüsü ve işçi kıyafetlerinin önem arz ettiği gözlemlenebilmiştir. Urartu Uygarlığı kıyafet üzerlerinde yer alan çiçek bezemeli motifleri ve takı üretimiyle ön plana çıkarken çağdaşı Frigler; fibulaları, ilginç başlıkları ve nakış işlemleri ile, diğer bir uygarlık olan Lidya ise; kumaş dokuma ve boyama teknikleri, makyaj ve kozmetik bilgileri ile giyim tarihine damgalarını vurmuşlardır. Ege ve Anadolu Uygarlıkları içerisinde Minos, Myken ve Hitit uygarlıklarından daha sonra tarih sahnesine çıkan, aynı zamanda Urartu, Frig ve Lidya uygarlıkları ile kısmen çağdaş Helen Uygarlığı'nın giyim özellikleri; erkek ve kadınlar için

kıyafetler ve saç tipleri, çocuklar için kıyafetler, askeri kıyafetler, aksesuarlar, ve giyim kronolojisi gibi alt başlıklarda incelenmeye çalışılmıştır. Helen Uygarlığı'nda giyim kuşam elemanları ve aksesuarların, bir taraftan çeşitlenirken aynı zamanda standartlaşması dikkat çeken en önemli özelliklerden biridir. Ancak bu kültürün, araştırmanın içeriğine yön veren başlıca unsurlardan birisi olmasının asıl nedeni; erken dönemlerde etkilenen bir kültür olarak görünürken gittikçe değişmesi, gelişmesi ve hem kendi çağını hem de sonrasını derinden etkileyen baskın bir kültür olarak ortaya çıkması olmaktadır.

Çalışmanın ikinci bölümünde; tarihsel süreç içerisinde gelişen ve değişen giysi olgusu, giyim kuşam elemanları ve aksesuarlar, dokuma ve dokuma araç gereçlerinin, Helen Uygarlığı'na ait eserlerde yer alan mitolojik tasvirler üzerine yansımaları incelenmiştir. Araştırmanın konusunu; birinci bölüm içerisinde yer alan Helen Uygarlığı ile bağlantılı olarak giyim ve dokumanın mitolojik serüveni ana başlığı altında, genel mitoloji ve dokuma mitolojisinin, tanrısal varlıklarda giyimin, savaşlarda giyimin, kahraman ve suçlularda giyimin araştırılmasını içeren dört bölüm belirlemiştir.

Öncelikle mitoloji kavramının genel bir tanımı ve Helen Uygarlığı'nda bilinen dokuma ile ilgili söylenceler incelenmiştir. Bu kısımda dikkat çeken husus, ilk bölümde de ayrıntılı olarak belirttiğimiz şekilde Dokuma mitolojisinin tarihsel Lidya Uygarlığı ile olan açık ilişkisinin gözlemlenmesidir.

İkincil olarak, Helen Uygarlığı söylencelerinde yer alan tanrısal varlıkların bilinen tasvirlerinde karşımıza çıkan giyim kuşam özellikleri ve aksesuarları incelenmiştir. Bu kısımda dikkat çeken özellik, tanrısal varlıkların insan görünümünde betimlenmeleri sonucunda dönemin tüm kıyafet detaylarının aynen bu tasvirlerde tekrarlandığı, ancak bununla birlikte kimi kıyafet ve aksesuarlara gerçekte olması imkansız fonksiyonlar yüklenerek tanrılaştırıldıklarıdır.

Üçüncü olarak, savaşlarda giyim başlığı altında hem tanrısal varlıkların, hem diğer mitolojik yaratıkların hem de insanların egemenlik mücadelesinin yer aldığı söylenceler ve bu söylencelerin betimlendiği örnekler incelenmiştir. Bu kısımda dikkat çeken özellikler; kimi tanrısal ve mitolojik varlıkların daha üstün sayılabilecek objelere donatıldığı ve savaşta yer alan tarafların hem dönemin gerçek savaş kıyafetleri ve aksesuarlarıyla hem de kendi kültürlerine has giyim kuşam özellikleri ve aksesuarla betimlendikleri olmaktadır.

Dördüncü ve son olarak ise, Helen Uygarlığı söylencelerinde sıklıkla karşımıza çıkan kahramanlar ve suçluların öykülerinin betimlendiği örnekler incelenmiştir. Kahramanların kendilerine has giyim kuşam ve aksesuarlarının, kahramanı diğer tüm mitolojik öğelerden kesin biçimde ayırmaya yaraması dikkat çekicidir. Aynı şekilde suçlular betimlenirken, vurgulanan çıplaklığın genel bir güçsüzlük-çaresizlik ifadesi olarak ön plana çıktığı görülmektedir. Ayrıca her iki tipoloji için geçerli olmak üzere, ele geçen örnek eserlerde, üretim yerlerini işaret eden giyim kuşam özellikleri ve aksesuarlar görüldüğü belirlenmiştir.

Araştırmanın sonuç kısmında; ilk olarak çalışmanın konusu, amaçları ve yöntemi tekrarlanmıştır. Daha sonra çalışmanın birinci ve ikinci bölümünün içeriği, parçalar halinde, belli başlı özellikleri vurgulanarak aktarılmaya çalışılmıştır. Bu aktarım sırasında, ilk bölümün araştırılması ile ortaya çıkan sonuçların, tarihsel süreç içerisinde değerlendirilerek, ikinci bölüme temel olmak üzere kullanıldığını özellikle ifade etmek gerekir. Son olarak; araştırmanın ana ekseninde yer alan Helen Uygarlığı'nın, giyim kuşam özellikleri ve mitolojisinden yola çıkılarak, çağdaşları arasındaki etkin rolü vurgulanmış, bu rolün dünya mirasındaki yeri ve önemine kısaca değinilmiş ve aynı zamanda günümüze kadar varlığını aynı yüksek değerde sürdürdüğü öne sürülmüştür.

BİRİNCİ BÖLÜM

GİYİM VE DOKUMANIN SERÜVENİ

I. İLKEL - DOKUMA ÖNCESİ GİYİM

Mağara resimlerinden anlaşıldığı üzere ilkel çağ insanların vücutları tüylerle kaplıdır. Bu sebeple örtünme ihtiyacı hissetmemişlerdir. Daha sonra fiziksel değişimlerin etkisiyle insanlar zamanla, iklim koşullarına da uyacak şekilde, avladıkları hayvanların postlarına bürünerek ya da ağaç kabuklarından ve çeşitli liflerden yapılan giysiler giyerek kendilerini dış etkenlerden korumaya başlamışlardır.¹

Erkekler, avladıkları hayvan postları ile örtünmüşlerdir (Resim 1 - 2). Bu postlar kesilmeden, havanın durumuna göre kürklü tarafı içe ya da dışa getirilerek, vücuda tam oturmamış olarak ve çoğunlukla iki parça halinde, omuzu açık bırakacak şekilde omuzdan bağlanarak kullanılmıştır. İnce bir kösele şerit de silahları tutturmak için bele bağlanmıştır. Soyulmuş ağaç kabuğu ve liflerinden oluşan giyinme ise başlangıçta oldukça yalın ve basit iken, sonradan pililer eklenerek ve meyve sularından çeşitli desenler çizilerek kumaş havası verilmeye başlanmıştır.²

Kıyafetler ile paralel gelişen süsleme elemanları da aynı şekilde değerlendirilmelidir. Çünkü giyim, korunma amacına olduğu kadar süs amacına da sahiptir. İlkel insanda; bilezik, başlık, ayak bileği süsü, korse ve kolye şeklinde parlak renkle boyama ve döğme özellikle kutsallık içeren törenlerde kullanılan süsleme elemanlarıdır. Ayrıca bu süs elemanları toplumsal – kabilesel statü göstermesi bakımından da önemlidir. Örneğin hayvan dişlerinden yapılan bilezikler ve kolyeler, bunları kullanan savaşçıların hangi kabilede olduğunu, öldürdükleri hayvanların sayısını düşman kabilelere gösterip, kahramanlıklarının derecesini belirtebilecek niteliktedir.

¹ Nur ONUR, Moda Bulaşıcıdır, Epsilon Yayıncılık, İstanbul 2004, s. 28

² Gönül Bayezit TİZER – Neriman SAPMAZ, Giyim Tarihi, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1965, s. 2

II. DOKUMA³

İnsan, avcılık ve toplayıcılığa dayalı bir hayat sürdüğü *Paleolitik ve Mezolitik* devirlerde örtünme ihtiyacını büyük ölçüde avladığı hayvanların derilerinden karşılıyor olmalıydı. Bu nedenle, tekstilin ortaya çıkması yalnız örtünme ihtiyacına bağlanamaz. Zaman içinde değişen iklim koşulları, insanları giyebilecekleri daha uygun giysiler aramaya yönlendirmiş olmalıdır. Ancak, bunun için gerekli hammadde ve daha önemlisi onu işleyecek teknolojiye ihtiyaç vardı. İnsan bu iki önemli hedefe ise, ancak yerleşik hayata geçtiği ve üretime başladığı *Neolitik* devirde ulaşmıştır.

İlk zamanlar dokuma yapmak için gerekli olan hammadde, evcilleştirilen koyunların yünlerinden (hayvansal lif) elde edilmiştir. Daha sonraki süreçte ise, başta keten olmak üzere yetiştirilen bitkilerin liflerinden de yararlanılmıştır. Dokuma yapmak için elde edilen yünün eğrilip ip haline getirilmesi gerekmektedir. Bunun için bir çubuğun (iğ) ucuna bağlanan içi delik taş ya da pişmiş topraktan yapılan *ağırşaklar* kullanılmıştır. İnsanın üretimciliğe ilk başladığı dönemde, bir hammaddeyi işlemesi ve bunu yaparken araç kullanması önemli bir teknolojik gelişme olarak kabul edilmelidir.

Doğu Anadolu'da yer alan ve ilk üretimciliğe geçişin önemli yerleşmelerinden biri olan Çayönü'nde, koyunun yaklaşık olarak M.Ö. 7500 yıllarında evcilleştirildiği saptanmıştır⁴. Yine aynı tarihlere ait tabakada ele geçen ve yassı kemikten yapılmış bir bilekliğin dokumayla ilişkisi olabileceği ileri sürülmüştür. Ancak, bu tarihlerde yerleşmede ağırşak ve dokuma tezgahı ağırlığının ele geçmemesi, dokumanın kesin olarak başladığını söylememizi engeller. Bunun yanında, yaklaşık olarak M.Ö. 6000 yıllarında Anadolu'da dokumanın yapıldığını gösteren kesin delillere sahibiz. *Çatalhöyük*'te yapılan kazılarda, yanmış mezarlarda karbonlaşmış halde bez parçaları ele geçmiş ve yapılan incelemeler sonucunda bunların yün cinsi bezlere ait olduğu saptanmıştır. Buluntular nasıl dokunduklarına dair soruları da beraberinde getirmiştir; bu soruların cevabı dokuma teknolojisinin gelişim aşamasının bilinmesi açısından önemlidir. Kuşkusuz bezlerin nasıl dokunduklarına ilişkin bilgiler o yerleşim yerinde ele geçen dokuma ile ilgili buluntulara dayandırılmaktadır ancak Çatal Höyük buluntuları konusunda farklı görüşler ortaya konmuştur. Bazı bilim adamları;

³ Y.n: Bu bölüm dokuma başlığı kapsamında genel olarak İsmail FAZLIOĞLU, Eski Çağda Dokuma, Ege Yayınları, İstanbul 2001 isimli eserinden yararlanılarak yazılmıştır

⁴ Y.n: Bu yerleşmede ilk evcilleştirilen hayvan köpektir.

tabakada dokuma tezgahı ağırlığının bulunduğunu ve buna dayanarak dokumanın ağırlıklı dokuma tezgahında yapıldığını ileri sürmüşlerdir. Son yıllarda ise; dokumanın iğne yardımı ile sepet örgüsüne benzer şekilde yapıldığı, ağırlıklı dokuma tezgahının henüz bu dönemde kullanılmadığı bunun yanında ileri sürülen diğer bir fikirdir ⁵.

Anadolu'nun dışında Kıbrıs, Girit Adaları'nda ve Kıta Yunanistan'da da yaklaşık ⁶ olarak M.Ö. 5500 yıllarından başlayarak dokuma ile ilgili buluntular ele geçmiştir. Ancak tarihleri göz önüne bulduğumuzda; bazı belirsizlikler olsa da dokumayla ilgili en erken bulguların Anadolu'da ele geçmesi, dokumacılık teknolojisinin Anadolu'da ortaya çıktığı görüşünü desteklemektedir.

Neolitik devirden sonra, Kalkolitik devir içinde dokumacılık fazla bir değişikliğe uğramadan devam eder. Ancak, Erken Tunç Çağı ile beraber yerleşim alanlarında ele geçen dokuma tezgahı ağırlıklarının sayısında ve çeşitlerinde büyük artış olmuştur. Karadeniz Bölgesi'nde, Batı Anadolu'da, Ege adalarında ve Kıta Yunanistan'da bulunan bir çok yerleşmelerin Erken tunç Çağı dönemlerini kapsayan tabakalarında ve Troia I – IV katmanlarında çok sayıda dokuma tezgahı ağırlığı ve ağırşak ele geçmiştir (Resim 3 – 4). Bu durum da, bu devirde dokumacılıkta önemli bir gelişmenin yaşandığının göstergesi olmaktadır. Ancak, bu gelişmenin nedenini açıklamak zordur. Buluntular; keten gibi bitkisel liflerin dokumada kullanıma girmesinin hammadde miktarını oldukça arttırdığını bu durumda üretime ve ticarete yansıdığını öngörmektedir.

Erken Tunç Dönemi'nde, hemen hemen bütün yerleşmelerde ele geçen dokuma ile ilgili buluntuların yanında bu dönemde dokumanın nasıl yapıldığı ya da dokunan kumaşlarla ilgili elimizde ayrıntılı bilgi yoktur. Bunun yanında, M.Ö. II. bin yıllarına ait tabletlerden gerek Anadolu'dan diğer bölgelere ve gerekse dışarıdan Anadolu'ya büyük boyutlu bir kumaş ticaretinin olduğunu öğrenmekteyiz. Ayrıca, ele geçen bu tabletlerden dokumanın nasıl yapıldığı, kumaşların isimleri ve kaliteleri ile ilgili de önemli bilgiler edinmekteyiz. Tüm bu

⁵ Y.n: FAZLIOĞLU s.2. dipnot: 4 “ M. Mallet yayınında; J. Mellaart'ın 1962 yılında Çatalhöyükte ağırşak ve dokuma tezgahı ağırlıklarının bulunduğunu, 1989 yılında ise bulunmadığını söyleyerek çelişkiye düştüğünü belirtir”.

⁶ FAZLIOĞLU s.2. Ayrıca Korinthos'ta da Neolitik devire ait pişmiş topraktan yapılmış bir konik ağırlık ele geçmiştir.

bilgilerden, bu dönemde Anadolu'da ve ona yakın bölgelerde artık dokumacılığın bir sanayi haline geldiği anlaşılmaktadır ⁷.

M.Ö. I. bin yıllarına gelindiğinde ise, dokuma ve dokuma ürünleri hakkında, gerek vazolar üzerindeki resimlerden gerekse antik yazarlardan bilgi edinmeye başlıyoruz. Vazolar üzerine çizilen dokuma tezgahı resimlerinden yararlanarak, dokumanın nasıl yapıldığı ve tezgahların tipleri rahatlıkla anlaşılabilir. Antik yazarların bize ulaştırdığı mitoslar sayesinde, bu dönem içinde dokumanın çeşitli inançlar içindeki yerini, dokumanın ve dokumacılığın günlük hayat içindeki yerini ve buna bağlı olarak dokumacılığı zaman içinde üstlenmiş olan kadının toplum içindeki konumu hakkında bazı ip uçları yakalıyoruz.

A. Dokuma Çeşitleri

Tekstilin ilk ortaya çıkışı, dalların ve kamışların basit bir şekilde örülmesine bağlanabilir. Daha sonraki süreçte yumuşak bükülebilir liflerin kullanılmasına geçilmiş olmalıdır. Çok uzun bir zaman alan bu gelişim sonucunda dokunan ürünlerin çeşidi artmış ve buna paralel olarak zaman içinde daha rahat, hızlı ve kaliteli dokumaların elde edildiği standart dokuma tezgahları yaratılmıştır. Tekstil ürünlerinin dokunduğu bu ahşaptan yapılmış tezgahlar günümüze kadar ulaşmamıştır. Bunun yanında, o dönemlere ait duvar ve vazo üzerindeki dokuma ile ilgili resimler bize bazı bilgiler verirler.

İklim, birçok konuda olduğu gibi tekstilde de en önemli belirleyici etken olmuştur. Bunun için, *keten* dokumacılığı daha sıcak bir iklime sahip Mısır ve Mezopotamya'da gelişip yayılırken, *yün* dokumacılığı ise nispeten daha soğuk iklime sahip olan Anadolu'da gelişmiştir.

Dokumacılıkta kullanılan diğer bir üründe pamuk olmuştur. *Pamuk* ilk olarak Hindistan'da M.Ö. 3500 yılları arasında kullanılmaya başlanmıştır. Anadolu ve Kıta Yunanistan'da tanınması ise çok sonraları olmuştur. Başta Herodotos olmak üzere birçok antik yazarın pamuktan söz ederken “ ağaçta yetişen yün” deyimini kullanmaları bu bitkinin ve dokumacılığının bu çevreye ne kadar yabancı olduğunu göstermektedir.

⁷ FAZLIOĞLU s.4.

İpek böceği ise Çin'de M.Ö. 2600 yıllarında biliniyor ve *ipek* üretiminde kullanılıyordu. Anadolu ve Suriye'de ise üretilmesi çok daha sonraları olmuştur. Kos adası Antik dönemde bu konuda isminden oldukça söz ettirmiştir. Anadolu ve çevresinde erken dönemlerde ipek; keten ve yün gibi kumaşların aralarında dolgu-süs olarak kullanılmıştır. Bunun için Çin'den gelen ipek kumaşlar kadınlar tarafından sökülmüş ve kendilerinin dokudukları kumaşların arasında kullanılmışlardır.

Dokumacılıkta kullanılan diğer hammaddeler ise *kenevir* ve *jüt*'tür. Kenevir (Kendir) eski çağlarda sadece urgan yapımında ve çok kaba dokumalarda kullanılmıştır. Mezopotamya'da bazı yapıların inşa edilmesinde kenevir urganların kullanıldığı bilinmektedir. Anadolu'da ise yaklaşık M.Ö. 1500 yıllarından itibaren bu bitkinin yetiştirildiği Hitit metinlerinde geçmektedir. Hititler ayrıca kenevir tohumlarını ilaç yapmakta da kullanmışlardır. Jüt ise erken dönemlerden itibaren Hindistan'da dokumada kullanılan bir bitkidir. Hindistan dışında kullanılmasına ise çok çok sonraları, ancak 1796 yılında başlamıştır.

Halı dokumacılığı ile ilgili en erken bilgiler ise M.S. I. bin yıllarına aittir. Anadolu'nun da içinde yer aldığı 30 – 40 kuzey enlemleri arasındaki dağlık bölge halıcılığın ana yurdudur ve bu bölgeye “*halı kuşağı*” adı verilmiştir ⁸.

B. Dokuma Tezgahları

Keten, yün ve benzeri maddeler eğrilip ip haline getirildikten sonra dokuma tezgahlarında dokunmuşlardır. Antik devirde üç çeşit dokuma tezgahı kullanılmıştır:

1. Yatay yer tezgahı.
2. Alt ve üst kirişlere sahip dikey dokuma tezgahı.
3. Uçları ağırlıklı dikey dokuma tezgahı.

⁸ FAZLIOĞLU s.9

1. Yatay Yer Tezgahı (Resim 5)

Bu tip tezgah ile ilgili, tam olarak yeterli olamasa da en erken bilgiler, Mısır sülaleler öncesi döneme ait seramikler üzerinde yer alan resimlerde karşımıza çıkar. Daha etkili ve geniş bilgileri ise M.Ö. 2000 yılına ait Thebes'te bulunmuş bir mezardaki duvar resminden⁹ ve gene Mısır'da onikinci sülale dönemine ait duvar resimlerinden ediniyoruz. Bu resimlerde, ipliklerin eğrilmesi ve yatay yer tezgahında dokunmasıyla ilgili sahneler resmedilmiştir.

Yatay yer tezgahı bir ön bir de arka ağaçtan oluşur. Bu ağaçlar köşelere çakılmış olan kazıklara bağlanmıştır. Arka ağaç kazıklara tamamen bağlanıp sabitleştirilmişken, ön ağaç, iplerin gerdirilmesi ya da gevşetilmesi için kazıklara düğmelerle bağlanmıştır. Tezgahta ipler her iki yönde, yerden az yükseklikte gerilidir. Bu tür tezgahlarda dokuma işlemi oldukça ilginçtir. Tezgahta gerili olan iplerin arasından bir çubuk geçirilerek, iki yöndeki ipler ayrılır ve doğal bir bölüm oluşturulur. Çubuğun altında gerili olan ipler ise başka bir çubuğa halkalarla bağlanır ve bu çubuk dokuma sırasında kuvvetle yukarı çekilerek yapay (geçici) bir bölüm (ağızlık) oluşturulur. Daha sonra mekik yardımı ile ipler sağdan sola ya da soldan sağa taşınır ve kılıca benzer bir aletle sıkıştırılır. Son olarak, yukarıya çekilen çubuk bırakılır ve ipler eski halini alır. Bu dokuma tezgahında bezin sarılacağı kiriş yoktur. Dokuma, tezgah boyunca dokunur ve tamamlanınca kumaş kesilerek alınır. Görüldüğü gibi bu tür dokuma hem zor hem de kuvvet isteyen bir işdir. Bu nedenle dokumayı tek bir kişinin yapması çok zordur. Olasılıkla, tezgahta karşılıklı olarak iki kadın çalışıyordu. Bu tür yatay yer tezgahları günümüzde Mısır'da Bedevi Arapları arasında kullanılmaktadır.

2. Alt ve Üst Kirişlere Sahip Dikey Dokuma Tezgahı (Resim 6)

Bu tip tezgah ile ilgili en erken bilgileri, Mısır'da onsekiz ve ondokuzuncu sülaleler dönemine (M.Ö.1500 – 1400) ait mezarlardaki duvar resimlerinden elde ediyoruz. Bununla beraber detaylı bilgilere ancak Roma Dönemi'nde ulaşabiliyoruz. Anadolu ve Kıta Yunanistan'da geçerli olan ağırlıklı dokuma tezgahından sonra M.S. I. yüzyılda Mısır'da kullanılanına benzer bu tip tezgah tekrar ortaya çıkmıştır. Antik yazarlar, alt ve üst kirişlere sahip dikey dokuma tezgahının ortaya çıkmasından sonra yoğun olarak kullanıldığını ancak

⁹ Y.n. Ne yazık ki fotoğrafına ulaşamadığım *Mebesksetre*'nin mezarına ait bu duvar resmi günümüzde Metropolitan Müzesinde korunmaktadır.

ağırlıklı tezgahların da ortadan kalkmadığını, onlarında, erkek çocuklar için elbise ve gelinler için sarı tül dokumak gibi özel amaçlar için kullanılmaya devam ettiğini aktarırlar.

Tezgahın betimlemeleri birkaç yerde karşımıza çıkmaktadır. Roma'da Nerva Forumu'ndaki frizde yer alan “*Athena ile Arakhne* arasındaki *dokuma yarışı*” kabartmalarında, M.S. 2. Yüzyılın son çeyreğine ait bir mezarın duvarında ve M.S 279 yılına ait *Seleukina Severa*'nın mezar taşının üzerinde bu tip tezgahın kabartmalarını görmekteyiz.

Alt ve üst kirişlere sahip dikey dokuma tezgahlarının erken örneklerinde döndürme kirişi olmadığı için uzun dokumalar yapılamıyordu. Daha sonra dokumacılar, daha uzun dokuyabilmek için üçüncü bir kirişi tezgahın arkasına duvara ya da dışarıda direklere bağlayarak uzun kumaşlar dokumuşlardır.

Gerek erken dönemlerde Mısır'da kullanılan gerekse Roma dönemine ait bu tezgah, bazı değişikliklere uğramakla beraber günümüzde Anadolu'da kullanılan ev ismine el tezgahı denen tezgahlarla aynıdır ¹⁰.

3. Uçları Ağırlıklı Dikey Dokuma Tezgahı (Resim 7)

Uçları ağırlıklı dikey dokuma tezgahı, başta Anadolu'nun batısı ve kıta Yunanistan olmak üzere, Akdeniz çevresindeki kültürlerin kullandıkları dokuma tezgahıdır. Bu tezgahın kökeni konusunda elimizde yeterli deliller yoktur. Ancak, Anadolu'da, Kıbrıs ve Girit adalarında Neolitik devire ait tabakalardan ele geçen dokuma tezgahı ağırlıkları, bu tezgahların çok erken dönemlerden itibaren kullanıldıklarını gösterir. Ayrıca Kıta Yunanistan'da Korinthos şehrinde de Neolitik döneme tarihlenen bir konik ağırlık ele geçmiştir.

Ağırlıkları andıran birçok pişmiş toprak eser ve dokuma tezgahı ağırlıkları, kıta Yunanistan ve Ege adalarında birçok yerleşmede, Tunç çağına ait tabakalarda; Anadolu'da ise özellikle Troia'da hem Tunç çağı katmanlarında (Troia I-) hem de Demir çağı katmanlarında (Troia VI – VI), bugünkü İsrail ve Lübnan sınırları içerisinde kalan birçok antik yerleşmede de gene Demir çağına ait tabakalarda ele geçmiştir. Ayrıca bu tip tezgah ağırlıklarının

¹⁰ FAZLIOĞLU s.12

Mısır'da da erken dönemlerde ele geçmesi, antik dönemde yatay yer tezgahı ile uçları ağırlıklı dokuma tezgahının beraber kullanıldığını göstermektedir.

Uçları ağırlıklı dikey dokuma tezgahı Neolitik çağdan M.S.I yüzyıla kadar sürekli kullanılmış, bu dönemde de özellikle Roma'nın egemenliğindeki bölgelerde yerini alt ve üst kırıslara sahip dokuma tezgahına bırakmıştır. Ancak bundan sonraki dönemde tekrardan kullanıma girerek M.S. X. Yüzyıla kadar kullanımını sürdürmüştür.

Bu tezgahlar hakkında - özellikle uçları ağırlıklı dikey dokuma tezgahı, Akdeniz çevresindeki kültürlerde kullanılan örnek olduğu için - antik yazarlar ve vazolar üzerine işlenmiş resimlerinden bilgiler alabiliyoruz.

Üzerinde ağırlıklı dokuma tezgahının çizildiği en erken örnek M.Ö. 600 yıllarına tarihlenen bir Erken Korinth Aryballos'udur (Resim 8). Bu Aryballos üzerinde, iki dokuma tezgahı çizilmiştir. Her tezgahın başında da iki kadın çalışır durumda resmedilmiştir. Orta kısımda çizilen diğer bir kadın ise olasılıkla tezgahta çalışanlara malzeme taşıyor ya da yaptıkları işi kontrol ediyor olmalıydı. Sahne, kesin olmamakla birlikte, kurgusu nedeniyle, bilim adamları tarafından, sıradan bir dokuma değil de sanki bir yarış olarak (Athena – Arakhne) adlandırılmıştır.

Üzerinde dokuma tezgahının resmedildiği ikinci örnek, bugün Metropolitan Müzesi'nde bulunan, Amasis Ressamı'na ait M.Ö. 6. yüzyılın ortalarına tarihlenen Siyah Figür tekniği ile boyanmış Lekythos'dur (Resim 9 a - b). Vazonun gövdesini tamamen dönen friz içinde dokumayla ilgili iler resmedilmiştir. Bunlar; yünün tartılması, eğrilip ip haline getirilmesi, tezgahta dokunması ve dokunan kumaşın katlanmasıdır. Dönemsel özellik bakımından sıradan günlük olayların henüz vazolarda resmedilmediğini düşünürsek, bu çizim sıradan bir çalışma olmamalıdır. Olasılıkla sahnede; Atinalı genç kızların Tanrıça Athena için *Peplos* dokuması resmedilmiştir ¹¹.

Üçüncü vazo, Chuisi'de bulunmuş, Penelope Ressamı tarafından Kırmızı Figür tekniğinde boyanmış, yaklaşık olarak M.Ö. 430 yıllarına tarihlenen Skyphos'dur (Resim 10). Skyphos'un üzerinde, Odysseus'un karısı dokuma tezgahının önünde oturur vaziyette resmedilmiştir. Tezgah oldukça detaylı çizilmiştir.

¹¹ Y.n. Antik dönemde Atina'da, dört yılda bir yapılan Panathenaia bayramlarında seçilen genç kızlar, Tanrıça Athena için bir *Peplos* dokurlar, bu elbise Parthenon'daki Athena heykeline giydirilir ve bir dahaki bayrama kadar üzerinde kalırdı.

Ağırlıklı dikey dokuma tezgahı, aynı ressamın (Kabiros Ressamı) elinden çıkmış, M.Ö. V. Yüzyılın sonlarına ait dört tane Skyphos üzerinde *Odysseus* ve *Kirke* ile beraber çizilmiştir (Resim 11).

Tüm bu vazo resimlerinden ve antik yazarlardan edinilen bilgilere, Kuzey ülkelerinde yakın zaman kadar kullanılmış dokuma tezgahı örneklerini de katarak varılan sonuca göre, ağırlıklı dokuma tezgahları; yan kirişler, destek çubukları, eğirme kirişi, ayırma çubuğu ve ağırlıklar olarak beş ana bölümde incelenebilir ¹².

Vazo resimlerinde çizilmiş bütün dokuma tezgahlarının iki yan kirişe sahip olduğunu görmekteyiz, yapılan araştırmalar milattan önceki tüm dokuma tezgahlarının iki kirişli olduğunu, Roma döneminden itibaren üçüncü ve hatta dördüncü kirişin kullanıldığı anlaşılmıştır. Yan kirişleri güçlendirmek için destek çubukları vardır ve bunların yanında uzun dokumayı sağlamak için dokunan bezin sarıldığı bir de eğirme kirişi belirtilmiştir. Yine vazo üzerinde belirtilmiş olan ayırma çubuğu da iplerin birbirine karışmamasını sağlıyor olmalıydı. Tüm bunlara ek olarak da, dokuma sırasında ipin rahatça sağdan sola ya da soldan sağa taşınmasını sağlayan, ipin küçük bir sopaya sarılması ile oluşan mekikler kullanılmıştır.

Vazolar üzerinde çizilmiş olan dokuma tezgahlarına bakıldığında, günümüz dokumacılığının tam tersine yani yukarıdan aşağı doğru dokuma yapıldığı görülür. Yapılan dokumanın uzunluğu ise resimlerden tam olarak anlaşılamamıştır.

Dokuma tezgahlarında aşağıya sarkan iplerin, düz durmasını ve aralarından mekiğin kolay geçmesini sağlamak için, uçlarına pişmiş topraktan yapılma ağırlıklar bağlanmıştır. Çizimlerden ve buluntulardan anlaşıldığına göre, bir tezgahta ortalama altmış ile yetmiş ağırlık bulunuyor¹³ ve ipin bağlanması direk ağırlıklara değil de ağırlığın deliğinden geçirilmiş bir ara parça¹⁴ yardımı ile oluyordu. Antik çağda kullanılan ağırlıklar; *Diskoid*, *Piramidal* ve *Konik* olarak üç değişik tipte görülmektedir.

¹² FAZLIOĞLU s. 17

¹³ Y.n. Olynthos kazılarında, bir evin odasında hepsi konik formda ve aynı ölçülerde 67 adet ağırlık toplu olarak ele geçmiştir.

¹⁴ Y.n. *Nemea* kazılarında ,konik bir ağırlık içine sıkıştırılmış bir metal çubuk ile birlikte bulunmuştur. Ayrıca metal bir halkaya sahip piramidal bir ağırlık da Biritish Museum'da korunmaktadır.

Daha dar ve küçük dokumaların nasıl yapıldığını ise yine vazo üzerindeki resimlerden anlıyoruz. Bu tür dokumalar el tezgahları diyebileceğimiz ve bir zamanlar yanlışlıkla Lyra oldukları sanılan tezgahlarda dokunuyorlardı¹⁵.

III. DOKUMA SONRASI GİYİM

A. Mezopotamya Kültürlerinde Giyim

1. Sümer Uygarlığı

Sümerlerde erkek kıyafetlerinin yanı sıra kadın kıyafetlerinin de yalın bir özellik taşıdığı dikkat çeker. Kadınlar ve erkekler ortak bir giysi türü olarak örme bir tunik kullanırlardı. Bu tunik kadınlar tarafından sol omuz üzerinden sarkıtılarak kullanılırdı, ayrıca gövdeyi boyuna kadar dairesel bir şekilde saran bir tür etek de kadın kıyafetleri içerisinde bilinmektedir (Resim 12 - 13). Erkeklerde ise ayırıcı özellik uzun saç ve sakaldır.

2. Babil ve Asur Uygarlıkları

Babil sanatına ait kalıntılar diğer kültürlerle nazaran daha az sayıda ele geçmiştir. Bu kültürün genel özelliklerini kazılarda bulunan tabletler aracılığı ile öğrenebilmekteyiz¹⁶. Tabletlerden anlaşıldığı üzere, erkekler başlarını ve yüzlerini tıraş etmişler, volanlı etekler giymişlerdir. Sağ kol ve omuzu açıkta bırakan kalın bir kumaş, sol kol ve omuzu örter şekilde vücuda sarılmıştır. Sonraki dönemlerde ise gömleği andıran uzun elbiseler giyilmiş, üzerine püsküllü, saçaklı şallar kullanılmıştır (Resim 14). Bu elbiseler için kullanılan malzeme yündür. Kadınlar ise başlangıçta basit elbiseler giymişler de sonraları çeneden ayak bileğine kadar vücudu saran, pilili ve volanlı zengin kıyafetler ile tasvir edilirler. Özellikle *Keldani* şehrinde yapılan kazılardan anlaşıldığı üzere; yanda kulaklara önde ise kaşlara kadar inen başlıklar, altın yapraklardan oluşan başlıklar, akikten yapılmış pandantifler¹⁷ ve gene değerli taşlardan imal edilmiş küpeler ve gerdanlıklar devrin önemli kıyafet süsleri olarak kullanılmışlardır. Ayrıca bulunan idoller üzerinde mavi ve mor renkli elbiseler dikkat çekicidir.

¹⁵ FAZLIOĞLU s. 23

¹⁶ TİZER, SAPMAZ s.10 - 11

¹⁷ Y.n: İnce bir zincirle boyna takılan değerli mücevher, takı, sarkıntılı gerdanlık.

Asur elbiselerinde ise parlak renkler hakimdir. Kabartmalarda görülen giyimlerde, elbiseler birbirinin aynı olup, ağır, püsküllü ve işlemelidir. Erkeklerin ve kadınların elbiseleri, üzerine manto giydikleri tuniklerdir (Resim 15 – 16). Sokak kıyafeti olarak giyilen tunikler kalça hizasında vücuda tutturulan ve etek ucuna doğru diagonal hatlar çizilerek sarınılan boyları dizi geçmeyen örnekler olurken; özenli tuniklerde, kollar dirsek uzunluğunda bırakılır ve etek uçlarında ve yakaların çevresinde püsküller, işlemler yer alırdı. Saçlar salyangoz kıvrımlı ve sık, sakallar ise dört köşe kesimli ve uzundur. Başa kat kat ve uçları sivrilen külah şeklinde başlıklar, ayağa ise parmak ve üst kısmını çıplak bırakan, topuk ve ökçe kısmı kapalı, üstü atkılı sandallar giyilmektedir. Mücevher olarak da kalın bilezikler ve pazubantlar yoğun şekilde kullanılırdı¹⁸.

İki uygarlık hakkında genel olarak bahsederseniz, *Sümer* kadın giysilerinden etkilendiklerini söyleyebiliriz. Dairesel bir şekilde vücutu saran, kenarları bol saçaklı zengin süslemeli şallar bunun en güzel örneğidir. Askerlerin şalı kısa, hükümdarların uzun, kadınların ise püsküllü olurdu. Üst düzey kişilerin giysileri hem çok renkli hem de birçok bezemelerle süslenmiş olarak hazırlanırdı. Belleri sıkılarak giyilen bu kıyafetlerde kullanılan kemerler, bir anlamda statü sembolü olarak, inci ve çeşitli taşlarla süslenirdi. Aynı şekilde fese benzeyen büyük başlıklar da benzer bir statü sembolüdür. Örneğin, kral ve rahipler üstleri yatay ve dikey yivlerle bezeli silindir biçiminde başlıklar giyerken; alt kademede kişiler daha kısa ve şatafatsız başlıklar kullanırlardı. Aksesuar olarak büyük bilezik, büyük küpe ve kolyeler, kadınların ve erkeklerin ortak kullandıkları süsleme elemanlarıdır¹⁹.

3. Pers Uygarlığı

Orta Asya'dan gelip İran'a yerleşen bu kavimde, başlangıçta kadınlar ve erkekler aynı giyim ve süs eşyalarını kullanmışlar, daha sonra kadın giysileri daha yumuşak malzemenin daha uzun ve hacimli üretilmişlerdir. Uzun tunikler ve pantolonlar bu kültürün egemen kıyafetleridir (Resim17 – 18)²⁰. Soylular beyaz astarlanmış, mor renkte, uzunluğu enine ve eşit dökümlerle ya da drapelerle sınırlanmış, ağır nakış işlemeli kıyafetler giymiş; yöneticiler ise görüntüsünün haşmet verdiği düşünüldüğünden, kolları dirsek hizasından genişleyerek

¹⁸ TİZER, SAPMAZ s. 12 - 13

¹⁹ ONUR s. 29

²⁰ ONUR s. 29 – 30.

yelpaze gibi açılan uzun tunikler tercih etmişlerdir (Resim 19) . Kapalı başlık, keten yelek, pantolon ve ayakkabılar tüm bu kıyafetlerin tamamlayıcı parçalarıdır.

Hem kadınlar hem de erkekler, uzun ve düzgün kıvrımlı peruka kullanmışlardır. Başta, üstü baş çevresine göre daha geniş yapılmış, nakışla ya da taçla süslenmiş, düşmesini önlemek için çene altından bağlanmış başlık (Resim 20) kullanılırdır. Kolyeler bilezikler ve küpeler kullanımı yaygın süs eşyalarıdır ayrıca bayanlarda; ipek ve ketenden yapılmış saçaklı kurdeleler, elbiselere ve bele takılan önemli süsleme elemanıdır²¹ .

B. Mısır Kültüründe Giyim

En eski Akdeniz uygarlıklarından biri olan Mısır'da, uygarlığın yaşam biçimi ve inanç sistemi kıyafetlerine de yansımıştı. Bu devirdeki giyim konusundaki bilgilerimiz mezar buluntularına ve duvar resimlerine dayanmaktadır. Özellikle, giyimin toplumun sınıfsal farklılıkları açısından ne denli önemli olduğunu duvar resimlerinden öğrenebiliriz. Nemli ve sıcak Mısır ikliminin gereği olarak kıyafetler hafif ve serin tutan ketenden yapılmaktaydı (Resim 21) ²² .

Dönemsel olarak baktığımızda²³, *İlk Krallık Devri*'nde aşağı tabakanın çıplak olduğunu, diğerlerinin ise çok az giyimli olduğunu söyleyebiliriz. Kullanılan kıyafetleri örnekleyecek olursak, beden çıplak olmak üzere, Mısır kültürü için tipik bir örnek olan *Şentit* (Peştamal) ve kısa etekliklerdir.

Orta Krallık Devri'nde de erkeklerde keten ya da daha ağır kumaşlardan yapılmış kısa eteklikler (*Şentit*) görülür. Bunlar kalça hizasında kemer ya da serbest sarımla tutturulur. Ucu önden aşağı sarkıtılırdı. Bu etekliklerin uzunluğu farklı olup, bazen ayak bileğine kadar uzanırdı. Öndeki uzantı üçgen şeklinde olurdu ve üzeri ağır nakışlarla işlenirdi. Kemer de aynı şekilde süslenirdi ve bu şerit işlemelerinde mücevher önemli bir yer tutardı. Daha sonra bu kıyafete *Kalasiris* adı verilen, yarı saydam, üste giyilen bir parça daha eklenmiştir. Kral ve rahiplerin giyimleri de aynı olup, arkalarına aslan kuyruğu takılırdı. Erkeklerde bir de boyuna kadar inen bir başörtüsü kullanılmaktadır. Kadınlar göğüsten ayak bileğine kadar uzanan, kolsuz tunik giyerlerdi. Omuz ve göğüsleri açıkta bırakan bu tunikler omuzdan geçen tek ya

²¹ TİZER, SAPMAZ s. 14 – 15.

²² ONUR s. 30

²³ TİZER, SAPMAZ s. 4 – 9.

da çift askıyla tutturulurdu. Bazen de boncuktan yapılmış gerdanlıklar önden bu tuniği tutardı. Sonraları bu kıyafete kemer de eklenmiştir. Beli sıkıca kavrayan kemerler kalçayı sardıktan sonra, uçları önde ayaklara kadar sarkıtılırdı.

Yeni Krallık Devri’nde kadınlar ve erkekler bedenlerini drape (büzgülü kumaşlar) ya da şalla örterler, altına da iyi kumaşlardan elbise giyerlerdi. Çoğunluk kalın ve ağır kumaşlardan üstlerine gömlek, alta da uzun saydam etekler kullanırlardı. Sonraları eteklerde pili yapılmaya başlandı ve elbiselerde sol kol göründü.

Tüm uygarlığı göz önüne alırsak; elbiseler büsbütün desenli ve renkli olmakla beraber, yüksek tabakada en çok görülen renk beyazdır. Boncuk dizileri, işleme ve kolyeler, elbisenin üst kısmını meydana getirmektedirler. Desenlere hakim olan motifler genelde dinsel sembollerdir ve elbisede en çok kullanılan renkler (elde edebildikleri tüm renkler) yeşil, sarı, kırmızı, açık mavi, taba, siyah ve mordur. Kadınların ve erkeklerin saçlarını tıraş ettikleri, siyah yünden yapılmış peruka giydikleri söylenilebilir. Ayakkabı olarak sadece törenlerde sandalet giydikleri bunun dışında çıplak ayak gezdikleri bilinmektedir. Sandaletler topuksuz ve yumuşak, genelde arkaları yüksek ve uçları sivri olmaktadır. Mücevher olarak; kadınlar ve erkekler çok geniş kolyeler ve bilezikler kullanmışlar, bunları da altın, gümüş üzerine lacivert taşı, akik, turkuaz ve parlak renkte mine ile süslemişlerdir. Ayrıca, kullandıkları bilezikler ve pazubantlar yılankavi ya da düzdür. Yüzüklerse çeşitli taşlardan yapılmıştır ve pek çoğunun üzerine akrep ya da mühür işlenmiştir. Tüm bunlara eklenebilecek en önemli özellik ise hem kadın hem de erkeklerde görülen göz makyajı ve far olmalıdır.

C. Ege ve Anadolu Kültürlerinde Giyim

1. Girit - Minos Uygarlığı²⁴

Bu kültürde, Mısır uygarlığı ile olan etkileşim açıktır (Resim 22). Ancak, diğer kültürlerle nazaran anıtsal eserler değil, daha küçük, üsluplaştırılmış ancak, daha canlı, daha ifadeli, sanki yaşayan bir anlatım tarzı öne çıkmaktadır. Betimlemelerde figürlerin cinsiyeti renkleriyle belirlenir; erkekler kırmızı, kadınlar beyaz renkli resmedilmiştir (Resim 23, 28).

²⁴ Stylianos ALEXIOU, Minos Uygarlığı, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul 199, s. 35.

Kadın elbiseleri (Resim 23) diğer kültürlerin aksine vücuttan ayrılmıştır, vücut elbiseye hakim değildir²⁵. Uzun, geniş bir etek ile enli yakası ensede sivrilerek kalkık duran, önü açık bir yelek, genel kadın giyimi olmaktadır. Etek belden dize kadar dar, aşağısı geniş ve genelde kat kat biçimlendirilmiştir. Baş ya geniş bir şapka taşır yahut lüleler halinde bükülmüş saçtan kalın bir bant ile çevrelenmiştir.

Erkekler ise genelde kısa pantolon ya da küçük bir kamanın sokulu olduğu dar bir kemer ve bir süspansuar giyerler (Resim24).

Girit Uygarlığı'nda giyim, kuşam ve aksesuarlar için kaynak gösterebileceğimiz en önemli buluntular freskler ve küçük figürinlerdir. “*Parisli Kız*”, “*Zambaklı Prens*”, “*Minos’lu Kadınlar*”, “*Balıkçı*”, “*Boksörler*”, “*Av Sahnesi*”, “*Yılanlı Tanrıça*” ve “*Adorant*” heykelleri en bilinen (Resim 23 - 28) eserlerdir

Bu kültür için önemli sayabileceğimiz diğer bir özellik ise, kültür etkileşmesi sonucu Kıta Yunanistan’dan almış olduklarını düşündüğümüz savaş giysisi ve aksesuarlarıdır²⁶. Tüm vücudu örten yüksek kalkanlar²⁷, yaban domuzu dişleri ile kaplı miğferler, deri dizlikler ve zırhlı gömlekler bu tür için akla ilk gelen örnekler olmaktadır.

2. Mykenai Uygarlığı

Giyim ve aksesuar bakımından, Girit’teki Minos Uygarlığı’na oldukça benzer özellikler gösteren bu kültürde en büyük ayırt edici özellik – ki daha sonra Minos’u da etkilemiş olan – savaş kıyafetleri ve aksesuarlarıdır. Ayrıca kadın ve erkek kıyafetlerinde de kimi zaman basit değişiklikler görülmektedir.

Erkekler, Giritlilerin belden aşağı kısımlarını örten peştamal yerine kısa bir külot ve bazen hayvan postlarından yapılmış uzun paltolar giymektedirler. Kadınlar ise Yunan *Peplos*’unu andıran ve omuzlar üzerinde büyük iğnelerle tutturulan uzun entariler (Resim 29) ya da Girit kadınları gibi geniş bir etek ve göğsü açıkta bırakan yelek taşımaktadırlar²⁸ (Resim 30) Ayrıca, eğrilen yünü koymak için kullanılan *Kalathos*’ların (Resim 31) mezarlardan çıkması kumaş üretiminin yaygınlığını göstermektedir.

²⁵ TİZER, SAPMAZ s. 16 – 17.

²⁶ A.M.Mansel, Ege ve Yunan Tarihi, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1999, s. 33.

²⁷ Y.n: Bu tip kalkanlar, daha sonraki, *Mykenai* uygarlığında da sıklıkla karşımıza çıkmaktadır.

²⁸ MANSEL s. 76 – 78.

Savaş aksesuarlarında ise en çok dikkati çekenler; domuz dişleri ile kaplı konik miğferler (Resim 32)ve vücudu tamamıyla örten ve bir tahta çerçeve üzerine gerilmiş birkaç kat sığır derisinden oluşan yüksek kalkanlardır²⁹ (Resim 33, 34). Kültürün sonlarına doğru, sol kolda taşınan küçük yuvarlak kalkanlar kullanılmaya başlanmış (Resim 35) ; bu durum savaşçıların vücutlarını koruyabilmeleri için zırhlı elbise, miğfer, kolluk (Resim 36) ve baldır ve bilek zırhları taşımalarına yol açmıştır (Resim 37 – 38 a-b).

3. Hitit Uygarlığı³⁰

Tarihinin çeşitli safhalarında, gerek Mezopotamya gerek Mısır ile yakın siyasal ve sosyal ilişkiler kurmuş Hitit Uygarlığı giyim-kuşam özellikleri bakımından her iki kültürden de oldukça etkilenmiştir. Özellikle Asur Uygarlığı'nın en önemli ticari faaliyetlerinden birisinin kumaş ve elbise olduğu düşünüldüğünde bu durum daha belirgin şekilde ortaya çıkmaktadır. Bununla beraber Hititlerin, çok karakteristik ve kendilerine özgü kıyafetleri de vardır. Genel olarak bakıldığında, kıyafet ve aksesuarların toplumsal statü ve meslek gruplarını belirtmede önemli bir unsur olduğu ve dinsel hayatın giyim özelliklerini etkilediği göze çarpmaktadır.

Fazla yaygın olmamakla beraber, büyük bitki yapraklarından oluşturulmuş görüntüsü veren etekler uygarlığın en ilkel giyimi olarak gösterilebilir. (Resim 39) Kadınlar; arkada uzantısı sürünen ve sivri bir şekilde sonlanan etekler, ayak bileklerine kadar uzanan entariler, uzun elbiseler, gömleğe benzer tunikler, mantolar, giyerlerdi. Süslü veya yalın biçimlenmiş deriden veya madeni kemerler, silindirik veya sivri başlıklar elbiseyi tamamlayıcı unsurlar olarak kadınlar tarafından kullanılmıştır (Resim 44). Kadınlarda saçlar; genelde alnı açıkta bırakacak şekilde arkaya taranmış ve düzdür, bazen enseyi örterek bele kadar inen örgüler görülürken en bilinen saç süslemesi kulağın önünde, yanak üzerinde yapılan bir saç kıvrımıdır. Erkekler ise; desenli dokunmuş kısa etekler, v yakalı ince mintanlar, keten veya yünden kollu kısa tunikler ve manto giyerlerdi. Hem tanrıların hem de kralların giydiği sivri külah biçimli başlık, şal ve pelerinler, deriden imal edilmiş bazen değerli taşlarla süslü kemerler bu giysileri tamamlayan aksesuarlar olmaktadır (Resim 45). Bunlarla birlikte,

²⁹ Y.n: Homeros Destanlarında bu kalkanlar “ Ayaklara kadar uzanır ”, “ Yedi sığır derisinden meydana gelmiş ” ya da “ Erkeği kuşatır ” tarifleriyle tanımlanmaktadır.

³⁰ TÜRKOĞLU, Sabahattin. Tarih Boyunca Anadolu'da Giyim Kuşam, (Yazarın Kendi Yayını) İstanbul 2002, s. 24 – 45.

törenlerde giyilen iç gömleği, kapalı bir pelerin görünümünde deri üstlükler (Resim 40) ve şalvar gibi daha özel kıyafetler (Resim 41) ve askerlerin giydiği kısa ve hafif tunikler diğer bilinen erkek kıyafetleri olmaktadır. Erkeklerde saçlar; genelde enseyi kapatarak omuz başına sarkar biçimde kimi zamanda uzun betimlenmiştir. Bıyık belirtilmemekle beraber sakal kimi örneklerde belirgindir. Ayrıca hem erkekler hem de kadınlar, uçları kıvrık deri ayakkabılar giyer, değerli taşlardan küpe ve kolyeler takarlardı.

Gelinlik olarak tanımlayabileceğimiz duvaklı giysi (Resim 42), günümüz başörtüsü benzeri örtüler (Resim 43), bazı kıyafetlerde görünen yırtmaç, iş elbisesi olarak adlandırılan uçları üçgen biçiminde dışarı sarkan eteklikler Hitit kültüründe karşımıza çıkan diğer önemli giyim elemanları ve özellikleri olmaktadır.

4. Urartu Uygarlığı³¹

Bu uygarlığın giyim kuşam elemanları ve aksesuarları üzerinde belirgin Mezopotamya ve Hitit etkileri bulunmaktadır. Genel olarak bakıldığında elbiselerde fazla bir çeşitlilik görülmemekle beraber, bezemelerde belirgin bir zenginlik göze çarpar. Arami-Hitit geleneği olarak tanıdığımız, üzeri küçük kareler ile bezeli elbise kumaşlarına bu kez bitkisel motifler de eklenmeye başlamıştır. Özellikle küçük yuvarlaklarla oluşturulan çiçek ve yaprak motifler, başlık ve giysilere daha alımlı ve asil bir görünüm kazandırmaktadır. Bu süslerin, elbise üzerine dikilmiş madeni pullar veya başka maddeden yapılan aplikasyonlar olması muhtemeldir (Resim 46 – 47)

Erkek elbiseleri genelde Hitit örneklerine benzer. Savaşçıların, uşak ve sanatçıların kısa, varlıklı kişilerin ve tanrıların uzun giysiler taşıdığı görülmektedir. Yünden örüldüğü düşünülen başlıklar, uzun ve uçları kimi zaman kıvrıtılmış saçlar, kısa bırakılmış sakal erkek tasvirlerinde diğer belirgin özellikler olmaktadır.

Kadınlar ise; genelde boyun kısımları kapalı birkaç çeşit entari, iç içe motiflerle süslü kısa tunik giyerlerken, kıyafeti tamamlayıcı unsur olarak genelde bele kimi zaman ayak bileklerine kadar inen, kenarları püskül veya oyalarla işli başörtüleri ya da gene püskül ve oyalarla işli, omuzlara atılan şallar kullanmışlardır. Başlarında genelde orta yükseklikte Polos

³¹ TÜRKOĞLU, s. 46 – 49.

bulunurken, saçlar ise bazen arkaya bazen de ortadan ayrılarak iki yana doğru taranır ve enseden sonra omuzlarda bukleler halinde bırakılırdı.

Asur etkisini çağrıştıran ayakkabı formlarının kullanılmasının yanında çizme formunun ilk kez burada ortaya çıktığını söylemek mümkündür. Tüm bunlarla beraber Urartu kültürünün en belirgin özelliği maden kullanılarak yapılan üretimlerdir. Özellikle takı sanatında çağdaşlarına oranla çok yüksek bir noktaya geldiklerini kabul etmek gerekir. Kadınlara hitap eden, kolyeler, küpeler, toka ve iğneler ve özellikle bilezikler gerçek birer sanat eseri sayılmalıdırlar. Ayrıca kazılarda ortaya çıkarılan, üzerinde geometrik bezemeler, insan ve hayvan tasvirleri bulunan metal erkek kemerleri de aynı önemde değerlendirilebilir.

5. Frig Uygarlığı³²

Frig Uygarlığı genel hatlarıyla Hitit ve Urartu etkileri göstermekle beraber, onlardan ayrılan hatta onlara göre daha üstün olan sanatsal üsluplar geliştirmişlerdir. Dönemin giyim kuşam özellikleri içerisinde kadın giysileri daha ağır basmaktadır. Bunun nedenleri arasında, ortaya çıkan buluntular üzerindeki tasvirlerin, daha çok tanrıçalar ve kadınlara ait olması ve az sayıdaki erkek tasvirlerinin kıyafet ayrıntısı verebilecek nitelikten uzak olması sayılabilir.

Kadın giysilerinin en çok karşımıza çıktığı örnekler ana tanrıça Kybele tasvirleridir. Bu tasvirlerde, genelde; üste doğru genişleyen, yüksek veya birkaç katlı, bitkisel motifler veya diyagonal çizgilerle bezeli Polos biçimli başlıklar, kimi zamanda fes biçimli başlıklar göze çarpar. Elbise genelde uzun bir entaridir, ancak başlığın üzerinde tutturulmuş ve başlık arkasından aşağı doğru sarkan uzun örtü kıyafetin olmazsa olmaz bir tamamlayıcısıdır. Bu örtünün entari ile birlikte kullanımı Frig kültürüne has karakteristik özellikler belirten, önemli tanımlayıcı detaylar içermektedir. Polos'un üzerinden sarkan örtü, sırttan ayak bileğine kadar iner, oradan uçları kaldırılarak kemere “yarım ay” şeklini oluşturacak şekilde sokulur, böylece eteğin önden bir yarısı yatay ve sarkmış çizgilerle, diğer yarısı düz ve düşey plilerle gösterilmiş olurdu (Resim 48 – 49).

Erkek giysileri hakkında en detaylı bilgileri, Frig pinaklarından ediniriz. Bu levhalarda tasvir edilen erkek figürleri; üzerlerinde dize kadar uzayan, kol ağızları, göğsü ve etekleri geometrik desenlerle süslü kısa kollu bir tunik, altlarında ise kısa bir çakşırı andıran

³² TÜRKOĞLU, s. 50 – 56.

kıyafet taşırlar³³ (Resim 50). Ense üzerinden sarkan uzun saçları ve kısa sakalları betimlemelerde karşımıza çıkan diğer önemli detaylardır.

Frig Uygarlığı giyim kuşam özelliklerini sayarken bahsedilen tüm giyim elemanları haricinde üç önemli unsurun hem kendi dönemine hem de sonraki dönemlere damgasını vuracak şekilde öne çıktığı görülür. Bunlardan ilki Frig icadı olarak kabul edilen³⁴, günümüzde çengelli iğne olarak adlandırabileceğimiz fibulalardır (Resim 51). At nalı şeklinde, ortalama 5-6 cm. genişliğinde, değişik metallere fakat daha çok tunçtan yapılan, biraz iri fakat o derecede gösterişli bu objeler, elbiselerin kumaşlarını tutturmakta kullanılırken aynı zamanda bezeli yapılarıyla elbiselerde birer dekoratif süs olarak karşımıza çıkar. Fibulanın birçok değişik bölge ve uygarlıkta karşımıza çıkması yaygın kullanımını ve ihraç ürünü olarak değerlendirildiğini kanıtlarken, kimi mezarlardan çok sayıda fibula el geçmesi ürünün aynı zamanda bir zenginlik ve asalet işareti taşıdığını göstermektedir³⁵. İkinci unsur olarak sayabileceğimiz, diğer önemli giyim elemanı, her ne kadar Frig dönemine ait tasvirlerde karşımıza sık çıkmasa da, dünya giyim literatürüne “Frig Başlığı” olarak geçmiş, tepesi sivri, aşağı sarkan uzantılarıyla iki kulağı kapatan, yumuşak görümlü başlık tipidir. Bu başlık Yunan ve Roma dönemlerinde sembolik olarak, daha sonraki Avrupa ve Amerika sanatı ve siyasetinde ise özgürlük simgesi olarak kullanılmıştır (Resim 52). Üçüncü olarak sayabileceğimiz unsur ise, dünya dillerine “Frigio” olarak geçmiş nakış işleyen anlamına gelen terimdir. Oya ve tentene işlerinin ilk kez Frigler tarafından yapıldığı, aynı zamanda altın tellerle kuma süslemeyi Frigler’in bulduğu ve nakış sanatının buradan diğer uygarlıklara yayıldığı kabul edilir. Ayrıca başlangıçta entari eteklerini süslemek için işlenen daha sonra çeşitli dönemlerde tüm dünyada ünlene “gamalı haç motifinin” Frigler’e özgü bir motif olduğunu da belirtmekte fayda vardır.

6. Lidya Uygarlığı

Lidya Uygarlığı giyim kuşam özellikleri bakımından Frig, Pers ve İon kültürlerinin etkisindedir. Erkeklerin yer aldığı betimlemeler genelde asker- savaşçı tasvirleridir ve Frig ve

³³ Y.n. Bunlar şorta benzer biçimleri ve vücuda oturan görüntüleri ile kıyafet tarihindeki ilklerden biri sayılabilir.

³⁴ Y.n. Fibulanın daha önceleri - Myken kültüründe yaklaşık M.Ö. 15. Yüzyıldan itibaren - bilindiği iddia edilir, ancak Frig Fibulası farklı ve daha fonksiyoneldir.

³⁵ Y.n. Bu duruma en güzel örnek, Gordion’daki Midas tümülüsüdür. Tümülüs içinde bir kerevet üzerine uzatılmış ölünün üzerinde altı yerden tunç fibula ile tutturulmuş iki giysi vardır. Ayrıca aynı mezar içerisinde bir torbaya doldurulmuş 165 adet daha fibula ele geçmiştir.

Pers uygarlıklarının etkisini açıkça gösterirler. Genel olarak iki parça olduğu düşünölen kenarları meander motifleriyle süslü elbiseler ve altında zeybek donlarına ya da çakşıra benzer küçük modeller bilinmektedir. Sakallı ve uzun saçlı bu tasvirlerde saçlar atkuyruğu biçiminde arkaya sarkıtılmışlardır. Kadınlar ise genelde ince ve ayak bileklerine kadar uzanan etekleriyle dikkat çekerler. Başlar kimi zaman açık veya polosludur ve bazen bellerine kadar sarkan başörtüleriyle tasvir edilmişlerdir. Lidya'lı kadınların ayrıca ince kumaştan bol dökümlü "Serapis" adı verilen bir etek de giydikleri bilinmektedir.

Yazılı kaynaklar, Lydialılar'ın özellikle kumaşlar üzerinde işlem yapılması ve kumaş boyama konusunda usta olduklarını, bu tür boyaları ilk kez kimyasal yollarla deneyenlerin ve boya çeşidi üretenlerin onlar olduklarını belirtirler³⁶. Yarı transparan kumaşlar, altınlı, kenarları püsküllü, mavi ve beyaz bordürlü elbiseler dönemin ünlü üretimleridir.

Lidya Uygarlığı'na ait diğör önemli unsurlar ise süslenme ve makyaj konularındaki uzmanlıkları ve yanı sıra kozmetik üretiminde ön plana çıkmalarıdır (Resim 54). Antik çağ yazarlarının; Helen uygarlığını makyaj ve süslenme konusunda etkilediklerini belirten, "Lydion" adı verilen kaplar içerisinde satılan kozmetik ürünlerini kullanan erkekleri eleştiren yazıları oldukça ünlüdür (Resim 53).

7. Helen Uygarlığı

Helenler kıyafetlerinin³⁷ büyük bir kısmı yün veya ketenden yapılmıştır. Çok çeşitli kıyafet stilleri, yapmış oldukları değışik dönemlere ait birçok heykelde ve vazo resimlerinde kendisini göstermektedir. Fakat bu renkli yapılmış heykellerin ve vazo resimlerinin zaman içinde rengini kaybetmiş olması uzun yıllar Helen giysilerinin az çeşitte renge sahip olduğunun düşünölmesine yol açmıştır. Oysa Helenler kumaşlarını bitkilerden, minerallerden ve deniz canlılarından elde ettikleri çeşitli boyalarla renklendirmişlerdi. Kumaşlara ayrıca süsleme işleme ve dekoratif figürler de yaygın olarak uygulanıyordu.

Antik dünyada kadın ile erkek işleri ayrılmıştır; sayıca çok az olan kadının işleri arasında en önemli yeri tekstil tutar. Antik dönemde evler kendi içlerinde kapalı bir ekonomiye sahiptiler. Bu nedenle, birçok ürün gibi, evin tekstil ihtiyacı da bahçe içerisinde, oturma birimlerinden

³⁶ Y.n. Helen Mitolojisinde bile dokuma ile ilgili "Arakhne" öyküsünde başlıca karakter Lidyalı'dır.

³⁷ Y.n: Tüm bu giyim - kuşam - aksesuar terimleri için genel olarak Secda SALTUK, Arkeoloji Sözlüğü, İnkılap Kitabevi, İstanbul 1993, kullanılmıştır.

ayrı bir kısımda yer alan işliklerde dokunurdu. Helen kadınları nakış yapmada, süslemede oldukça başarılıydılar ve çok iyi dokumacıydılar. Ayrıca boyama ve süslemenin yanında kadınlar kumaşı baskılayarak düzleştirme ve pileleme işlemini gerçekleştiriyor, sülfür bileşenleriyle buhara tabi tutup tütsüleyerek beyazlaştırıyorlardı. İşte bu kumaşları kesmeden ve dikmeden çeşitli yollarla kıvrımlı hale getirerek ailenin tüm giysilerini evde kendileri hazırlıyorlardı. Kıyafet hazırlamak için kullanılan malzemeler arasında, iğ, yünü iğ ile bükürken (Resim 55) bacaklarını korumak için kullandıkları kil kursu *Epinetron* (Resim 56 – 57 – 164 – 165) ve içine yün konan sazdan yapılmış sepet *Kalathos* (Resim 57 - 58) en bilinenleridir. İnanışa göre; bu hüneri onlara bağışlayan Tanrıça Athena idi; yapılan bilimsel kazılarda, Athena kutsal alanlarında adak olarak birçok dokuma tezgahı ağırlığı bulunması bunun en iyi kanıtıdır. Bir diğer delil ise birçok dokuma tezgahı ağırlığının üzerinde, Athena'nın kutsal hayvanı olan Baykuş figürünün yer almasıdır.

a. Erkek ve Kadınlar İçin Giysiler

Antik Yunanda dikdörtgen kumaşın karşılıklı iki kenarının birbirine dikilmesi ile meydana gelen ve dipsiz çuval benzeyen, *Khimation* ya da *Khlaian*'in altına giyilen, kadınlarında erkeklerinde giydiği bir giysiye *Khithon*³⁸ (Resim 58, 59, 60) adı verilir. İon ve Dor tipi olarak ikiye ayrılır (Resim 61 – 62 a-b) . İonların khithon'u ketenden, uzun ve kollu; Dorlarınki ise yünden ve kısaydı. Khithon ya yukarıdan baştan geçirerek ya da aşağıdan ayakları içine sokarak yukarı doğru çekip giyilirdi. Khithonun yukarıya gelen kenarları omuzlar üzerinde iğne vb. bir nesneyle birbirine tutturulur yahut önceden dikilirdi. Genelde kemer ile kullanılır, erkekler tek kemer, bayanlarsa kimi zaman iki kemer kullanırdı. Khithon giyildikten sonra çoğu kez bağlanan kemerdan yukarıya doğru kumaş biraz çekilerek, kemeri kapatacak şekilde, göğüs altında ve karın üzerinde sarkan, *Kolpos* adı verilen kıvrımlı bir kısım oluşurdu. Khithonlarda kumaşın değişik yerlerinden kemerlenmesi veya katlanıp sarılması, omuz üzerindeki iğnelerin yerlerinin değiştirilmesi yoluyla çeşitlilik sağlanır. Hem kadınlar hem de erkekler Khithonlarla birlikte şal ve pelerin kullanırlar. Bunların bir kısmı

³⁸ Carl KOHLER, A History of Costume, Dover Publications, New York 1963, s. 93 – 99

dekoratif amaçlı bir kısmı kullanım amaçlıdır. Birde *Kolobion* adı verilen; dirsekler üzerinde kolları olan, genelde işçilerin giydiği bir türü de bilinmektedir³⁹.

Helenlerin giydiği bir başka giysi olan *Khimation* (Resim 63 –64 – 65 – 66) vücudu tamamen saran geniş dikdörtgen kumaştır. Kalın ve uzun bir pelerin biçiminde tarif edilebilecek bu giysi hem erkekler hem de kadınlar tarafından kullanılırdı. *Khimation*un kullanımının çok çeşitli metotları vardır. Fakat en sık kullanılan şekli kumaşın sol omzun üstünü kapattığı halidir. Kumaş sağ omzun altından geçirilerek sol omzun üstünü kapatıyordu. Kadın ve erkekler *Khimation*u, *Khithon*un üstüne giyiyordu. Filozof ve tanrılar sanatçılar tarafından değişmez şekilde içlerinde *Khithon* olmadan yalnız *Khimation* giymiş şekilde betimlenmişlerdir. *Khimation*un kullanımının yaygın olmasının nedeni atletik vücut yapısını göstermesidir. Helenler ideal insan formu ve oranları üzerine görüşler geliştirmişti. Çıplaklık spor karşılaşmalarında ritüellerin bir parçasıdır. Helenler mükemmel ruh ve mükemmel vücut düşüncesine sahiplerdi. *Khimation*un kullanımının yaygın olmasının başka bir sebebi spor karşılaşmalarında rahatça çıkarılabilmesi idi⁴⁰.

Bir diğer bilinen tür ise *Khlamys*'tir (Resim 66, 67, 68, 75, 76). Genellikle askerlerin ve ephebos'ların giydikleri yünden manto – pelerin benzeri giysi olan *Khlamys* özellikle soğuk havalarda kullanılan uzun dörtgen bir kumaştan ibaret olup uzunluğuna ikiye katlanır ve kenarları bir kopça ile birbirine tutturularak meydana gelen delik başa geçirilirdi. Bu şekilde omuzlara bindirilen kumaş aşağıya doğru sarkarak vücudu örterdi. Kopça genellikle sağ kolun serbest kalması için sağ omuz üzerine getirilirdi.. Erkekler özellikle *Khithon*un üzerine giyiyordu ve seyahat ederken battaniye olarak da kullanıyorlardı. *Khlamys*ler genellikle koyu renkte olurdu ve iki ucunda renkli olarak dokunmuş iki sıra kenar suyu yer alırdı. İskender'den sonra *Khlamys* hükümdar mantosu olmuş, kırmızı renkte yapılarak işlemelerle süslenmiştir. Biçimi de değişmiş, eteklerin aşağı gelen sivri uçları yuvarlatılmış ve kısaltılmıştır.

Khlamys ile aynı amaçta kullanılan *Khlaina* ise sivil erkeklerin sokağa çıkarken üstlerine aldıkları yün pelerin olarak bilinir. *Khlaina* tek veya çift kat olarak sırttan omuzlara atılan bir kumaştır.

³⁹James LAVER, *Costume and Fashion*, Thames & Hudson Yayınevi, Londra 1969, s. 25 – 33.

⁴⁰ Francois BOUCHER, *A History of Costume in the West*, Thames & Hudson, Londra 1996, s. 47 – 59.

Peplos (Resim 64, 69, 70) ise Helen uygarlığında yalnız kadınların giydiği, genellikle yünden yapılan bir giysidir. Dikdörtgen kumaş şeklinde olup hiç dikişi yoktur. Kumaş, karşılıklı iki kenarı vücudun bir tarafına gelecek şekilde vücudu sarar ve kumaşın üst kenarları omuzlar üzerinde iğne ile (Resim 70) birbirine tutturulur. *Peplos* genel olarak kolsuzdur; fakat bazen kumaş omuzda kol üzerine doğru biraz sarkarak kısa bir kol şeklinde görünüm kazanır. Kumaşın yan tarafına gelen iki ucu dikişsiz olduğu için genelde yandan aşağıya doğru zikzak yaparak sarkar. *Peplos* giyilirken, üstte, vücudun yukarısına gelen tarafta 30 – 40 cm.lik bir kısmı dış tarafa, kendi üstüne doğru katlanır ve bu katlanan kısım göğüslükte görünür. Buna da *apoptigma* ya da *diploidion* denir. Kemersiz *Peplos* genç kız kıyafetidir. *Peplosun* açık yanını tutturmak için kullanılan iğnelere *peronai* denir. İon kıyafetlerinde bu kısım iğne ile tutturulmaz dikilir⁴¹.

Bunların dışında; *Bikini* (Resim 71), *Pharos* adı verilen Khlaina benzeri bir kullanımı olan, kadınların ise başlarını örtmek için kullandığı, ketenden yapılmış ağır pelerin; *Tebenna* adı verilen Roma uygarlığındaki *Toga*'nın erken örneği sayılabilecek, genelde resmi ve soylu kişilerin giydiği cüppe; *Ephaptis* denilen Khlamys'e benzeyen, daha çok askeri kıyafet olarak kullanılmış giysi; Bir bel altı giysisi olan, erkekler tarafından bir iç kıyafeti olarak ya da spor karşılaşmalarında kullanılan *Perizoma* (Resim 72); Kadınların özellikle İonik Khitonun üzerine giydikleri ufak dikdörtgen kumaş *Diplaks* (Resim 73) ve *Nebris* (Resim 74) denilen *Dionysos* alayındaki *Mainadların*, *Satyrosların*, *Silenosların* vücutlarını örttükleri Ceylan postu, sayabileceğimiz diğer kıyafetlerdir.

b. Erkeklerin Saç Şekilleri ve Kullandıkları Aksesuarları

Erken dönemlerde uzun ya da orta boyda saç ve sakal yaygın olarak kullanılıyordu. Daha sonraki dönemlerde ise genç erkekler kısa saçlı ve sakalsız daha yaşlı erkekler ise uzun saçlı ve sakallıdır. Başlarına ise geniş biçimli, genellikle Khlamys ile birlikte kullanılan, önceleri yüksek ve dar kenarlı olan, sonradan ise alçak ve geniş kenarlı tipe dönüşen *Petasos* takıyorlardı (Resim 75, 76) . *Petasosun* geniş kenarları yazın güneşten kışın yağmurdan korunmayı sağlıyordu. Yaygın kullanımı olan *Pilos* ise Antik çağda, zanaatçılar, balıkçılar ve gemicilerin başlık olarak giydikleri, hem erkek hem de kadınlar tarafından kullanılan, sivri

⁴¹ Keith EUBANK ,Phyllis TORTORA, Survey of Historic , Fairchild Books & Visuals, Washington DC 2005, s. 73 – 77.

uçlu, dar, keçeden, kenarsız, yüksek bir külahtır. Savaşlar için miğfer şeklinde metalden yapılmış formları da mevcuttur (Resim 77)⁴².

Bunlar dışında; *Mitra* adı verilen külah biçiminde, *Polos* adı verilen bir çeşit silindirik ve *Onkos* (Resim 78) denilen, tiyatrodaki oyuncuların kullandıkları, sahneye çıkanların boylarını uzatmaya ve maskelerinin büyüklüğünü gizlemeye yarayan, saç görünümünde, çıkıntılı başlıklarda bilinmektedir. Ayrıca, kralların sahip oldukları otoriteyi göstermek için başlarına taktıkları, bir düğümle sona eren ve omuzlara inen iki şeritten oluşan beyaz kurdeleden oluşan *Diadem* (Resim 79) bilinmektedir. Bu terimin anlamı zaman içerisinde genişlemiş ve genellikle başa takılan çember şeklindeki tacı ifade etmek için kullanılmaya başlanmıştır.

c. Kadınların Saç Şekilleri ve Kullandıkları Aksesuarları

Kadınlar saçlarını çeşitli şekillere toplayarak biçimlendirirlerdi. Erken dönemlerde kadınların saçları uzun ve kıvrıkcık buklelidir. Ufak bukleler de yüzün etrafını çevreliyordu. Daha geç dönemlerde ise saçlar başın arkasına doğru toplanıyordu. Altın ve deriden yapılmış takılara tutturularak oluşturulan saç modelleri oldukça zarif bir üsluptaydı⁴³ (Resim 80). Bunlar için kullanılan aksesuarlar arasında; kadınların başlarına taktıkları ağ biçiminde örtü *Kekryphalos*, yazın güneşten korunmak için bir çeşit baş örtüsü olan *Theristron* ve metalden yapılmış ön tarafında bezeli bir metal plakçık bulunan saç bandı *Ampyks* en bilinenleridir.

d. Ayakkabılar

Erkekler ve kadınlar sandalet giiyorlardı. Ayrıca erkekler yüksek topuklu, boyu baldırın ortasında ayakkabılar ve seyahatler ile savaşlar için önden bağlanan deri botlar giiyorlardı. Kadınlarda; çoğu işlemeli ve tabanı kalınca köseleden yapılmış sandaletleri tercih ediyorlardı.

Tüm bunların yanında gittikçe gelişen deri işçiliği, hem çeşitleri hem de kaliteyi arttırmış, ayakkabı aksesuarını ciddi bir üretime dönüştürmüştür. Erkek ve kadınlar tarafından

⁴² KOHLER s. 97 – 99

⁴³ ONUR s. 31.

giyilen geyik derisi *Eumaris*; beyaz renkli, üstü kapalı bayan ayakkabısı *Persikai*, askerlerin genelde kullandığı yüksek çizme *Harpis*; avcıların giydiği süvarilerin ve özellikle Athena'nın da kullandığı *Endromis* (Resim 81); erkeklerin ve Tanrı Dionysos'un ayaklarına giydikleri pençesiz, yüksek ve yumuşak *Kothornos*⁴⁴ (Resim 82 - 83); sağlam, kürklü çizme *Embades* (Resim 84) ve bunların yanında kadınların giydiği; hafif *Akatia*, kırmızı boyalı *Karkinia*, hizmetçilerin giydiği *Peribaris* ve erkeklerin giydiği; sağlam, iş için yapılmış, özellikle çöpçülerin giydiği *Arbule* ve Attika gmnasion'nda giyildiği söylenen Phakas, ayakkabılar arasında en bilinenleridir. Bunlara bir de gelinlerin giydiği söylenen *Nymphitikon* eklenebilir.

e. Çocukların İçin Giysiler

Tunç çağına kadar geçen süreçte bebekler kumaş şeritlerine sarmalanıyordu. Az rastlanan eski resimlerde çocukların kundak kıyafeti yerine da gevşek giysilere sarıldığı görülmüştür. Ufak oğlan çocukları çıplak geziyor okul çağındaki oğlan çocukları ise kemerli veya kemersiz kısa Khitonlar giyiyordu. Kız çocuklarının Khitonları ise kadınların giydiği Khitonlar gibiydi ve kemerle değişik şekillerde bağlanıyordu. Ayrıca kız ve erkek çocuklar Khimation da giyiyorlardı. Kızlar ve erkekler Khimationu Khiton üzerine giyiyorlardı.

Erkek çocuklar Khimationu tek başına da kullanıyordu. Ufak dikdörtgen kumaşların sağ omuz üzerinden tokayla tutturulmasıyla oluşturulan Khlamys de giyiyorlardı (Resim 85). Sivri uçlu kukuletası olan uzun kepler giyiyorlardı. Kızlar yüksek sivri uçlu, düz sert kenarlı şapkalar takıyorlardı. Kız ve erkek çocuklar çoğunlukla çıplak ayak geziyor ancak kimi zaman sandalet ve kapalı ayakkabı giydikleri de biliniyordu.

f. Askeri Kıyafetler

Askeri kıyafetler tüm dönemler boyunca bir şehirden diğerine çeşitlenmiştir. Ancak hem düzenli birliklerde hem de bunların giydikleri kıyafet ve kullandıkları aksesuarlarda genel bir ortaklık bulunmaktadır. Düzenli birlik olarak adlandırabileceğimiz ilk grup Hoplitlerdir (Resim 86, 87). Hoplit, Helen uygarlığında İ.Ö. 8. yüzyılda ortaya çıkan ağır piyade sınıfından savaşçılara verilen addır. Hoplitler seçkin ve zırhlı Yunan mızraklı

⁴⁴ Y.n: Bu çizme tiyatrodan özellikle trajedi aktörlerin kıyafetinin bir bölümünü oluştururdu.

piyadeleridir. Mızraklı piyadelerle aynı avantaj ve dezavantajlara sahip olmakla birlikte savunma kabiliyetleri daha güçlüdür. Fakat zırhları ve almaları gereken pozisyon nedeniyle savaş sırasında Mızraklı piyadelerden çok daha yavaş hareket ederler.

Askeri giyim genelde bir Khitonun üzerine çeşitli koruyucu kıyafetlerin giyilmesi esasına dayanır. Erken dönemlerde askerler kumaş ve yünden pelerin giyiyorlardı. Koruyucu giysi olarak göğüs zırhı, korse, baldır zırhı, başlık - miğfer, geniş metal kemer kalkan kullanmışlardır (Resim 88 a-b). Göğüs zırhı metal, dış veya levhalardan yapılıyor omuz kayışlarıyla elbiseye tutturuluyordu.

Omuz parçaları göğüs üzerinden bağlanan ve kısa Khiton üzerine giyilen keten göğüslük (Resim 89), kısa bir süre sonra yerini tamamen sert çan şeklindeki zırha (Resim 90 a-b), daha sonra da vücut şeklindeki zırhlara (Resim 91 a-b) bırakır. Bazen zırhsız giyilen ağır malzemeden bir etek sıra dışı bir giysidir. Silah kuşanma sahnelerinde zaman zaman ayaklıkları ile birlikte baldır zırhları (Resim 92, 93) bulunur. Bunlar giyilirken ayak bileğine kumaştan bir destek (Resim 94) bağlanmalıdır. Kahramanlara ait olan Hoplit kalkanı ve onun Boiotia versiyonu sıklıkla kullanılır. Düz kılıçların yanında kavisli ağza sahip *Kopisler* (Resim 95) veya kısa kılıçlar oldukça yaygındır. En çok kullanılan silahlar cirit – mızrak (Resim 96, 97), ok ve yay (Resim 98, 100) ve savaş baltalarıdır (Resim 99)

Başlıklar içinde sayabileceğimiz; İskit başlığı (Resim 100), M.Ö. 8 yüzyıldan itibaren görülen, kuvvetli, ancak, göz ve kulak için bırakılan boşlukların yetersiz kalması sonucu giyenin görüş açısını yitirmesi ve az duyması gibi önemli handikaplara sahip *Korinth* miğferi (Resim 101), 7. Yüzyılda *Korinth* miğferine alternatif olarak kullanılan *Peloponnesos* kökenli, iki tarafına fazladan iki sıra sırt dikilerek koruması arttırılmış *İliryan* miğferi (Resim 102), *Korinth* miğferinin yanak kısımları yuvarlaklaştırılmış, göz ve kulak için boşluk açılmış hali olarak adlandırabileceğimiz *Khalkidya* miğferi (Resim 103), Roma dönemine kadar kullanılan *Attika* Miğferi (Resim 104) görüşü engellemediğinden süvariler arasında popüler olan *Boiotia* miğferi (Resim 105) ve M.Ö. 4 yüzyıl içerisinde popüler olan *Frigya* miğferi (Resim 106 – 107), en yaygın kullanılanları ve en önemlileridir. Tüm bu silah ve teçizat antikçağ boyunca, üretilmiş, resmedilmiş ve kullanılmıştır (Resim 108)

g. Giyim Kronolojisi

Dönemsel olarak giysi kültürünün gelişimini izlediğimizde; M.Ö. 8 yüzyıl boyunca, figürlerin genel özellikleri ile kullanılan aksesuar ve kıyafetlerin tipolojisi; uzun ve oval yüzler, erkeklerde yuvarlak başın ön kısmında uçları çengel şeklinde uzun saç lüleleri; kadınlarda ilaç kutusunu andıran, silindirik forma sahip ve Yunan dünyasında kadın rahipler veya tanrı tasvirlerinde gördüğümüz “*Polos*” olarak isimlendirilen şapkalar, oldukça şekilsiz gövdeler, kadınlar tarafından omuzları simetrik şekilde kapatan, ön kısmı açık giysiler olarak sıralanabilir. Bu giysi daha geç örneklerde, omuzlarda iki iğne ve göğüs üzerinde bir zincir ile tutturulmuş olarak karşımıza çıkacaktır.⁴⁵

M.Ö. 7. yüzyılda doğudan alınıp Girit ve diğer yerlerde kabul edilen ve Daedalik olarak adlandırılan heykeltıraşlık stili; başın yapısı ve saçların işlenişi gibi tipik özelliklerinin yanında katı tek cephelilik anlayışı ile de tanınır. İster tek başına bir heykelde kullanılsın isterse bir sfenks veya erkek figüründe uygulansın bu tür belli stil özellikleri ve cepheden tasvir edilen baş yardımı ile oldukça kolay belirlenir.⁴⁶ Bu sitile en iyi giriş olabilecek örnek Auxerre Tanrıçası (Resim 109) betimi olacaktır. Kireç taşından yapılan bu eserde *Girit Tarzı*⁴⁷ olarak adlandırılan, her iki omuzu kaplayan yarım bir manto ile gerçekte madeni olan geniş bir kemer görülür. Düz ve kıvrımsız olarak aşağıya inen eteğinde de boyalı kısımları belirleyen kazıma süsler bulunur. Yatay olarak yapılan dalgalı saçlar dikine lülelere sahip olup uçları ise küçük yumurtalar şeklindedir.

Sadeliğin ön planda olduğu Arkaik dönemde, Mısır giyiminin etkileri görülür⁴⁸. Elbiselerde dikey çizgiler hakimdir, bunlar vücudu bir zarf gibi sarmaktadır. Elbiselerdeki drape; önde kütleli, arkada ise düz ve vücuda yapışık bir görünümdeydir. Erkekler ise çıplak tasvir edilmişlerdir⁴⁹. Saçlar halat gibi kıvrımlar halinde gösterilmiş, devrin başında kabaca toplanan saçlar, devrin sonlarına doğru arkada serbest bırakılmış ve dökümlüdür; önde kısaca kesilip altına taranmıştır.

Klasik devirde geçtiğimizde artık ortak kıyafet kültürü kendini tamamen kabul ettirmiştir. Çalışma boyunca terimsel olarak sıraladığımız tüm kıyafetler; öncüleri,

⁴⁵ John BOARDMAN, Yunan Heykeli Arkaik Dönem, Homer Kitabevi, İstanbul 2001 (Heykel) s.12.

⁴⁶ BOARDMAN, Heykel, s.14

⁴⁷ BOARDMAN, Heykel, s.14

⁴⁸ TİZER, SAPMAZ s. 17.

⁴⁹ Y.n. Bu bilgiler kıyafet tipolojisinden çok, bu tipolojinin heykeller üzerinde ifade edilebilirliği ile ilgili bilgilerdir.

çeşitlemeleri ve dekorasyonları ile bilinmekte ve kullanılmaktadır ⁵⁰. Dönemde yeni olarak adlandırabileceğimiz en büyük özellik; etek uçlarına ufak ağırlıkların dikilerek, drapelerin dökümlerinde düzgünlük ve zariflik sağlanmaya çalışılmasıdır. Kullanılan renler arasında; açık mavi, sarı, mor, kırmızı ve yeşil renk hakimdir. Süs olarak ise, yıldız, kuş motifi ve ince dallardan kenar suyu işlenmiş ya da basılmıştır. İnsanların ufak tefek eşyalarını elbiselerin kıvrımlarına saklamaları da dönem için verebileceğimiz ilginç bir ayrıntıdır ⁵¹.

⁵⁰ Bkz. Helen Uygarlığı Bölümü, s. 16 – 23

⁵¹ BOARDMAN, Heykel, s. 14

İKİNCİ BÖLÜM

GİYİM VE DOKUMANIN MİTOLOJİK SERÜVENİ

I. MİTOLOJİ

Söylenen veya duyulan söz, masal, öykü, efsane anlamına gelen *Mythos* sözcüğü ile bugün bilim – bilgi olarak adlandırdığımız *Logos* sözcüğünün bir araya getirilmesi ile oluşmuş, efsaneler bilimi anlamına gelen mitoloji terimi, dilimize en güzel şekliyle “Söylence” olarak geçmiştir.

Antik çağ kültürleri için mitoloji, dinsel inanışlar, edebiyat ve sanat kavramları ile iç içe geçmiş söylenceler bütünüdür. Kökenine; prehistorik dönem mağara resimleri ve idollerde, Mezopotamya, Mısır ve Anadolu kültürlerinde inançların aktarıldığı kil tabletler, heykel ve kabartmalar ve duvar resimlerinde rastlayabileceğimiz antik çağ söylenceleri; Yunan ve Roma Uygarlıklarında, destan, şiir, komedy ve tragedya oyunları gibi yazılı veya sözlü kaynaklardan, seramik ve duvar yüzeylerinde betimlenmiş resimlerden, mozaiklerden, çeşitli materyallerden yapılmış heykel ve kabartmalardan beslenir, konu olarak çeşitlenir ve giderek zenginleşir.

Öncelikle, evrenin yaratılışı, evrenin düzenlenmesi ve insanın yaratılışını konu alan söylenceler, giderek tanrıların yaşamı, birbirleri ve insanlarla olan mücadeleleri, halk kahramanlarını, kral ve hanedan soylarını, gerçekdışı yaratıkları, doğal felaketler ve doğüstü olayları, sarhoşluk, aşk ve cinsellik gibi birbiri ile iç içe geçmiş kavramları aktaran bir yapıya bürünmüştür.

A. Dokuma Mitolojisi

Yunan mitolojisinde tanrı ve tanrıçalar aynı zamanda çeşitli sanat ve zanaat dallarını insanoğluna öğreten kişilerdir. İlgili işin, tanrı veya tanrıça tarafından hem tüm topluma öğretildiğine hem de işin ustalarının yeteneğinin ve ilhamının ilgili tanrı veya tanrıçadan geldiğine inanılırdı. Tanrı ve tanrıçaların insanlar ile olan mücadelesinde genel rastlanan

öyküleme tekniği de bunla bağlantılı olarak, insanın elindeki işi, bir tanrı veya tanrıçaya denk veya onlardan üstün yapması üzerine çıkan sorunların betimlenmesidir. Dokuma kültürünün tanrıçası, aynı zamanda akıl ve bilgeliğinde tanrıçası sayılan Athena'dır. Yunan mitolojisinde dokumanın öyküsü de, tanrıça Athena ile ölümlü Arakhne (Resim 8) arasında geçen mücadele ile başlar.

*“Lidyalı bir kız olan Arakhne'nin babası Kolophon Kentinde kumaş boyacılığı yapmış, kızı da iş işlemede, nakış yapmada, kilim dokumada öylesine usta, öylesine becerikliymiş ki yokmuş onun üstüne bütün bölgede. Dağdan, ormandan periler bile gelir, şaşakalırlarmış yapığı işlere. Lidya kızları, kadınları bilinçli, giderek gururlu olurmuş. Arakhne'de ölümlülere elişlerinin hepsini öğretmiş olmakla geçinen Athena ile gergefte boy ölçüşebileceğini ileri sürer dururmuş. Tanrıça buna kızmış, bir kocakarı kılığına girip çıkmış Arakhne'nin karşısına. Öğütler vermiş, daha alçakgönüllü olmasını, tanrılarla boy ölçüşmekten sakınmasını salık vermiş. Ama Arakhne hiç oralı olmamış, Athena isterse gelsin nakışta yarışalım demiş. Tanrıça'da o zaman kim olduğunu açıklayarak başlamışlar gergef başında yarışmaya. Athena, Olympos'un 12 büyük tanrısını işlemiş nakışına, Arakhne ise tanruların pek şanlı olmayan serüvenlerini canlandırmış: Zeus'un Europe'yi kaçırmasını, Danae'ye yaklaşmasını filan. İşlerini bitirince Athena bakmış ki kızın nakışı kusursuz, kendininkinden aşağı kalmıyor, geçiyor bile. Derken büyük bir öfkeye kapılmış kırmış Arakhne'nin gergefini, yırtmış nakışını. Lidyalı kız üzüntüsünden kendini asmış. Ama tanrıça hamarlat sanatçıyı bir örümcek kılığına sokmuş ki, sonsuzluğa dek tozlu duvar köşelerinde ağ örsünde hiçbir faydasını görmesin”.*⁵²

⁵² Azra ERHAT, Mitoloji Sözlüğü, Remzi Kitabevi, İstanbul 1984, s.54

II. TANRISAL VARLIKLARDA GİYİM

Söylencelerde yer alan karakterlerin herhangi bir şekilde betimlenmeleri için, fiziksel özellikleri, ifadeleri, duruş pozisyonları ve hareketleri kadar, giyim kuşam özellikleri, aksesuarları ve atribüleri de hem kişiyi hem de efsanenin kendisini en iyi şekilde aktarmada önem arz etmektedir.

Yunan mitolojisinde, tanrısai varlıklar da insan biçiminde tasvir edildikleri için, betimlemelerde tanrı ve tanrıçayı diğeri karakterlerden ayırmanın önemli yollarından birisi giysi ve aksesuar detaylarıdır. Betimlemeyi yapan sanatçı herhangi bir isimlendirmede bulunmadıysa, kişinin ya da söylencenin tanımlanabilmesi için sırasıyla atribüleri, giyim özellikleri, aksesuarlar, fiziksel detaylar (duruş, ifade vb), varsa diğeri karakterlerle ilişkisi ve genel kompozisyon incelemesi önemlidir.

Özellikle tanrısai varlıklarla ilgili söylenceler, herkes tarafından iyi bilindiğı ve sanatçılar tarafından sıklıkla betimlendiğı için, antikçağ eserlerinde az sayıda aksi örnek dışında, tanrısai varlıkların giyim ve aksesuarlar detayları ve atribüleri standart tipler içermektedir.

A. Zeus

Tanrıların babası, en büyüğü olarak nitelendirilir. Göklerde gürleyen, bulutları devşiren, yıldırım seven, uzaklarda gürleyen, konuksever gibi sıfatları bulunmaktadır. Söylencelerde genel olarak ismine eklenen “Kronosoğlu” ve “Olymposlu” kavramları, hem soyadı niteliğinde kullanılır, hem de oturduğu yeri ve tanrı soyundan geldiğini belirtir.

Yaradılışı, aynı zamanda yunan mitolojisinde tanrısai varlıkların, evrenin ve insanın yaradılışı söylencelerinde başrolü oynar. Mezopotamya mitolojilerinde yer alan 3 kuşak tanrı mücadelesi Zeus’un, yaradılış öyküsü ve egemenlik mücadelesinde neredeyse aynen tekrarlanır. Söylence, Mezopotamya örneklerinden Zeus’un annesi tarafından saklanması (Babasını alt edip yerine geçen Tanrı Kronos, çocuklarından birisinin de kendi yerine geçmesinden korkup onlar doğar doğmaz yuttuğı için, Zeus doğduğunda annesi onu saklar ve

Kronos'a bir taşı bebek gibi sarmalayıp yutması için verir) detayı ile ayrılır⁵³. Bu söylencenin tasvir edildiği bir kabartmada ve kırmızı figürlü bir Pelike'de yer alan (Resim 110 - 111), Rheia, Kronos ve kundaklanmış taş betimleri, geleneksel tipolojide, bir baba tanrının, bir tanrıçanın ve yeni doğmuş bir bebeğin, giyim detaylarını oldukça açık göstermektedir.

Yaradılışı dışında, Zeus'un rol aldığı ve antikçağ eserlerinde sık tekrarlanan belirli söylenceleri, egemenlik mücadelesini konu alan "Titanomakhia" ve "Zeus'un çapkınlıkları" olarak iki ana başlıkta toplanabilir. Bunların dışında, yunan mitolojisinde, başrol oynamasa da içerisinde yer almadığı söylence yok denecek kadar azdır.

Tasvirlerinde, güçlü bir vücuda sahip olgun (orta yaşlı) bir adam görünümünde, geniş bir alını, ciddi ve derin bakışları olan, saçları dalgalı ve gür ve sakalları kıvrıkcık betimlenir (Resim 112). Ayakta veya oturur vaziyette betimlerinde genelde Khiton ve üzerine Khlamys giymiş olarak tam giyimli vaziyette ya da sadece Khimation giymiş halde yarı beline kadar çıplak tasvir edilir(Resim 112 -113). İlk tasvirleri dışında çok seyrek olarak çıplak görünür. Çıplak tasvirlerinde, sağ kolunu ve göğsünü açıkta bırakan bir pelerin taşır (Resim 114). En bilinen atribüleri, yıldırım ve asadır, ayrıca kartal ve meşe ağacı da Zeus ile özdeşleşmiş objelerdir (Resim 112 -113 - 114).

B. Hera⁵⁴

Zeus'un eşi hem de kız kardeşidir. Zeus'un söylencelerin tümünde beraber olduğu kadınlardan kendisine eş olarak aldığı tek karakterdir. Homeros destanlarında, inek gözlü, ak kollu olarak nitelendirilen Hera tipik bir yunan tanrıçasıdır. Yunan dünyasının ırk, soy, din ve dünya görüşlerini ve çıkarlarını savunan, bu yüzden kişiliği ve efsaneleri hep bir kavga, kin, hınç ve geçimsizlik havası yaratan sevimsiz bir tanrıçadır. Bütün kusurlarıyla kadını canlandırır Hera: Dırdırcı, kıskanç, hırçın, inatçı, her işini gizli kapaklı yürüten, sevgi ve nefretleri hiçbir mantığa dayanmayan, silah ve yetkilerini kötüye kullanmaktan çekinmeyen ve her sıkıştığında Zeus'u baştan çıkartıp istediğini bir şekilde yaptıran bir görüntü çizer. Bu karakterinden dolayı da Zeus tarafından sürekli cezalandırılır. Homeros, Troya savaşı

⁵³ ERHAT s. 325

⁵⁴ ERHAT s.146

sirasında, savaşın yönünü Akhalar'dan yana çevirebilmek için Zeus'u baştan çıkartıp uyutmasını şöyle aktarır:

Hera kocası Zeus'un İda Dağı'ndan Troya savaşını yönettiğini ve başarımın Troya'lılar tarafında olduğunu görünce, bunu önlemek için gidip dağ başında onunla sevişmeyi geçirir aklından, gider odasında önce bir güzel süslenir, sonra Aphrodite'den sevgiyi tutuşturan büyülü memeliğini alıp göğsüne takar, ardından Uyku Tanrı'yı baştan çıkarır ve onunla birlikte İda dağına varır. Hera'yı gören Zeus, büyük bir arzu ile eşine nereye gittiğini sorar, o da masum tavırlar takınarak, Okeanos kıyısında deniz tanrıları çiftini barıştırmaya gittiğini ve önce kocasından izin almak için buraya geldiğini söyler. Zeus savaşı filan unutup açığa vurur duygularını:

*“Sonra da gidersin oraya, ne olur Hera
Yatalım gel, sarmaş dolaş olalım yatakta doyasıya,
Bugüne dek ne bir tanrıçaya ne bir kadına karşı
Yüreğime akan aşk böyle altüst etmedi beni”*

Hera epey naz ederek ve utangaç bir tavırla, herhangi bir tanrının onları görebileceğini söyleterek bu isteği geri çevirmeye çalışır, Zeus sisle kendilerini saklayacağını söyleyerek eşini kolları arasına alır ve biraz sonra da uykuya dalar. O uyurken Hera, Troya'lı Hektor'un ölmesini sağlayarak savaşın gidişatını değiştirir. Birden uyanan Zeus, olanları fark edip şöyle çıkarır karısına:

*“Amma da düzen kurdun, yola gelmez Hera
Savaş dışı ettin tanrısız Hektor'u
Uğrattın orduyu bozguna.
Bu kötülüğün meyvesini sen toplayacaksın önce,
Seni bir güzel pataklayayım da gör...”*

Hera'nın doğrudan doğruya efsanesi yoktur ama Zeus'un aşklarında rol oynar, onlara karışır sürekli, özellikle de bu aşklardan doğan çocukların yakasını bir türlü bırakmaz. Herakles'in 12 işi, Paris'in yargısı (Üç güzeller) ve Argonotlar seferi rol oynadığı bilinen başlıca efsaneleridir. Ayrıca, oğlu Hephaistos tarafından yapılan, oturunca görünmez iplerle bağlanmasına neden olan altın bir taht efsanesi de yaygındır.

Genel tasvirlerinde, dolgun vücutlu genç bir kadın olarak, başında Diadem, elinde üzerinde guguk kuşu bulunan bir asa (bu asa Zeus'la evliliğini simgeler), çıplaklığını göstermeyecek şekilde bol kıvrımlı Khiton ve üzerine Khimation giymiş şekilde (Resim 115) betimlenir. Tavus kuşu ve nar en bilinen atribüleridir. Herhangi bir isimlendirmenin veya atribünün olmadığı betimlerde, Zeus'un yanında tahtta oturur vaziyette bulunması, tanımlanmasında önemli olan diğer bir özelliktir (Resim 116), bu tip tasvirlerde Khimation'u başını örtecek şekilde sardığı ve üzerinde kollarını açıkta bırakan, ayak bileklerine kadar inen kıvrımlı bir Khiton olduğu görülür.

C. Poseidon ⁵⁵

Olymposlu tanrılar arasında, denizi simgeleyen ve denizin mutlak hakimi sayılır. Kronos ile Rheia'nın oğlu, Zeus'un kardeşidir. En bilinen sıfatı "Enosigaios" yani yeri sarsan titretendir. Güçlü bir tanrıdır. En bilinen efsaneleri, Odysseus'a karşı olan kını, Lakoon'un öldürülmesi, Athena ile mücadelesidir.

Poseidon tasvirlerinde Zeus'a çok benzer. Atribü detayları olmayan örneklerde Zeus ile karıştırılmaması mümkün değildir (Resim 117). Genelde ayakta, çıplak ve üçlü yabasına dayanır durumda gösterilir. Kimi zaman bir ayağını bir kara parçasına veya yunus balığının sırtına dayar vaziyette betimlenir. Bazı tasvirlerinde, sırtında uçuşur vaziyette, iki kolunun üzerinden sarkmış ancak vücudunu açıkta bırakan bir pelerin bulunmaktadır (Resim 118). Giyinik örneklerinde, Khiton üstüne bol kıvrımlı Khimation ya da kollar açık kalacak şekilde omuzdan sarkan Khlamys bulunur (Resim 119 - 120). Karışık saçları ve sakalı, yüzüne bir acı ifadesi verir. Güçlü kuvvetli kasların egemen olduğu çıplaklığı, vakardan çok, kaba kuvvet izlenimini bırakır. At, yunus ve çam ağacı kutsal objeleridir⁵⁶.

⁵⁵ ERHAT s. 274-275

⁵⁶ Bedrettin CÖMERT, Mitoloji ve İkonografi, DE-Ki Basım, Ankara 2006, s. 61-64

D. Hades⁵⁷

Yer altı ölümler ülkesinin tanrısı Hades⁵⁸, Aidoneus ve Pluton (Zengin) sıfatları ile anılır. Görünmez anlamına gelen Hades adı, hem tanrının kendisi hem de egemen olduğu ölümler ülkesi için kullanılır. Kendisini görünmez kılan bir başlık giydiği için bu isimle nitelendirilmiştir. Hiçbir ölümlünün ve tanrının, Hades'ten ve onun ülkesinden hoşlanmadığı, tüm antik kaynaklarda, küflü puslu yer, çirkef dolu ülke olarak adlandırılmasından anlaşılmaktadır. Hakkındaki efsaneler genelde ölümler ülkesine gidip dönmeye çalışan kahramanların maceraları ve Demeter'in kızı Persephone'yi kaçırma öykülerinden oluşmaktadır.

Hades, egemenliği bölüştüğü diğer iki kardeşi gibi, genelde, kaba sakallı ve saçlı olarak, ayakta ya da tahtta oturur vaziyette, giyimli ve yarı giyimli olarak tasvir edilirdi. Görünmez kılan başlığı, üç başlı köpeği Kerberos ve elinde taşıdığı zenginliği simgeleyen Cornucopia⁵⁹ (Bereket boynuzu) en bilinen atribüleridir (Resim 121 – 122). Giyimli tasvirlerinde Khiton üstüne Khimation'dan oluşan kıyafetler, yarı giyimli örneklerde vücudun belden aşağısını örten bir pelerinden ibarettir (Resim 121 -122 - 123). Kimi zaman pelerin sol koldan aşağı sarkar biçimde tasvir edilmiştir (Resim 121).

E. Demeter

Homeros destanlarında tanrıçadan, güzel saçlı kraliçe, güzel örgülü Demeter olarak bahsedilir. Kronos ile Rheia'dan doğma Demeter, toprak ve bereket tanrıçasıdır, ekinleri ve özellikle de buğdayı simgeler.

Tanrıçanın en önemli efsanesi, kızı Persephone ile birlikte geçer. Kızının yer altı tanrısı Hades tarafından kaçırılması ve Demeter'in buna küssüp inzivaya çekilmesiyle toprağın bereketinin kaçırılmasını konu alan bu efsane, Zeus'un araya girip, Persephone'nin yılın üç ayını annesi ile geçirmesini buyurmasıyla sona erer. Bu Yunan mitolojisinde mevsimlerin oluşumunu açıklayan en önemli öyküdür. Tanrıçanın hünerleri ve etkilerini anlatan diğer

⁵⁷ ERHAT s. 129-130

⁵⁸ CÖMERT s. 64

⁵⁹ Thomas H. CARPENTER, Antik Yunanda Sanat ve Mitoloji, Homer Kitabevi, İstanbul 2002, s.78

söylence ise ölümlü Triptolemos'a hayvan kullanma ve tarla sürme sanatını öğretmesidir: Demeter ona bir araba ve tohumluk buğday armağan eder, Triptolemos, araba ile dünyayı gezerek, tanrıçadan öğrendiklerini insanlara öğretir ve tarımın gelişmesini sağlar (Resim 124). Demeter'e atfedilen diğer bir söylence de, İasion adlı ölümlü ile yaşadığı ilişkidir. Bu macera ise tanrıçaların ölümlü erkeklerle sevişmelerine bir örnek olarak gösterilir⁶⁰.

Demeter ve Persephone hem fiziksel görünüşleri hem de giyim kuşam özellikleriyle birbirlerine çok benzerler ve genel olarak yunan dünyasında standart bir kadını temsil ederler (Resim 124). Antik sanatta ancak M.Ö. IV. yüzyıldan itibaren birbirlerinden ayrı özelliklerle betimlenmişlerdir. Demeter, oturmuş veya ayakta, heybetli bir kadın olarak tasvir edilmiştir. Genelde, ayak bileklerine kadar uzanan bir Khiton üzerine bol kıvrımlı bir Khimation giymiş olarak betimlenir. Bazen Khimation yüzünü açık bırakacak şekilde başından aşağıya sarkıtılmıştır (Resim 125). Yüzünde sakin bir hüzün, anlayışlı bir iyilik hissedilir. Kimi betimlerinde, giysiler boynu, dirseklerden itibaren kolları ve ayak bileklerini açık bırakacak şekilde betimlenir, açık kalan kısımlarda, gerdanlık, bilezik, yüzük ve sandalet detayları yunan dünyasında kadın giyiminin en belirgin özelliklerini yansıtmaktadır (Resim 126). Kızını arayışın simgesi olarak bir meşale⁶¹, başaktan bir demet veya bir taç, içinde meyve bulunan bir sepet, mistik kutu (Kysta mistika), domuz yavrusu veya yılan en bilinen atribüleridir (Resim 124 – 125 – 126). Persephone ise, hem beden özellikleri hem de giysisinde genç kız görünüşü taşır, nar ve nergis en bilinen atribüleridir.

F. Hestia

Kronos ile Rheia'dan doğma altı evlattan ilki olan tanrıça, ateşi, aile ocağını, daha geniş anlamda insan topluluğunu ve kenti simgeler. Bu bakımdan ailenin, koruyucusu olduğu kadar soyun ve devletin de koruyucusu sayılır⁶². Baş tanrı Zeus'tan, hayatı boyunca hiç evlenmemek ve kız oğlan kız kalmak konusunda söz almıştır. Tüm Olympos tanrıları hareket halinde ve sürekli bir yerlere gidip gelirken, Hestia sabittir ve bu yüzden adı hiçbir efsaneye karışmaz. Kişiliği olmayan soyut bir kavram olarak canlandırılır⁶³. Sadece tüm tanrıların bir

⁶⁰ ERHAT s. 92-93

⁶¹ CARPENTER s.36

⁶² CÖMERT s. 55-56

⁶³ ERHAT s.156

arada betimlendiği, evlilik ve savaş gibi durumların öykülediği yerlerde karşımıza aynı durağanlıkla çıkar (Resim 127). Tanrıça, belirli bir atribüsü olmamakla birlikte, sakin ve ciddi tavırlı genç bir kadın olarak betimlenir. Tasvirlerinde elinde bekareti simgeleyen bir çiçek ile Khiton üzerine boyundan aşağı sarkıtılmış bol kıvrımlı bir Khimation giymiş (Resim 128), veya Khimation' u yüzünü örtmeyecek şekilde başından omuzlarına doğru sarkıtılmış olarak görünür (Resim 129).

G. Aphrodite

Aşk ve güzellik tanrıçası Aphrodite'nin doğuşu üzerine iki ayrı öykü bilinmektedir. Hesiodos'a göre, Kronos babası Uranos'un cinsel organını kesince, denize düşen cinsel organ ak köpükler çıkartır ve bu köpüklerin arasından Aphrodite doğar. Homeros'a göre ise Zeus ile Dione'nin birleşmesinden doğmuştur Aphrodite.

Sevgiyi ve sevişmeyi simgeleyen bu tanrıçanın, kişiliği ile tanrılar arasında oldukça büyük bir yer tutmasına rağmen, kendine has efsaneleri azdır. Genelde başkalarının efsanelerinde ikincil derecede rol oynar. Tanrı Hephaistos ile isteksiz evliliği, tanrı Ares ile kaçamakları, ölümlü Adonis ve Ankhises ile birlikte olması tanrıçanın en bilinen öyküleridir.

Şehvetli, arzulu, işveli, cilveli ve gönül alıcı olan ve daima gülümseyen bu tanrıçanın, özellikle ölümlü kadınlar ile olan maceralarında verdiği öfke dolu cezalar, kişiliğindeki önemli çelişkileri yansıtmaktadır. Her şeye rağmen, tanrıçaya biçilen rol, Homeros'ta açıkça Zeus'un ağzından anlatılmaktadır. Troya savaşında yiğit Diomedes ile çarpışıp yaralandıktan sonra dert yanan Aphrodite'yi şöyle avutur Zeus⁶⁴;

*“Böyle dedi o, gülümsedi insanların, tanrıların babası,
Çağırıldı yanına altın Aphrodite'yi, dedi ki;
Cenk işleri sana vergi değil, yavrum,
Sen evliliğin gönül açan işlerine ver kendini,
Çevik Ares ile Athena uğraşacak savaşla...”*

⁶⁴ ERHAT s. 45-47

Antikçağ betimlemelerinde sanatçılar, yüzyıllar boyunca yetkin bir kadın güzelliği gerçekleştirmek amacıyla, yavaş yavaş ideal bir Aphrodite tipi geliştirmişlerdir. Tanrıçayı Arkaik heykelerde tamamen giyinik olarak görürüz, hatta başı bile örtülüdür (Resim 130). M.Ö. beşinci yüzyılın ikinci yarısından itibaren vücudunun kimi bölümleri (bir omuz, bir göğüs, bacağın bir parçası vs.) açılmaya başlar (Resim 131 - 132). Helenistik dönemde ise, tamamı ile cinselliği vurgulayan, çarpıcı bir çıplaklık (Resim 133) tasvirlerde hakim olan anlayıştır⁶⁵. Mersin ağacı, gül, elma, güvercin, serçe, istiridye en bilinen atribüleridir.

H. Athena

Zeus Olympos tanrılarının egemenliğini kurduktan sonra ilkin, Okeanos kızı Metis tanrıça ile birleşir. Metis anlam olarak akıl, us, düşünme gücü demektir. Tanrılar tanrısının kendine ilk eş olarak Metis'i seçmesi anlamlıdır. Metis gebe kalır kalmaz Zeus onu yutar ve çocuğu olan Athena'yı daha sonra kafasından doğurur. Bilgelik özelliği kadar savaşçı yönü de baskındır Athena'nın. Ayrıca çoğu kaynakta gök gözlü veya çakır gözlü olarak da tanımlanır. Hesiodos bu doğumu şöyle aktarır⁶⁶;

*“Ve Zeus çıkardı bir gün kendi kafasından,
Çakır gözlü yaman Athena'yı,
O dünyayı birbirine katan tanrıçayı,
O hiç yorulmadan orduları yöneten,
O cenk ve savaş bağrıışmalarından hoşlanan,
Yüceler yücesi sayılan tanrıçayı...”*

Genelde, doğru ve haklı savaşın tanrıçası olarak görünen Athena, Troya savaşı öykülerinde bu özellikleri ile çelişmektedir. Zeka ile olan ilişkisi, yunan söylencelerinde zekası ile ön plana çıkan kişileri korumasıyla desteklenir, bu duruma en güzel örneği Odysseus oluşturur. Bakire bir tanrıça oluşu ve bu özelliğini yitirmekten korkması, el sanatları ve dokumacılığı insanlara öğreten tanrıça olması (Resim 8), iki borulu kaval'ın mucidi olması (Resim 134), öykülerde tanrıçayı, doğaüstü yaratıklar ve insanlarla hep karşı

⁶⁵ CÖMERT s. 56-60

⁶⁶ ERHAT s. 71-72

karşıya bırakmaktadır. Bu tür öykülerde öfkesine çabuk yenilen bir görüntü çizmesiyle, genel tanımlamaları ile örtüşmemektedir. Antik çağ sanatçıları tarafından sıklıkla yinelenen diğer bir efsanesi ise tanrı Poseidon ile Atina'nın hakimiyeti için yarışmasıdır.

Tasvirlerinde genellikle baştan aşağı silahlıdır. Başında miğfer, sol elinde, ortasında Perseus'un öldürdüğü Medusa'nın başı bulunan bir kalkan; göğsünde yine Medusa başlı bir zırh bulunmaktadır (Resim 134 – 135 – 136). Kimi betimlemelerinde sol elinde tuttuğu mızrağa dayanır biçimde duran tanrıçanın en bilinen simgesi baykuştur. Athena'nın genel tiplerini en iyi yansıtan eserler, kendisi adına her yıl Atina'da kutlanan Panathenaia bayramlarında yapılan yarışmalarda ödül olarak verilmek üzere tasarlanan Amphoralar'dır.

Tanrıçanın erken betimlerinde; Miğferi Attika tipindedir ve çoğunlukla yüksek bir sorgucu destekleyen bir başlıktan ibarettir (Resim 134 – 135) Peplos ve özellikle Panathenaia vazolarında, dize ya da baldıra kadar inen ve bazen yanları açık bir elbise (Ependytes) giyer. Zeus tarafından kendisine verilen keçi derisinden zırh "Aegis"i bir önlük gibi üzerine geçirmiştir (Resim 136).

I. Ares

Savaş tanrısı olarak bilinen Ares'in Roma'da karşılığı Mars'tır. Roma devleti bu tanrıya ne kadar değer vermiş, saygı göstermişse, Yunan dünyası onu o kadar hor görmüş, sevimsiz, giderek gülünç bir kişilik olarak canlandırmıştır. Azgın, çılgın, deli, uğursuz olarak nitelendirilen Ares insanların baş belası, elleri kanlı, kaleler yıkan olumsuz bir varlıktır. Zeus ile Hera'nın oğlu olan Ares'in, Troya savaşında yaralanıp babasının yanına gittiğinde Zeus'tan aldığı cevap, hem tanrının hem de annesinin kişiliğini anlamak için önemlidir.

*"Böyle ağlaşıp durma dizimin dibinde, döne,
Olympos'ta oturan tanrılar arasında
Benim en öğrendiğim tanrısın sen,
Hep hırgür, kavga, savaş işin gücün,
Ele avuca sığmaz huysuzluğun, biliyorum,
Anandan gelme sana, Hera'dan,*

*Ben de ona zorla dinletirim sözümü...*⁶⁷

Ares'in asıl çekişmesi tanrıça Athena iledir. Çünkü Athena aklın yönettiği savaş, Ares ise akılsızca, körü körüne çarpışmayı simgeler. Bu çatışmada elbette ki akıl üstün gelecektir. Athena ile olan mücadelesi dışında, Troya savaşında oynadığı çelişkili roller ve Aphrodite ile birlikte kocası Hephaistos'a yakalanması, tanrılarla devlerin savaşında oynadığı roller ve kahraman Herakles ile yaptığı mücadeleler en bilinen söylenceleridir.

Ares bir savaşçı örneğinden biraz daha fazladır. Sadece bir lejant ya da içerik onu tüm Yunan sanatında görülen binlerce savaşçıdan ayırabilmemize yardımcı olur⁶⁸. Arkaik betimlerde sakallı ve tepeden tırnağa silahlı olarak gösterilir (Resim 137 - 138). Daha sonraki tasvirlerde ise idealleştirilmiş çıplak bir gençtir (Resim 139). Giderek, savaş niteliğinden sadece miğferi kalan,⁶⁹ daha çok oturmuş olarak ve düşünceli bir halde önüne bakar durumda betimlenen bir karaktere bürünür.

J. Apollon

Yunan mitolojisine göre, Zeus ile Leto'dan doğan iki çocuktan biridir. Kardeşi Artemis ile birlikte antik çağda birçok efsanede başrol oynayan bir karakterdir. Ancak gerek Homeros destanlarındaki betimleri, gerekse Hitit metinlerinde karşımıza çıkan Tanrı Apuliunas kavramı, tanrının asıl inanış kökenlerinin daha eskilere dayandığını göstermektedir. Genel anlamda Apollon aydın, durgun, ölçülü gücü simgeler, ışıktır, doğayı görme, varlığı akılla algılama ve akıl yetisine dayanan yöntemlerle biçimlendirme gücü ve yeteneğidir⁷⁰.

Phoibos (ışık saçan), okçu, hedef vuran, gümüş yaylı, altın saçlı, Likyalı en bilinen sıfatlarıdır. Apollon, Musa'ların yöneticisi, çalgı ve ezgiyi, şiir ve dansı, kısacası her türden sanatı esinleyen büyük yaratıcı tanrıdır. Aynı zamanda Apollon'un esinlediği öngörme yetisi

⁶⁷ ERHAT s. 54-55

⁶⁸ CARPENTER s. 41

⁶⁹ CÖMERT s. 49-50

⁷⁰ ERHAT s. 47-54

ile insanlar, kadın ya da erkek “*Mantis*”⁷¹ olur. Bilicilik ilkçağda oldukça önemli bir yer tutmaktadır. Bilicilik merkezleri barındıran kentler; hem tükenmeyen bir gelir kaynağına hem de diğer yerleşim yerleri üzerinde devamlı bir siyasi üstünlüğe sahip olmuşlardır.

Söylenceleri arasında; Musa’ların yöneticisi olması, müzik alanında ölümlülerle girdiği yarışmalar, çoğu zaman karşılıksız aşkları, oğlu Asklepios ile birlikte anılan hekim-tanrı özelliği ve nadir rastlanan savaş öyküleri yer almaktadır. Kardeşi Artemis ile paylaştığı okçuluk hüneri, Apollon ile ilgili tüm efsanelerde ısrarla tekrarlanan bir özelliktir. Onların oku ile ölmek; ansızın tatlı bir ölüme kavuşmak anlamına gelir.

Apollon, çeşitli özelliklere sahip olsa da, tasvirlerinde genellikle tek bir biçimde gösterilir. Güçlü ama zarif vücuduyla, geniş göğsü, dar kalçaları, uzun saçları ve sakalsız yüzüyle, idealleştirilmiş genç erkek güzelini temsil eder. Genellikle çıplak betimlenir (Resim 140 – 141). Yarı giyimli örneklerinde, omuzlarından sarkan bir Khimation ya da Khlamys bulunur, çalgıcı olarak betimlendiği örneklerde ise geniş kıvrımlı bir Khiton giyer⁷² (Resim 142 – 143). Helenistik dönem betimlemelerinde Apollon, daha yumuşak, süzgün ve kadınsı bir hava kazanmıştır.

K. Artemis

Yunan mitolojisinde Zeus ile Leto’dan doğan çocukların ikincisidir. Ancak o da kardeşi Apollon gibi, kökeni daha eski kültürlere dayanan bir karakterdir. Antik kültürlerde özellikle Anadolu mitolojisinde, doğada egemen, canlıların ölüm kalımını elinde tutan güçlü tanrıça kavramından, yunan mitolojisinde doğanın içinde hayvanlarla birlikte yaşayan, çevik ve narin, avcı bakire bir kız görünümüne dönüşmüştür⁷³.

Apollon’un gümüş yaylı sıfatı kardeşinde altın yaylıya dönüşür. Ok, yay, at ve araba simgeleri, avdan çok, aynı Apollon gibi, insanlara hızlı ve acısız ölüm vermek amacıyla

⁷¹ Y.n. Mantis: bilici, falcı, kahin anlamına gelir.

⁷² CÖMERT s. 42-46

⁷³ ERHAT s. 60-67

kullanılmıştır. Ansızın ölüm, erkekler için Apollon'un, kadınlar için Artemis'in oklarıyla olur⁷⁴.

Troya savaşı öykülerindeki rolü, Niobe'nin kızları, doğa güçlerini ve hayvanları elinde tutan “ Potnia Theron” öyküleri ve bakireliğine vurgu yapan Aktaion söylencesi en bilinen efsaneleridir. Ayrıca bu öykülerden son iki tanesi, tanrıçanın kökenini yansıtan giysilerle betimlendiği örnekler olarak da önemlidir (Resim 144 - 145)

Tanrıça Efes Artemis'i örneklerinde; başı taçlı, gövdesi birçok figürle örtülü, göğsünde dizi dizi memeyle ayakta betimlenirken (Resim 146), yunan örneklerinde; kısa ve açık bir giysi içinde, sandalları, oku, yayı, köpek ve geyikleriyle tasvir edilmiştir (Resim 147). Kimi zaman da başında bakireliğin simgesi olarak, gebe kalmamış ay anlamında, hilal taşır (Resim 148). Avcı sahnelerinde, kısa bir Peplos giymiş olarak betimlenirken (Resim 147), diğer betimlemelerde hakim olan giysiler Khiton ve Khimation'dur (Resim 148 - 149). Kimi örneklerde Khimation, bir omuzdan sarkıtılarak beline dolanmış tasvir edilir. Boynunun ve kollarının açık bırakıldığı örneklerde nadir de olsa gerdanlık ve bilezikler yer alır (Resim 149).

L. Hermes

Zeus ile Maia'nın birleşmesinden doğan Hermes, tanrıların ve özellikle Zeus'un habercisi olarak görev yapar. Olympos tanrılarının en renkli ve özgün kişilerinden birisidir. Doğumuyla birlikte başlayan söylenceleri genelde kafa gücü ve yetenekleri bakımından tanrıların hepsini aşan üstünlükte olduğunu anlatır.

Hırsızların, tüccarların, yolcuların ve çobanların tanrısıdır. Tanrıların buyruklarını, diğer tanrılara ve ölümlülere götürdüğü gibi, ölülerin ruhlarını Hades'e götüren de odur. Zeus'un aşklarında gözcülük yapması (İo efsanesi ve Dionyssos'un doğumu) Hermes hakkında en bilinen öyküleri oluşturur. Ancak görevleri itibariyle hemen her söylencede mutlak bir rolü bulunmaktadır.

⁷⁴ CÖMERT s. 47-49

Kaplumbağa kabuğundan yaptığı Kithara, asası Kerykeion, kanatlı sandaletleri ve kimi zaman kullandığı görünmez kılan başlığı en bilinen atribüleridir. Genellikle başında Hades'in görünmez kılan başlığını taşır, ayaklarında kanatlı sandaletler, elinde iki yılan sarılı bir asa vardır (Resim 68 – 75 – 150). Arkaik tasvirlerinde sakallı olgun insan görünümündedir. Klasik dönem tasvirlerinde ise çevik ve kıvrak vücutlu, tıfil bir delikanlıdır⁷⁵.

M. Hephaistos

Hephaistos'un doğumu ve evlilikleri ile ilgili birbirinden farklı öyküler bilinmektedir. Kimi kaynaklarda Zeus ile Hera'nın oğlu olarak gösterilse de genel inanış; Zeus'un Athena'yı kafasından çıkarmasını kıskanan Hera'nın Hephaistos'u tek başına doğurmasıdır. Hesiodos süreci şöyle anlatır:

*“Hera tanrıça kimseyle sevişmeden,
Yalnız öfkeden ve kocasına hıncından
Ünlü Hephaistos'u doğurdu kendi kendine...”⁷⁶*

Çirkinliğine ve topallığına rağmen, üç güzel tanrıçaya kocalık ettiği, antik çağ yazarları tarafından dile getirilir. Homeros, İlyada'da onu, Kharit'lerden Kharis (Zarafet) ile Odyssea'da ise Aphrodite ile evli olarak anlatır. Hesiodos ise Kharit'lerin en genci Aglaie (Parlak) ile evli olduğunu aktarır.

Olympos tanrıları arasında, çirkin ve topal gibi tanrılara yakışmayan eksiklikler gösteren tek varlıktır. Bu yüzden hor görülür ve aldatılır sürekli. Topallığının nedeni, Troya savaşı yüzünden çıkan bir tartışmada annesinin tarafını tutunca, Zeus'un öfkelenip onu gökten aşağı atması olarak gösterilir. Kimi öykülerde onu aşağı atan annesi Hera'dır. Her şekilde de annesinin ondan utanç duyduğu sık sık yinelenen bir durumdur.

Pandora (İlk kadın)'nın bedenini yoğurması, Prometheus'u Kafkas dağının tepesine çıkartması, annesinden intikam almak için yaptığı görünmez zincirlerle örülü altın bir taht

⁷⁵ CÖMERT s. 53

⁷⁶ ERHAT s. 144

(Hephaistos'un dönüşü), Karısı Aphrodite ile Ares'i sevişirken yakalaması, Tanrılara yaptığı güzel evler, yataklar ve silahlar ve Troya savaşında Akhilleus'a yaptığı silahlar en bilinen öyküleridir. İlyada'da aktarılan bu öykü, antik çağ metinleri arasında en canlı anlatımın görüldüğü betimlemedir.

*“Soluyan topal yaratık örsten uzaklaştı,
Cılız bacakları seğirtiyordu altında,
Körüklerini ateşin içinden çekti,
Topladı tek mil araçları gümüş bir sandıkta,
Bir süngerle sildi iki elini, yüzünü,
Üçlü boynunu, kalli göğsünü sildi,
Bir entari giydi, aldı eline koca bir değnek,
Çıktı topallaya topallaya kapıdan dışarı...”*

Hephaistos, dönüş betimlemeleri haricinde, tasvirlerinde güçlü kuvvetli, sakallı bir adamdır (Res 151 - 152). Elinde kimi zaman çekiç ve kerpeten; üzerindeyse, sağ omzunu açıkta bırakan işçi giysisi vardır (Resim 93 – 152 – 154). Kimi zaman koni biçiminde takke (Resim 152), kıyafetini tamamlayan bir diğer obje olmaktadır. Bacaklarının sakatlığı erken örneklerde belirtildiği halde, sonraki dönemlerde gösterilmez⁷⁷(Resim 153 - 154).

N. Dionyssos

Yunan mitolojisine sonradan eklenmiş olduğu halde antikçağda en çok bahsedilen tanrıdır. Tiyatro'nun mucidi sayıldığından, kendisi ve alayı, birçok oyuna konu olmuştur. Ünlü tragedya yazarı Euripides'in “*Bakhalar*” tragedyasında tanrı kendisini şöyle tanıtır.

“İşte ben, Zeus'un oğlu Dionysos, Kadmos'un kızı Semele'nin yıldırım dolu şimşekler içinde doğurduğu tanrı, Thebai toprağına ayak basıyorum. Tanrılığımın soyunup insan suretine girdim... Ben Lidya'nın altın ovalarından geliyorum, İran'ın güneşten kavrulan kırlarını, Baktiria'nın uzun surlarını; Media'nın buzlarla örtülü topraklarını, saadet diyarı Arabistan'ı, tuzlu denizin kıyılarında uzanan bütün Asia ülkesini, Barbar'larla Helenlerin

⁷⁷ CÖMERT s. 53-55

karişık yaşadığı, güzel hisarlarla süslü şehirleri dolaştım. Oralarda korolarımı topladım; dinimi, ayinlerimi öğrettim; şimdi kendimi Helenlere tanıtmak istiyorum. Helen toprağında Bakkha'ların keskin çığlıklarıyla çınlattığım, kadınlarının çıplak vücutlarını ceylan postlarıyla sarıp ellerine Thrysos'u, sarmaşıklı asayı verdiğim ilk şehir Thebai oldu...''⁷⁸

Zeus ile Semele'nin oğludur. Şarap tanrısı olarak bilinir. Genel tariflerinde kırlarda yaşayan yanında çeşitli mitolojik yaratıklar bulunan bir alay ile sürekli yolculuk eden bir tanrı görünümündedir. Tragedya'dan anlaşılacağı üzere tanrının alayında yer alan figürler genelde çıplak ya da çok az giyimlidir (Resim 154). Aynı eserin başka bir bölümünde, vatanım Lidya'dır diyen Dionysos, kılığı kıyafeti ve tavırlarıyla bu bölgenin özelliklerini taşır. Eserde Dionysos, kokulu saçları, sarı perçemleri ve mor yanakları vurgulanır. Tanrının erken betimleri genellikle, sakallı, başında sarmaşık dallarından bir taç bulunan (Resim 154 – 155 – 156), panter postuna sarılmış (Resim 153) veya oturmuş vaziyettedir. Daha sonra, sakalsız, genç, çırılçıplak veya yarı beline kadar çıplak tasvir edilen zarif bir oğlan tipine bürünür (Resim 157 – 158).

III. SAVAŞLARDA GİYİM

Yunan mitolojisi, evrenin oluşumundan sonra yaratılan tanrıların ve tanrısal varlıkların birbirleri ile mücadele ettiği öykülerle başlar. Antik çağ boyunca süregelen gerçek savaşlar, toplumda savaşla ilgili bir kültürün oluşmasını etkilemiş, halk gerçek ile söylenceyi birbiri ile karıştırmış, kendi savaşını en ince ayrıntısına kadar detaylandırarak, tüm araç gereçleri, silahları, kahramanları ve hainleriyle tasvir etmeye girişmiştir.

Tanrılar bizzat katıldıkları savaşlarda her zaman galip durumundayken, insanlar arasındaki savaşlarda ise tanrılar kimin tarafını tutmuşsa o kazanmıştır. Haklılığın olmadığı bu mücadeleler, görkemli kahramanları ve zavallı karakterleriyle tüm antikçağ betimlemelerinde karşımıza çıkmaktadır.

⁷⁸ ERHAT s.100

A. Tanruların Egemenlik M¼cadelesi

Yunan mitolojisinde, evrenin yaradılışından sonra ortaya çıkan tanrular, hep kendi çocuklarından, egemenliğini yitireceği korkusuyla çekinmiştir. Her kuşak kendisinden sonra gelenleri yok etmek için t¼m yolları dener⁷⁹. Uranos doğurduğu çocukları toprağın bağrına geri basarken, son oğlu Kronos babasının hayalarını keserek tanruların iktidarına kurulur. O da kendisinden doğanları birer birer midesine indirerek egemenliğini korumak ister. Zeus doğduğunda annesi Kronos'a onun yerine bir taş yedirir (Resim 110 – 111) ve Zeus b¼y¼y¼nce babasına t¼m kardeşlerini kusturarak intikamını alır. Zeus egemenliği eline almak için, ¼nce dedesinin yer altına kapattığı çocukları, Y¼z kollu devleri ve Kyklopları kurtarır. Onlardan aldığı şimşek ve yıldırımlarla, babası ve babasının kardeşleriyle (Titanlar) yaptığı savaşta ¼st¼nl¼k kurmasına rağmen, ortaya çıkan yeni yaratıklarla (Gigantlar – Devler) uzunca bir s¼re daha m¼cadele ederek tanruların tanrısı olmaya hak kazanır⁸⁰.

Tanrularla titanların ve daha sonra da devlerin savaşını betimleyen antikçağ eserleri, t¼m detaylandırmalarıyla adeta birer mitolojik s¼zl¼k geşevi g¼r¼rler. Bu t¼r betimlemelerde, gerek tanrular gerekse diğer mitolojik karakterler, giyim kuşam detayları ve atrib¼leri gibi kendilerine has, standartlaşmış t¼m ¼zellikleri ile yer alırlar (Resim 159 – 160).

B. İnsanların Egemenlik M¼cadelesi

Antikçağda s¼regelen savaşlar, nedeni ne olursa olsun, toplumun t¼m¼n¼ derinden etkileyen olaylardır. Toplum, kendi içerisinde veya uzaktaki bir d¼řmanla savaşırken çeşitli kamplara ayrılır ve tanrular da bu kutuplaşmadan nasibini alır. Birçok ¼yk¼de savaşın başlama nedeni olan tanrular, sonucu etkilemekten de hiç çekinmezler. Betimlemelerde, d¼nemin savaş araçları, silahları, savaş başlıkları- miğferler, zırhlar, baldır ve dizlikler gibi insanlara ait nesnelere yanında, ill¼zyonik karakterler, ¼l¼ms¼z kahramanlar ve insan¼st¼ fikirler gibi tanrısal detaylarda yer almaktadır.

⁷⁹ ERHAT s. 95, 126, 309

⁸⁰ C¼MERT s. 25-29

1. Troya Savaşı

Antik kaynaklarda, İlyada kaynaklı bu öykünün başlangıcında, Hera, Athena ve Aphrodite'nin güzellik yarışması yer alır. Kimin daha güzel olacağına karar verecek kişi olan Troya'lı Paris (Aleksandros), kendisine, ölümlü en güzel kızın (Helena) aşkını vaat eden Aphrodite'yi birinci seçer. Daha sonra, Aphrodite'nin yardımı ile Akha'lı Prens Menelaos'un karısı Helena'yı kaçıtır. Menelaos tüm kıta Yunanistan'daki krallar ile birlikte ordu toplayarak, güzel karısını kurtarmak için Troya'ya savaş açar. On yıl süren savaş boyunca, türlü kahramanlıklar gösteren iki ulus da savaşta galip gelemez. Savaşın sonucunu, ölümlülerin en kurnazı olarak bilinen Odysseus'un bir kurnazlığı belirler (Troya Atı).

Doğu ile batının uzun mücadelesini konu alan bu efsane, antikçağda üretilen birçok söylencenin kaynağı olmuştur. Gerek tanrıların gerekse ölümlülerin kahramanlıkları, hainlikleri antikçağlar boyunca sıklıkla betimlenmişlerdir. Taraf tutan tanrılar, sevdikleri insanları korumak için tüm hünerlerini ortaya dökmüşler, kimi zaman silah kuşanıp mücadeleye bile girişmişlerdir. Tanrılardan ilham alan ölümlüler ise, çağlar boyunca uluslarını etkileyecek kahramanlıklar ya da korkaklıklar göstermişlerdir.

Troya savaşı ile ilgili betimlerde, saraylar, gemiler, savaş araçları, cenazeler, savaş aletleri, miğferler, zırhlar, soyluların ve askerlerin kıyafetleri, tanrısal silahlar ve giysiler en ince ayrıntısına kadar tasvir edilmiştir (Resim 161 – 162 a-b).

2. Yunan – Pers Savaşı

Akhamenid sülalesinin beşinci kralı Kyros II'nin, bağlı bulunduğu Med kralına isyan edip onu ortadan kaldırmasıyla (M.Ö. 550) tarih sahnesinde yerin alan Persler, kısa sürede, içerisinde Anadolu'nun da olduğu birçok bölgeyi ele geçirmişler, Kıta Yunanistan'ı da boyunduruk altına almışlardı. Büyük İskender'in Makedonya tahtına geçmesiyle başlayan süreçte, İskender Makedon ve Yunan birliklerinden oluşturduğu ordusuyla, önce Anadolu'yu sonra da tüm Pers krallığını ele geçirmiş. Yunan dünyası üzerindeki Pers hegemonyasına son vermiştir (M.Ö. 330)⁸¹.

⁸¹ MANSEL s. 253-432

Arada geçen iki yüzyıl boyunca sırasıyla Yunan ulusu; Lidya'nın işgali, İonya'nın işgali, Makedonya İşgali, İonya ayaklanması, Kıbrıs'ın işgali, Maraton savaşı, Yunanistan seferi, Termopilai savaşı, Salamis deniz savaşı, Plataia ve Mikale savaşları, Peloponnesos savaşı gibi savaşlarla, hem Persler hem de birbirleri ile egemenlik mücadelesini sürdürmüşlerdir. Bu da dönemin sanat ve mitolojisini, özellikle konu bakımından çok etkilemiştir. Savaşçının ailesiyle vedalaşması, değişik tipler ve aksesuarlarıyla Persler, askeri kahramanlar ve yöneticiler, bu dönemde en sık tekrarlanan betimlemelerin başında gelmektedir⁸² (Resim 17 – 18 – 20 – 163).

3. Yunan - Amazon Savaşı

Amazonlar, anaerkil toplum düzeni içerisinde yaşayan Anadolu halklarına ait bir efsanedir. Yalnızca savaşçı kadınlardan oluşan bu topluluk, Yunan kültürünü oldukça etkilemiş olmalı ki haklarında bir sürü söylence ortaya çıkmıştır. Yunanlıların aksine atı arabaya koşulmadan, sade bir binek hayvanı olarak kullanmaları, bu savaşan kadın karakterinin betimlemelerde daha da yücelmesini sağlamıştır. Troya savaşında, Troya ulusundan yana savaşa girdiği aktarılan Amazonların, Kraliçelerinin Theseus tarafından kaçırılmaları üzerine, Batı Anadolu'ya yayıldıktan sonra Yunanistan'a dek sokuldukları ve Atina önünde savaştıkları da tahmin edilmektedir.

Özellikle Pers – Yunan savaşı sonrasında antik eserler üzerinde sıklıkla görülmeye başlayan Amazon söylencesi; Amazon – Yunan savaşı, Herakles'in Amazonlarla mücadelesi, Akhilleus ile Amazon Kraliçesi Penthesilea'nın mücadelesi, Theseus'un Antiope'yi kaçırmayı öyküleriyle çeşitlenmiştir.

Amazonlar tenlerinin renkleriyle tanımlanırlar. Göğüsleri belirgin değildir ve herhangi bir erkek savaşçı ya da okçu gibi donanmışlardır. Erken tarihli betimlemelerde teçhizatları hafiftir; çoğunlukla pelta kalkanı ve Yunanlılara özgü olmayan savaş baltaları

⁸² R.R.R. SMİTH, Helenistik Heykel, Homer Kitabevi, İstanbul 2002 s. 22

taşırılar⁸³. Ayrıca silah kuşanma, at koşma, ölüleri savaş alanından taşıma gibi savaş sahnelerinde tamamlayıcı kompozisyonlara da sahiptirler⁸⁴ (Resim 164 – 165 – 166).

C. Mitolojik Yaratıkların Egemenlik Mücadelesi

Savaşlarla dolu bir dünyada yaşayan antikçağ sanatçıları, bu gerçek durumu hayal güçleri ile zenginleştirerek, doğada aslında olmayan varlıkların da birbirleri ile mücadelelerini sıklıkla betimlemişlerdir. Bu sayede hem konu bakımından zenginleşen repertuar, toplumun alışık olduğu sosyal durum nedeniyle de daha rahat anlaşılır hale gelmiştir. Ortaya çıkan hayal ürünü yaratıklar, özellikle, ulusun tümüne yabancı olan “uzak diyar” insanların ya da hayvanlarının, kulaktan kulağa aktarılan tiplmelerinin çarpıtılmış halleri olmaktadır. Bu karakterler, özellikle giyim kuşam detayları ve aksesuarlarıyla, yunan nüfusuna uzak bölgelerdeki genel yapıyı yansıtmaktadır.

1. Pigmelerle Turnaların Savaşı

Cüce denilebilecek kadar kısa boylu olan Pigmeler soyunun adı İlyada’da geçer. Bunların Mısır’ın güneyinde ya da Hindistan’da yaşadıkları sanılırdı. Pigmelerin Leylek ya da Turna kuşlarına karşı savaşı önemli bir söylencedir. Efsaneye göre; Oinoie adlı çok güzel bir Pigme kızı, tanrıçalardan Hera’yı hiç sevmezmiş. Günün birinde evlenmiş ve bir çocuk doğurmuş. Çocuğun doğduğu gün Pigmeler, kadına ve kocasına armağanlar getirirken, Hera Oinoie’yi birdenbire kaçırmış ve Turna (veya leylek) haline getirmiştir. Kadın da oğlunu geri almak için Pigmelere saldırır durmuş. Turna sürüleri bu yüzden Pigmelerin baş düşmanı olmuştur⁸⁵.

Efsanenin betimlendiği örneklerde genelde çelimsiz erkekler ya da tıknaz cüceler olarak tasvir edilen pigmeler⁸⁶, çok az sayıda eserde normal insan boyunda gösterilmiştir⁸⁷. Her iki tiplerede de, Pigmeler keçilere biner vaziyette veya yayan, kendilerine has silahları

⁸³ John BOARDMAN, Kırmızı Figür’lü Atina Vazoları (Arkaik), Homer Kitabevi, İstanbul 2002 (K.F.), s.234

⁸⁴ John BOARDMAN, Siyah Figürlü Atina Vazoları, Homer Kitabevi, İstanbul 2003 (S.F.), s.233 -234

⁸⁵ ERHAT s. 283

⁸⁶ BOARDMAN, K.F. s. 233

⁸⁷ BOARDMAN, S.F. s. 235

olan sapanlar ve kavisli değnekleri ile turnalara, turnalar ise Pigmelerin gözlerine saldırmaktadır (Resim 167 – 168 – 169 A-B).

2. Lapith'lerle Kentauros'ların Savaşı

Lapith'ler hem söylencede hem de tarihte adı geçen bir Teselya boyudur. Kentauros'lar yani at adamlar ise yarı insan yarı hayvan bedenli yaratıklardır. Önden bakınca başları, göğüsleri ve kolları, kimi zaman da ön bacakları insan gibidir, karınlarından arkası ise at biçimlidir. Yeleleri ve kuyrukları vardır⁸⁸.

Bu iki gurubun mücadelesi, Lapith'lerin önderi Peirithoos'un Hippodameia ile evlenme törenine Kentauros'ların da davet edilmesiyle başlar. Bu davette, şarap içmeye alışık olmadıkları için, at adamlar sarhoş olup gelini kaçırmaya kalkışırlar. Çıkan korkunç boğuşmadan sonra Lapith'ler galip gelir ve at adamları bölgeden kovarlar.

Hem bu savaş betimlemelerinde hem de başka yerlerde, Boyundan panter postu bağlanmış bir örnek dışında tüm Kentauros'lar çıplak tasvir edilmişlerdir (Resim 170). Saçları dağınık, burnu kalkık, kulakları bazen hayvansı; silahları ise dallar ve taşlardır⁸⁹. Lapith'ler ise kimi örneklerde, Khlamys giymiş ve başlarında Pelta başlıkla (Resim 171), kimilerinde de baştan aşağı silahlı halleriyle (Resim 172) tipik bir yunan savaşçısını temsil ederler⁹⁰.

IV. KAHRAMANLAR VE SUÇLULARDA GİYİM

Yunan mitolojisinde, hemen her halkta görüleceği üzere, birçok kahraman ve tanrıların hışmına uğramış pek çok suçlu bulunmaktadır. Toplumda başa çıkılamayan olayların tümü, söylencelerde kahramanlar tarafından çözülmüş, insanların yapmamaları gereken durumlar ise tanrıların gazabını yansıtan, ders niteliğinde olaylarla özetlenmiştir. Kahramanların övüldüğü öyküler günümüz sanatında konu bakımından hala önemli bir yer tutarken, suçluların başına

⁸⁸ ERHAT s. 184-185, 210

⁸⁹ BOARDMAN S.F. s. 234

⁹⁰ BOARDMAN K.F. s. 234

gelen olaylar ise özellikle modern psikoloji biliminde çeşitli tanılar ve sendromlar olarak kendine yer bulmuştur.

A. Kahramanlar

Yunan mitolojisinde, gerçek kişiler dışında, söylencelere konu olmuş en önemli üç kahraman bilinmektedir. Bunların öyküleri hem antik çağda hem de günümüzde, popülerliğini ve önemini korumaktadır.

1. Perseus

Zeus ile Danae'nin oğlu olan Perseus söylencesinde de, tanrılardan meydana gelen tüm doğum öykülerinde ısrarla tekrarlanan, kabul edilmeme ve başka bir ülkeye göç etmek zorunda kalan aile dramına rastlarız. Ailesini sahiplenen kral tarafından, başından savmak için, çeşitli zor görevlere gönderilir. Bu zor görevlerin tanrıların da yardımıyla üstesinden gelen Perseus antik çağda karşımıza çıkan en erken kahraman tiplmesidir⁹¹.

Bilinen en meşhur söylenceleri, Medusa efsanesi, ilerde eşi olacak Andromeda'yı ejderhadan kurtarması öyküleridir⁹². Betimlemelerde, genel olarak çıplak ya da yarı giyimli gösterilen Perseus, çoğunlukla vücudunu açıkta bırakan bir Khlamys (Resim 173) ya da sol kolunun üzerinden aşağı doğru sarkan bir Khimation giyer. Ancak kimi zaman, hızlı hareket etmesi gerektiği için, üzerinde kısa bir Khiton ile tasvir edildiği örneklerde bilinmektedir (Resim 174 – 175 – 176). Ayrıca, görevleri başarması için kendisine Nympha'lar (Su Perileri) tarafından verilen, kanatlı sandaletler, Hades'in görünmez kılan başlığı ve kestiği kafayı taşımak için Kybisis adlı büyülü torba; Hermes tarafından verilen Elmas orak ve Athena'nın verdiği bir ayna ya da tunçtan bir kalkan, betimlemelerinde kahramanla özdeşleşmiş objelerdir (Res 173 – 174)⁹³.

⁹¹ ERHAT s. 364-365

⁹² CARPENTER s. 105-110

⁹³ CÖMERT s. 99-101

2. Herakles

Herakles'in annesi Alkmene, ölümlü babası Amphitryon, gerçek babası ise Zeus'tur. Yunan ve Latin söylence yazarlarını ve sanatçıların sonsuzca esinleyen Herakles, Yunan toplumunun kahramanlık görüş ve anlayışlarını kişiliğinde toplayan bir çeşit ulusal kahraman olmuştur. İnsanın doğaya karşı yenilmez saldırma ve dayanma gücünü simgeler. Yaptığı işler hep iyiye dönüktür, doğanın insanın başına saldıdığı afet ve musibetleri yok etmekle insanlığa sonsuz iyiliği dokunur. Oysa kendisi trajik bir kişidir; kahraman olmayı kendi seçmemiştir, tanrı vergisi kuvvetinden de zevk duymaz, tersine onu dizgine vuramadığı için, istemeyerek suç işler ve dengeyi bir türlü bulmayıp kendinden geçer, çıldıracak gibi olur. Herakles'e bütün işleri, kahramanlıkları zorla yaptırılır. Herakles köledir, insanfsız bir efendinin buyruğunda ömrü boyunca çalışmak onun kara kaderidir. İlk doğduğu günden beri peşini bırakmayan Hera'nın kin ve öfkesi son demine kadar da rahata kavuşturamaz onu. Tam işleri bitirmişken korkunç bir yanlışlık yüzünden cayır cayır yanar ve ölür. Ama böylece büsbütün arınıp ölümsüzlüğe kavuşur⁹⁴.

Söylenceleri arasında başlıca sırayı kendisine verilen 12 görev alır. Ayrıca Kalydon domuz avı, Argonautlar seferi, Tanrılarla devlerin savaşı, Lidya kraliçesi Omphale'nin hizmeti gibi öykülerde de önemli rollerde görülür. Betimlemelerde; erken örneklerde genellikle sakallıdır ve kocaman gözleri vardır, daha sonra sakalsız bir genç tipi model olmaya başlar, geç örneklerde ise nadiren sakallıdır. Yunan sanatında neredeyse her zaman sırtında aslan postu elinde ise lobut ve yay ile betimlenmiştir, Lakonia vazolarında ise aslan postu hiç görülmez, ama bazen göğüs zırhı giymiş bir savaşçı olarak resmedilmiştir⁹⁵ (Resim 177 – 178 – 179 - 180).

3. Theseus

Atina kralı Aigeus ile Aithra'nın oğludur. Kahraman Herakles tüm Yunanistan'a mal olmuşken, Theseus özellikle Atina'nın kahramanı gibidir⁹⁶.

⁹⁴ ERHAT s.148-151

⁹⁵ CARPENTER s. 120

⁹⁶ ERHAT s. 311-312

Efsaneleri, erken betimlemelerde Minotauros ile mücadelesiyle sınırlıyken, M.Ö. 520'den sonra Atina yönetimi tarafından politik nedenlerle ön plana çıkarılmış, Heraklesvari öykülerle doludur. Bunlardan en ünlüleri, Hephaistos'un oğlu Periphetes'le, Çan ağacı eğen Sinis'le, Krommyon Domuzu ile, Skiron ile ve Prokrustes ile mücadele ettiği öykülerdir.

Betimlemelerinde sakalsız tasvir edilir ve genelde sade giyimlidir. En sık rastlanan tasvirlerde üzerinde kısa bir Khiton ya da sadece Khlamys; başında ise gezgin başlığı Petasos bulunur (Resim 181 – 182). Bazen çıplak olarak gösterilen kahraman, sadece sol kolundan aşağı sarkmış bir şekilde Khimation ile tasvir edilir (Resim 183), bazen de Khimation'u Khiton'un üzerine giymiştir (Resim 184). Ayrıca tasvirlerde nadiren görülen bir çeşitlemede, özellikle Minotauros öyküsünün canlandırıldığı erken dönem betimlemelerde, konunun geçtiği yere atfen, Theseus "Girit Peştamalı"⁹⁷ olarak adlandırabileceğimiz bir etek giyer ve bu sahnelerin bazılarında da mantosunu bir taşın üzerine bırakmıştır (Resim 185). Bu tip kıyafet Perseus betimlerinde de görülmektedir (Resim 174)

B. Suçlular

İnsanların çeşitli meziyetleri tanrılardan öğrenmelerine rağmen, başardıkları her işte övünmekten kendilerini tanrılarla bir ya da onlardan üstün tutmaları ve bunun üzerine tanrıların gazabına uğramalarını anlatan efsaneler, antikçağ söylencelerinde aslında toplumun sosyal yapısını ve uyulması gereken kuralları örnekleyen öykülerden ibarettir. Bu öyküler kısaca, kurallara uymanın gerekliliğini kibar (!) bir dille anlatma sanatıdır.

1. Marsyas

Aulos'u (Çift delikli kaval) icat eden Athena'dır. Sudaki aksinde onu çalarken şişmiş yanaklarını gördüğünde ise kavalı fırlatıp atmıştır. Frigya'lı bir Silenos (yaşlı Satyros) olan Marsyas, Athena'nın uyarısına aldırmadan, onu yerden almış ve çalmayı öğrenmiştir. Sonunda bir müzik yarışmasında Apollon'a meydan okumuş, kaybetmiş ve küstahlığının bedelini, derisinin yüzülmesiyle ödemiştir⁹⁸. Bu yarışmaya hakemlik yapan Frigya kralı

⁹⁷ BOARDMAN S.F. s. 226-227

⁹⁸ CARPENTER s. 82

Midas da, kavalı Lyra'ya üstün tutunca, tanrı onun da kulaklarını eşek kulaklarına çevirmiştir⁹⁹.

Bu öykünün betimlendiği yerlerde, Marsyas genelde çıplakken (Resim 186¹⁰⁰), kimi örneklerde tüylü (Resim 187), kimilerinde ise omuzlarına pelerin şeklinde bir aslan postu sarmış olarak gösterilir (Resim 188).

2. Prometheus

Prometheus, İapetos ile Okeanos kızı Klymene'nin oğludur. Bu Titan çiftinin dört oğlu olur; Atlas, Menoitios, Prometheus ve Epimetheus .Titan soyundan bu dört varlık akıldan yana üstündürler ve bu üstünlükleriyle övünüp Zeus'a karşı gelmeye yeltenirler. Öfkelenen Zeus dördüne de tüyler ürpertici cezalar verir. Atlas'ı dünyanın ucuna dikip gök kubbesini omuzlarına yükler, Menoitios'u yıldırımla çarparak yerin dibine kapatır, Epimetheus'un başına kadın belasını salar. En kötü ceza ise Prometheus'a düşmüştür. Prometheus başlangıçtan beri insanlardan ana geçmiştir, onlara dayanarak Titalar'ın öcünü almak ve Olympos'luların yerine insanların egemenliğini getirmek emelindedir. Zeus oç almak için ateşi insanlara vermez ama Prometheus tanrıyı aldatıp ateşi çalar ve insanlara götürür. Zeus Prometheus'u zincirlerle bir sütuna bağlar ve karaciğerini her gün yeniden kartallara yedirir¹⁰¹.

Betimlemelerde, genellikle kendisini kurtaran Herakles ile birlikte gözükten Prometheus, çoğu zaman çıplak (Resim 180 – 189), nadiren de, özellikle erken örneklerde, doğulu motiflerle bezeli, vücudunu sıkıca saran uzun bir elbise giymektedir (Resim 190).

⁹⁹ ERHAT s. 218-219

¹⁰⁰ Y.N. M.Ö. 250 civarında heykeltıraş Myron tarafından yapıldığı bilinen heykel grubunda, derisi yüzülmek üzere bağlanmış Marsyas heykeli, Hıristiyanlık mitolojisinde İsa'nın çarmıha geriliş sahnesinin ilk örneğidir.

¹⁰¹ ERHAT s. 278-281

3. Atlas

Zeus'un cezalandırdığı dört Titandan biri olan atlas, dünyanın ucunda durup gök kubbeyi omuzlarında taşımak zorunda kalmıştır¹⁰².

Betimlemelerinde, genelde çıplak tasvir edilen titan (Resim 189 - 191), kimi zaman Herakles ile yer değiştirmiş kimi zaman da kardeşi Prometheus'la birlikte cezasını çekerken resmedilmiştir.

4. Sisyphos

Aiolos'un oğlu olan Sisyphos, Korinthos kentinin kurucusudur ve İlyada'da insanların en kurnazı olarak tanımlanır. Odysseia'da, öte dünyada çektiği ceza anlatılır: Sisyphos, iki eliyle yakaladığı kocaman bir kayayı, durmadan iter; bir tepeye varmasına tam bir parmak kala, aşağı yuvarlanır kaya. Sonra tekrar iter ve tekrar yuvarlanır, bu böylece sürüp gider¹⁰³.

Betimlemelerinde genelde çıplak resmedilen Sisyphos, kimi zaman omzundan gövdesinin iki yanına sarkan bir Khimation giymiş olarak tasvir edilir (Resim 192 – 193 – 194).

¹⁰² ERHAT s. 278

¹⁰³ CÖMERT s. 93

SONUÇ

Bu çalışmanın konusu, tekstil ürünleri ve yardımcı elemanlarının, antikçağ söylenceleri içerisinde bulunduğu yeri araştırmaktır.

Araştırma kapsamında, öncelikle tekstil konusunda yapılan yayınların ışığında, giyimin başlangıcından Roma dönemine kadar olan gelişimi incelenmiştir. İlk bölümde, örtünme ihtiyacının, iklim koşullarına ve kolay edinilebilir olmasına bağlı olarak karşılandığı görülürken, dokuma tekniğinin gelişmesi ile işlevsellik, toplumsal sınıflaşma, inançlar ve beğeniler, giyim alışkanlıklarının değişerek gelişmesine yol açmıştır.

Giyim ve giyim araçlarının gelişmesi, aynı zaman diliminde yaşayan insanlarda bölgesel kimi küçük farklılıklar dışında aynı şekilde uygulanabilir olmuştur. Kimi hammadde farklılıkları başlangıçta tipolojiyi etkilerken, zamanla toplumlar arası ilişkilerin artması bu durumu ortadan kaldırmıştır. Birbirleri ile siyasi ve ticari ilişkide bulunan toplumlar, giyim kültürlerini ortaklaşa oluştururken, savaşan toplumlar, işlevsellik açısından birbirini kopya ederek bu tekniği ilerletmişlerdir. Her tip ilişkide de ürünler ve hammaddeler el değiştirmiş, böylece birden fazla teknik ve hammadde aynı anda kullanılarak, yeni üretimlerde çeşit artmış, dayanıklılık ve estetik gibi kavramlar gelişmiştir. Bu durumun en çok etkilediği nokta, artık kişisel beğeninin giysi üretiminde ana tercih haline gelmesidir.

Giyim ve giyim araçlarının gelişmesi, birbirinden farklı zaman diliminde yaşayan toplumlarda ise benzerliklerin ve farklılıkların netleşmesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Birbirini kronolojik olarak takip eden uygarlıklardan, aynı ya da benzer coğrafyada yaşayanları, yakın giyim alışkanlıklarına sahipken; ayrı bölgelerdekiler giderek farklılıkları ile ön plana çıkmaktadır. Bu ikinci ya da üçüncü kuşak toplumlar, aralarındaki ilişkilerde, geçmişten gelen bu farkı özellikle vurgulamışlardır. Kıyafetlerdeki farklar barbarlık olarak adlandırılırken, aksesuarlar beğeniyle aranan ürünler olmuşlar. Bu duruma geç bir örnek vermek gerekirse; Kıta Yunanistan'da yaşayan Helenler ile Asya'da yaşayan Persler savaştıklarında, Perslerin pantolonları Helenlerce rahatsız ve kaba bulunmuş, ancak madeni takıları – başlangıçta komik olarak tarif edilmelerine rağmen – giderek Helen kültüründe aranan aksesuarlar haline gelmiştir.

Tüm bu bahsedilen ilişkiler sonunda, giyim kültürü, yerleşik uygarlıklarda belli standartlara ulaşmış, üretim araçları, ürün tipleri ve aksesuarlar genelde ortak neden ve sonuçlara göre şekillenen bir kültür haline gelmiş, hatta tekstil hammaddesi bulunan yerleşim yerleri, bu sayede ekonomilerine ciddi bir artı değer oluşturmaya başlamıştır. Ancak ardından, Kıta Yunanistan, Anadolu, Mezopotamya ve hatta Mısır'a, Balkanlardan ve Kafkaslardan tekrar yeni kavimlerin gelmesiyle, giyim kültürü yeniden şekillenmeye başlamıştır.

Tamamıyla yeni olarak adlandırabileceğimiz kıyafet ve aksesuarlar, var olan örneklerle karışarak ortaya başka bir ürün çıkarmıştır. Toplumların giderek küreselleşmesi, teknolojinin henüz gelişmediği ortamlarda coğrafi koşulların avantaj sağladığı uygarlıkların hızla ön plana çıkıp, baskın kültür haline gelmesine yol açmış, artık bu tarihten itibaren, baskın olan uygarlığın giyim kuşam alışkanlıkları diğer tüm toplumlarda birebir uygulanır olmuştur.

Aktardığımız tüm bu gelişimin toplandığı yer Helen uygarlığıdır. Araştırmanın bu ilk bölümünde, giyim ve giyim kültürünün Helen uygarlığına kadar gelişimi ve bu uygarlıkta ortaya çıkardığı ürünler ele alınmıştır.

İkinci bölümde ise, ilk bölümdeki gelişimden faydalanılarak, tekstil ürünleri ve aksesuarlarının mitolojik açıdan değerlendirilmesi yapılmaya çalışılmıştır.

Söylencelerin resimsel olarak ifade edildiği ilkel toplumların mitolojilerinde doğanın baskın etkisini açıkça görebilmekteyiz. Bu toplumlarda kıyafet anlayışı da paralel şekilde doğaya bağlı olarak ortaya çıkmıştır. Daha sonra yazının icadı ve kullanılması, sırasıyla; söylencelerin kayıt altına alınmasına, konusunun ve kahramanlarının belirginleşip daha çok kişiye ulaşmasına neden olmuştur. Bu durum, söylence, sanatçı ve toplum üçgenini daha çok birbirine bağlamış ve karşılıklı olarak çeşitlenerek gelişmesini hızlandırmıştır. Örneklendirmek gerekirse; artık toplumda çoğu kişinin konusunu ve kahramanlarını iyi bildiği söylenceler, sanatçılar tarafından resimsel ve plastik olarak daha yoğun işlenmeye başlanmıştır. Bu süreçten sonra, mitoloji sanatçıların başlıca konusu haline gelmiş, hem inançları yansıtması bakımından dinsel, hem kahramanları betimlemesi bakımından ulusal bir ifadeye dönüşmüştür. Bu konuları işleyen sanatçılar daha çok tanınır oldukları gibi üzerinde mitolojinin dekore edildiği ürünler/eserler daha çok rağbet gördüğü için ekonomik olarak da güçlenmişlerdir.

İlk bölümde aktardığımız toplumların birbiri ile siyasi, ticari ve askeri ilişkileri, diğer tüm alanlarda olduğu gibi, dinde, sanatta ve mitolojide de ortak bir kültür oluşmasını sağlamıştır. Ancak burada izlenen yol, ilkinden biraz farklı olmaktadır. Başlangıçta, toplumların inanç sistemlerinin doğa ve doğa olayları üzerine şekillenmesi nedeniyle, hemen her uygarlıkta görülebilecek benzer söylenceler olduğunu söylemek gerekir. Ancak gelişen uygarlıklar, kendi başlarından geçen olayları hayal güçleri ile birleştirerek yeni öyküler oluşturmuş, bu öyküler daha sonra diğer toplumlara geçmiş, konudaki bölgesel özellikler değişerek yeni toplumda “yeni öykü” haline gelmiştir. Öyküdeki karakter ulusallaşarak, söylencenin kendisi de ulusallaşır. Hiçbir uygarlık, mitolojik bir öyküyü başka bir kültürden aldığı, aktarmaz.

Bölgelere ayırmak gerekirse, söylencenin başlangıcını oluşturan; Evrenin yaratılması, tanrıların ortaya çıkması, evrenin düzenlenmesi ve insanın yaratılması tüm toplumlarda ortak öyküye dayanır ve ilk örnekleri Sümer uygarlığında görülür¹⁰⁴. Kahramanlık öyküleri, vatanın kurtarılması gibi söylencelerde neredeyse ortaktır ve bunlar da aynı şekilde ilk olarak Sümer uygarlığında görülmektedir. Ancak daha sonra her toplum, kendi coğrafyası, yaşam koşulları ve ilişkide bulunduğu diğer toplumlarla olan maceralarını konu alan, kibir, alçakgönüllülük, ihanet ve sevgi gibi kavramların yoğun olarak görüldüğü yeni söylenceler üretmişlerdir.

Ortaya çıkan söylencelerin tümünün toplumun inanç ve sanat alışkanlıklarıyla iç içe olduğu düşünüldüğünde, insanların giyim, kuşam ve aksesuarlarının bu alışkanlıklara nasıl yansıtıldığını görmek zor olmamaktadır. Özellikle, antikçağ toplumlarının tanrılarını insanlaştırdıkları göz önüne alındığında, insanların giyim kültürünün, tanrıların ve tanrısal varlıkların bulunduğu her yerde aynen karşımıza çıktığı görülecektir. Söylencelerin bütününde, hayali varlıkları normal insandan ayıran yegane fark, kimi giysiler ve aksesuarların, giyenin ya da kullananın gerçekte imkansız olan hareketleri yapabilmesini sağlayacak, normalden daha işlevsel halde betimlenmiş olmasıdır¹⁰⁵.

¹⁰⁴ Y.n. Günümüze kadar yapılan arkeolojik araştırmalar, bu söylencenin yazılı olarak en erken örneklerinin Sümer uygarlığında olduğunu göstermektedir.

¹⁰⁵ Y.n. Uçmaya yarayan sandaletler, görünmez kılan başlık, giyilince bedenin yanmasını sağlayan gömlekler bu duruma başlıca örneklerdir.

Sümer uygarlığından sırasıyla, Babil, Asur, Hitit, Mısır, Girit ve Finike uygarlıklarına geçmiş olan yaradılış öyküsü, bu kültürlerdeki yeni öykülerle birlikte son durağını Helen uygarlığında bulmuştur. Söylencelerle birlikte, ilk bölümde aktardığımız üzere, anılan tüm uygarlıkların giysi kültürü de Helen uygarlığına geçmiştir. Araştırmanın bu bölümünde, Helen mitolojisindeki giyim kuşam ve aksesuar detayları incelenerek ortaya çıkan ürünler, tipleri ve özellikleri bakımından sınıflandırılmış, hangi ürünün hangi öyküde neden kullanıldığının açıklaması yapılmaya çalışılmıştır.

Son olarak elimizdeki tüm bilgiler değerlendirildiğinde, Arkaik çağa kadar etkilenen konumunda bulunan Helen uygarlığının, tüm bu birikimin ardından etkileyen konuma geçtiğinin altını özellikle çizmek gerekir. Tarihsel süreç takip edilirse; Klasik çağ ve adından da anlaşılacağı üzere özellikle Helenistik çağ, tekstil de dahil olmak üzere tüm sanat ve zanaat dallarında, askeri ve siyasi politikalarda, ticarete ve bilimde, dinde ve mitolojide bu uygarlığın baskın kültür olarak görüldüğü dönemdir. Etki alanı ise, İtalya'dan Hindistan'a kadar gözlemlenebilir. Bu baskın kültür; sanayi devriminin başlangıcına kadar, anılan coğrafyalarda, varlığı tartışılmaz güçlü imparatorluklara rağmen yaşantısını sürdürmüştür. Sanayi devriminin, ekonomik dengeleri değiştirmesi ve sınıfsal ayrılıkları ciddi anlamda insan yaşantısında belirleyici hale getirmesi bile bu durumu ortadan kaldıramamış, sadece geçici bir süre ön planda olmasını engellemiştir. Özellikle Rönesans etkisiyle yeniden ön plana çıkan bu kültür, günümüzde de önemini ve popülerliğini hala korumaktadır.

KAYNAKLAR

- AMIET, Pierre. Art of The Ancient Near East. Harry N. Abrams INC. New York 1980
- AKURGAL, Ekrem. Anadolu Kültür Tarihi, Tübitak, Ankara 1998
- AKURGAL, Ekrem. Ege/ Batı Uygarlığının Doğduğu Yer, İ.B.B. Kültür Yayınları, İzmir 2000
- ALEXIOU, Stylianos. Minos Uygarlığı, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul 1991
- BARBER, E. Wayland. Women's Work: The First 20, 000 Years - Women, Cloth and Society in Early Times. W. W. Norton & Co., New York 1996
- BOARDMAN, John. Yunan Heykeli Arkaik Dönem, Homer Kitabevi, İstanbul 2001
- BOARDMAN. John, Kırmızı Figür'lü Atina Vazoları (Arkaik), Homer Kitabevi, İstanbul 2002
- BOARDMAN. John, Siyah Figürlü Atina Vazoları, Homer Kitabevi, İstanbul 2003
- BONNARD, Andre. Antik Yunan Uygarlığı I-II-III, Evrensel Basım Yayın, İstanbul 2004
- BOUCHER, Francois. A History of Costume in the West, Thames & Hudson, 1996 Londra
- BOYSAL, Yusuf. Grek Klasik Devir Heykeltraşılığı, Güzel İstanbul Matbaası, Ankara 1967
- CARPENTER, Thomas. H. Antik Yunanda Sanat ve Mitoloji, Homer Kitabevi, İstanbul 2002
- CÖMERT, Bedrettin. Mitoloji ve İkonografi, DE-Ki Basım, Ankara 2006
- CRIELAARD, Jan Paul. Homeric Questions:Essays Philology, Ancient History and Archaeology, J.C. Gieben, Amsterdam 1995
- ÇAMBEL, Halet, Güven Arsebük, Sönmez Kantman. Çok Dilli Arkeoloji Sözlüğü, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul 1994
- ERGENER, Reşit. Anatolia Land of Mother Goddess. Hitit Publications. Ankara 1988
- ERHAT, Azra. Mitoloji Sözlüğü, Remzi Kitabevi, İstanbul 1984
- ESTIN, Colette. Helena Laporte, Yunan ve Roma Mitolojisi, Tübitak, Ankara 2002
- EUBANK, Keith, Phyllis Tortora, SURVEY OF HISTORIC, Fairchild Books & Visuals 2005 Washington, DC

- EURİPİDES. Troyalı Kadınlar (Sema Sandalcı), Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul 2002
- FAZLIOĞLU, İsmail. Eski Çağda Dokuma, Ege Yayınları, İstanbul 2001
- FRIEDEL, Egon. Antik Yunanın Kültür Tarihi, Dost Kitabevi, Ankara 1999
- GENÇLER, Çiğdem. “Antik Yunan’da Giysiler – Geçmişten Bir Gardırop” Antik & Dekor Dergisi, no. 44, İstanbul 1998.
- GEORGE, Thomson. Tarih Öncesi Ege I,II, Payel Yayınevi, İstanbul 1995
- GÜVEMLİ, Zahir. Sanat Tarihi, Varlık Yayınları, İstanbul 1982
- HOMEROS. İlyada (ERHAT, A. – A,KADİR.), İş Bankası Yayınları, İstanbul 1958
- HOMEROS. Odysseia (ERHAT, A. – A,KADİR.), Sander Yayınları, İstanbul 1970
- IŞIKHAN, M. Türker. Antik Dönem Ege Uygarlıkları’nda Kullanılan Ayak Giysi Formlarının Günümüz ayakkabı Tasarımlarındaki Yorumu, DEÜ GSF Tekstil Bölümü Yayınlanmamış Lisans Tezi (TEK 2008/18) İzmir 2008
- KULAÇOĞLU, Belma. Anadolu Neolitik Dönem Tasvir Sanatı, A.M.M. Yıllığı, Ankara 1991
- KULAÇOĞLU, Belma. Tanrılar ve Tanrıçalar. Kültür Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1992
- LATACZ, Joachim. Antik Yunan Tragedyaları, Mitos-Boyut Yayınları, İstanbul 2006
- LATACZ, Joachim. Homeros: Batının ilk ozanı, Homer Kitabevi, İstanbul 2001
- CRIELAARD, Jan Paul. Homeric Questions:Essays Philology, Ancient History and Archaeology, J.C. Gieben, Amsterdam 1995
- KOHLER, Carl. A History of Costume, Dover Publications, 1963, New York
- LAVER, James. Costume and Fashion, Thames & Hudson Yayın evi 1969, Londra
- LEWIN, Roger. Modern İnsanın Kökeni, Tubitak, Ankara 2000
- MANSEL, A.Müfit. Ege ve Yunan Tarihi, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1999
- MANUELLA, D. Mascetti. İçimizdeki Tanrıça: Kadınlığın Mitolojisi, Doğan Kitapçılık, İstanbul 2000
- MELEK, Şahan. Tarih Öncesinde Anadolu’da Tanrıça, Burdur Eğitim Fak. Dergisi Sayı 10, Burdur 2005-2006
- MELLAART, James. Çatalhöyük Anadolu’da Bir Neolitik Kent, Yapı Kredi Yay. İstanbul 2001

- ONUR, Nur. Moda Bulaşıcıdır, Epsilon Yayıncılık İstanbul 2004
- ÖZAY, Suhandan. Eski Mısır Tekstil ve Giysi Tarihine Giriş, İzmir 1996
- RACINET, Albert. The Historical Encyclopedia of Costumes, Facts On File İNC, New York 2000
- SAKA, Kudret. Antik Ege’de Sandalet ve Özgün Tasarımlar, DEÜ GSF Tekstil Bölümü Yayınlanmamış Lisans Tezi (TEK 1996/10) İzmir 1996
- SALTUK, Secda. Arkeoloji Sözlüğü, İnkılap Kitabevi, İstanbul 1993
- SEVİN, Veli. Anadolu Arkeolojisi, Der Yayınları, İstanbul 2003
- SMITH, R.R.R. Helenistik Heykel, Homer Kitabevi, İstanbul 2002
- TANSUĞ, Sabiha. Anadolu Giyim Kültürü (Katalog), Sabancı Vakfı, İstanbul 2006
- TİZER, Gönül Bayezit, Neriman Sapmaz. Giyim Tarihi, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1965
- TÜRKOĞLU, Sabahattin. Tarih Boyunca Anadolu’da Giyim Kuşam, (Yazarın Kendi Yayını) İstanbul 2002
- TÜRKOĞLU, Sabahattin. Güneydoğu Anadolu Bölgesinde Bazı Halk Kıyafetlerinin Kaynağı, II. Milletler Arası Türk Folklor Kongresi Bildirileri, Cilt V. Ankara 1992
- YILDIZ, Nuray. Eskiçağda Deri Kullanımı Ve Teknolojisi, Marmara Üniv. Yayınları, İstanbul 1993

EKLER

Resim 1 – Leopar postu giymiş avcı.

Çatalhöyük duvar resmi

Resim 2 – Leopar postu giymiş dans eden avcılar.

Çatalhöyük Duvar Resmi

Resim 3 - Konik Dokuma Tezgahı Ağırlığı

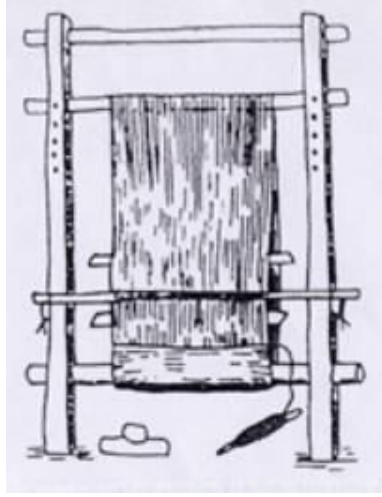
Erken Tunç Çağı - Troia – İstanbul Müzesi

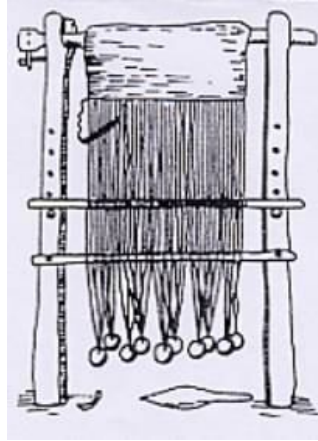
Resim 4 - Yuvarlak Dokuma Tezgahı Ağırlığı
Erken Tunç Çağ - Troia – İstanbul Müzesi

Resim 5 - Yatay Yer Tezgahı

Resim 6 - Alt ve Üst Kirişlere Sahip Dikey Dokuma Tezgahı

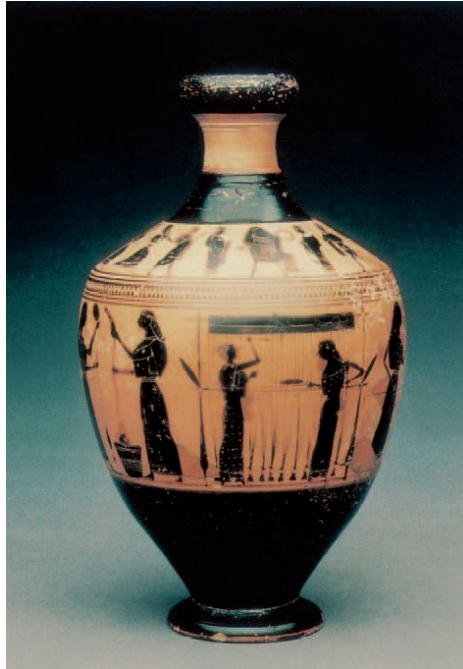

Resim 7 - Uçları Ağırıklı Dikey Dokuma Tezgahı

Resim 8 – Dokuma tezgahında çalışan kadınlar (Athena – Arakhne ?).

M.Ö. 600 civarı – Erken Korinth Aryballos'u

Resim 9 a -b – Dokuma tezgahında çalışan kadınlar.

M.Ö. 6. Yüzyıl, Siyah figür Lekythos, Amasis Ressamı

New York Metropolitan Müzesi – ABD

Resim 10 – Dokuma tezgahı

M.Ö. 430, Kırmızı Figür Skyphos, Penelope Ressamı

Chiusi – İtalya

Resim 11 – Dokuma tezgahı

M.Ö. 5. Yüzyıl - Boiotia Skyphos'u, Kabiros Ressamı

Resim 12 – İştar / İnanna Adağı
Londra British Museum – İngiltere

Resim 13 – İştar / İnanna Adağı
Londra British Museum - İngiltere

Resim 14 – İştar

Kabartma - M.Ö. 883-859

Rosicrucian Egyptian Museum

Resim 15 – Katır ile yük taşıyanlar.

Kabartma - M.Ö. 645 – 635

Kuzey Saray “R” Odası - Ninova – Mısır

Resim 16 – Aslan avı sahnesi.

Kabartma – M.Ö. 645 – 635

Kuzey Saray “C” Odası – Ninova – Mısır

Resim 17 – Başlık, tunik ve pantolon (İssos Savaşı detay).

İskender Lahdi – M.Ö. 4. Yüzyıl

İstanbul Arkeoloji Müzesi

Resim 18 – Pers kıyafet detayları (İssos Savaşı).

İskender Mozaïği – M.Ö. 200

Faun Evi – Pompei – İtalya

Resim 19 – Yönetici kıyafetleri detay.

Kabartma – M.Ö. 500 civarı

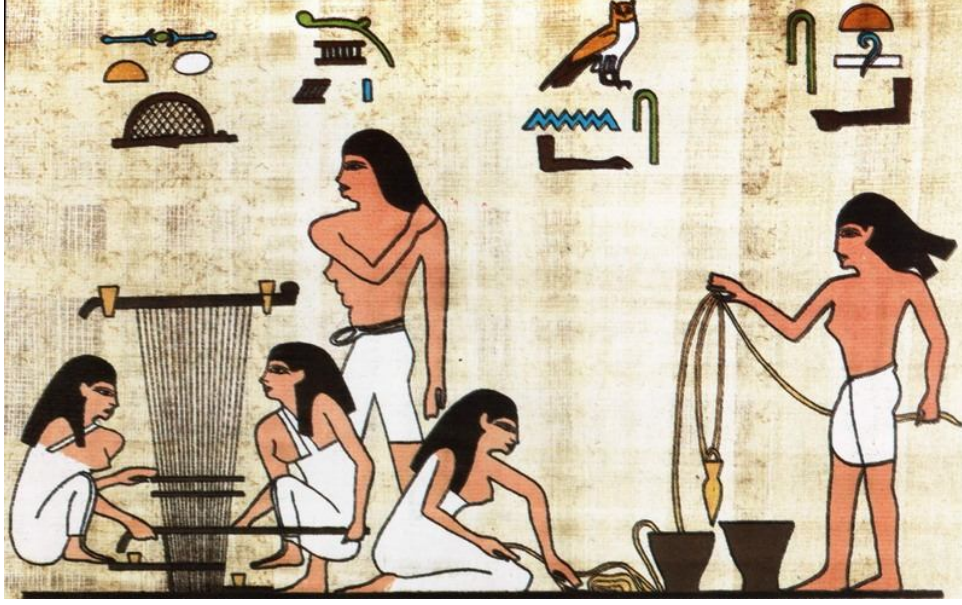
Apadana - Persopolis

Resim 20 – Pers başlığı detay.

İskender Mozaïği – M.Ö. 200

Faun Evi – Pompei – İtalya

Resim 21 – Dokuma yapan ve yün eğiren kadınlar.

Mezar Resmi – M.Ö. 19. Yüzyıl

Ben-i Hasan – Mısır

Resim 22 – Minos'lu Gezgin

Mezar Resmi – M.Ö. 1479 – 1426

Thebes – Mısır

Resim 23 – Parisli Kız

Fresk – M.Ö. 1450

Knossos – Girit

Resim 24 – Zambaklı Prens

Fresk – M.Ö. 16. Yy

Knossos – Girit

Resim 25 – Balıkçı
Fresk – M.Ö. 16. Yüzyıl
Akrotiri

Resim 26 – Boksörler
Fresk – M.Ö. 16. Yüzyıl
Akrotiri

Resim 27 – Av Sahnesi

Fresk – M.Ö. 1650

Akrotiri

Resim 28 – Yılanlı Tanrıça

Fayans – M.Ö. 16. Yüzyıl

Knossos – Girit

Resim 29 – At arabası içinde bayanlar.

Fresk – M.Ö. 1300 civarı

Tyrins – Yunanistan

Resim 30 – Elinde fildişi kutu taşıyan kadın.

Fresk – M.Ö. 1300 civarı

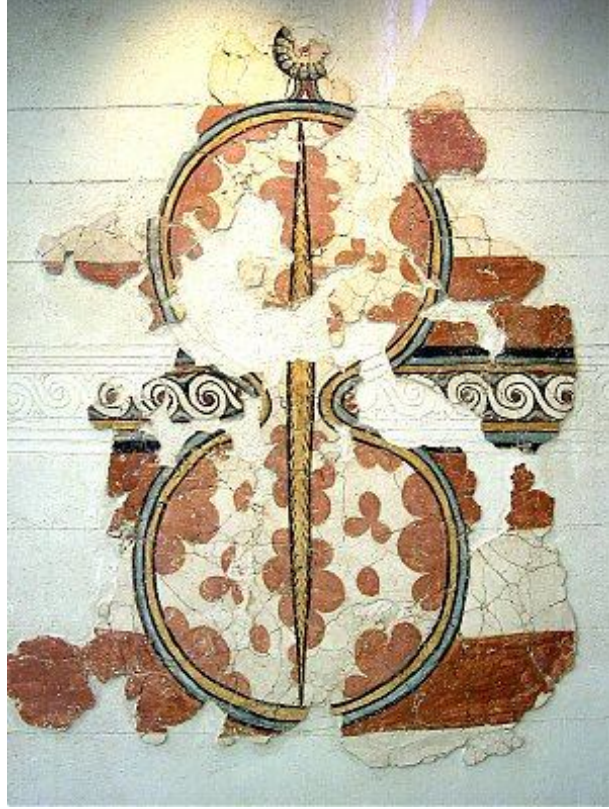
Tyrins Şatosu - Yunanistan

Resim 31 – Kalathos
Pişmiş toprak – M.Ö. 1200 – 1100
Mykenai “*mezar 12*”
Londra British Museum – İngiltere

Resim 32 – Konik Miğfer
Domuz Dişi – M.Ö. 16. Yüzyıl
Mykenai Kuyu Mezarları

Resim 33 – Kalkan Motifi

Fresk – M.Ö. 1370 – 1350

Tyrins – Yunanistan

Resim 34 – Aslan Avı

Tunç Hançer – M.Ö. 16. Yüzyıl

Mykenai Kuyu Mezarları

Resim 35 – Savaşçılar Vazosu

M.Ö. 1200 civarı

Mykenai - Yunanistan

Resim 36 – Kolluk

Bronz – M.Ö. 1370 – 1300

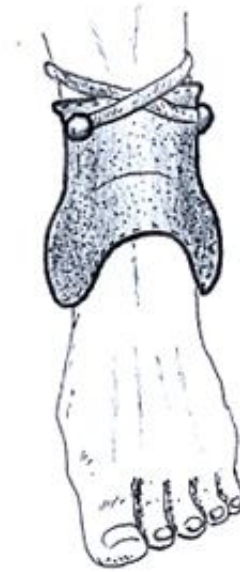
Kadmeia – Boiotia Müzesi – Yunanistan

Resim 37 – Baldır Koruması

Fresk – M.Ö. 1300 civarı

Pylos

Resim 38 a-b – Bilek Zırhı

Bronz – M.Ö. 1300 – 1250

Mykenai “*Oda Mezar 15*”

Resim 39 – İlkel Hitit Kıyafeti

M.Ö.18. Yüzyıl

New York Metropolitan Müzesi – ABD

Resim 40 – Deri Üstlükler

Gümüş Riton – M.Ö.14. Yüzyıl

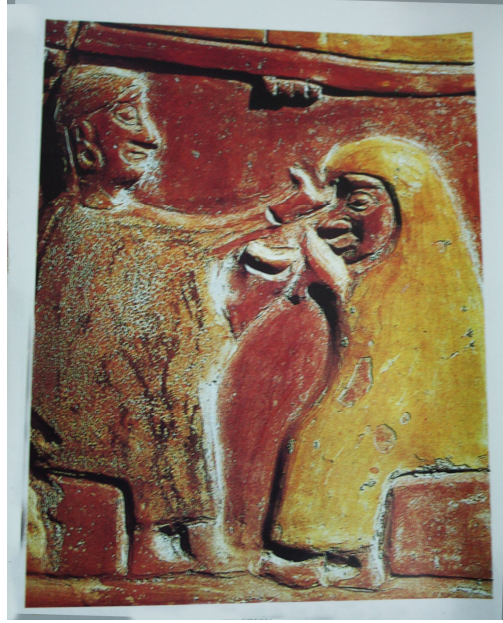
New York Metropolitan Müzesi – ABD

Resim 41 – Şalvar

Riton – M.Ö.13. Yüzyıl

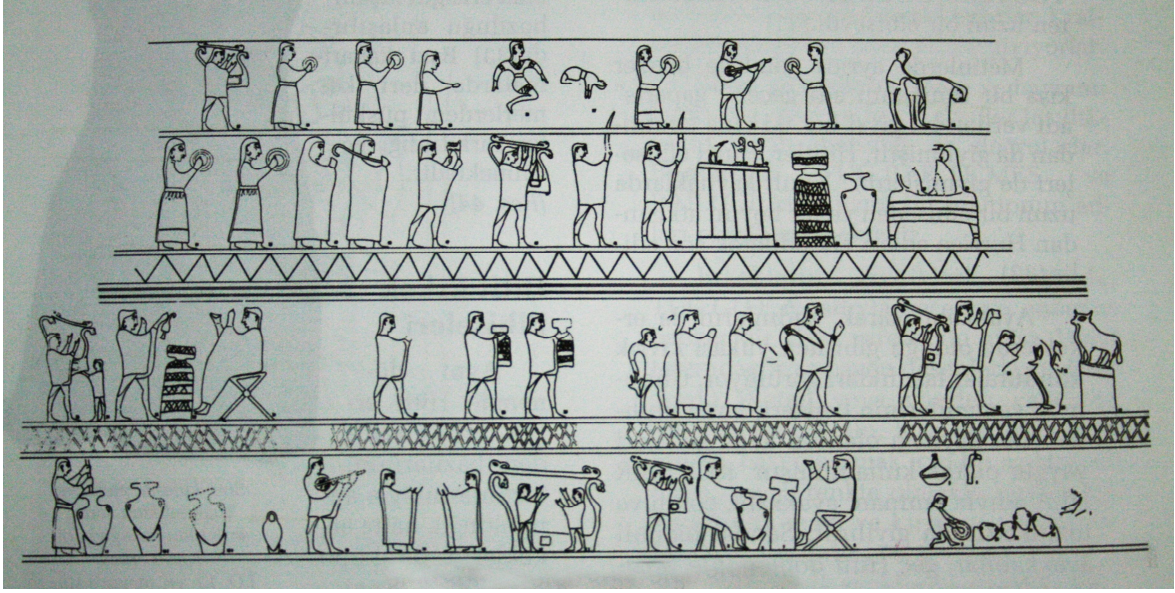
Adana Müzesi

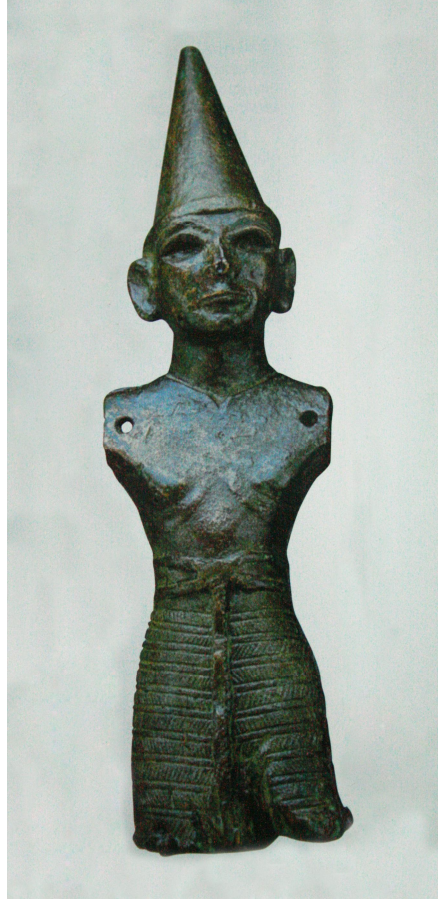
Resim 42 – Gelinlik
Bitik Vazosu – M.Ö. 16. Yüzyıl
Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi

Resim 43 – Başörtüsü
Stel – M.Ö.7. Yüzyıl
Paris Louvre Müzesi - Fransa

Resim 44 – Hitit Halk Kıyafetleri
İnandık Vazosu – M.Ö. 1600 civarı
Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi

Resim 45 – Hitit Erkek Kıyafeti
Bronz Heykel – M.Ö. 13. Yüzyıl
Amasya Müzesi

Resim 46 – Urartu Aplike süslemeler
Adak Levhası – M.Ö.7. Yüzyıl
Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi

Resim 47 – Tanrı Haldi
Adilcevaz Kabartması Detay - M.Ö. 8-7. Yüzyıl
Van Müzesi

Resim 48 – Frig Kadın Kıyafeti
Kybele Heykeli – M.Ö.6. Yüzyıl
Boğazköy

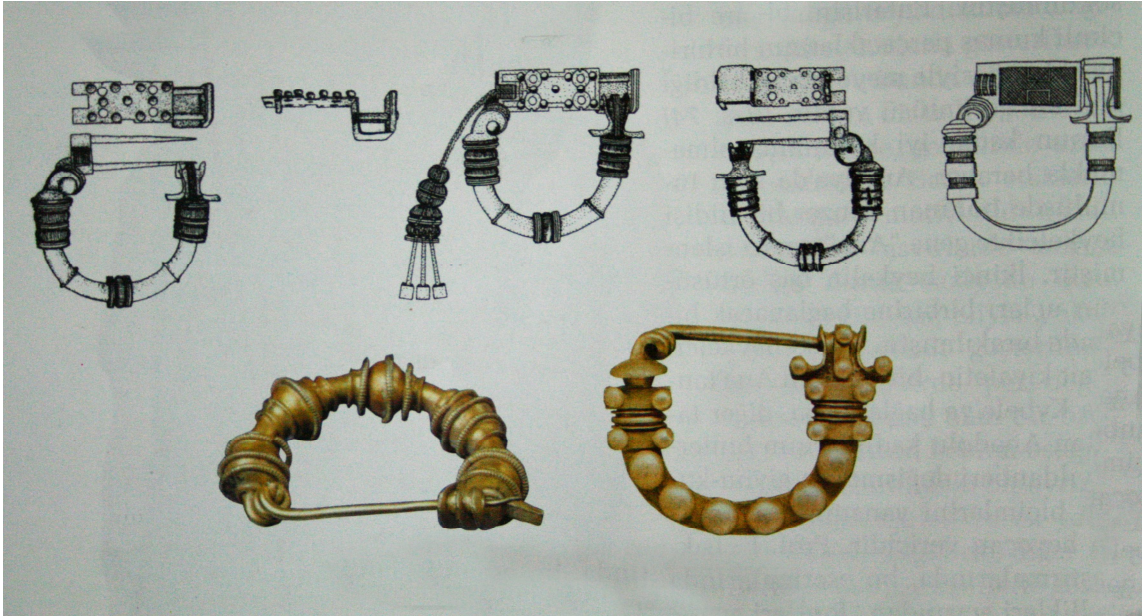
Resim 49 – Frig Kadın Kıyafeti
Fildişi Heykelcik – M.Ö. 7. Yüzyıl başları
Antalya Müzesi

Resim 50 – Frig Erkek Kıyafeti

Pinaks – M.Ö. 6. Yüzyıl

İstanbul Arkeoloji Müzesi

Resim 51 – Frig Fibulaları

Çeşitli Metaller - M.Ö. 6. Yüzyıl civarı

Resim 52 – Frig Başlığı
Attis Heykeli – M.S. 2. Yüzyıl
Fransa Ulusal Kütüphanesi

Resim 53 – Lidya Kozmetik Kabı
Lydion – M.Ö. 6. Yüzyıl
New York Metropolitan Müzesi - ABD

Resim 54 – Lidya Makyaj Örneği

Duvar Resmi – M.Ö. 500

Uşak Müzesi

Resim 55 – İp eğiren kadın.

M.Ö. 450, Euaion Ressamı

Berlin Müzesi – Almanya

Resim 56 – Epinetron (Giysi yapan kadınlar)

M.Ö. 500 – 480, Pişmiş Toprak

Paris Louvre Müzesi – Fransa

Resim 57 – Epinetron ve Kalathos kullanan kadın.

Resim 58 – Kithon, Kalathos detay.

M.Ö. 3. Yüzyıl, Pişmiş toprak Figürin

Liechtenstein Prens Müzesi

Resim 59 – Delphi’li Arabacı (Kithon detay)

Bronz – M.Ö. 470

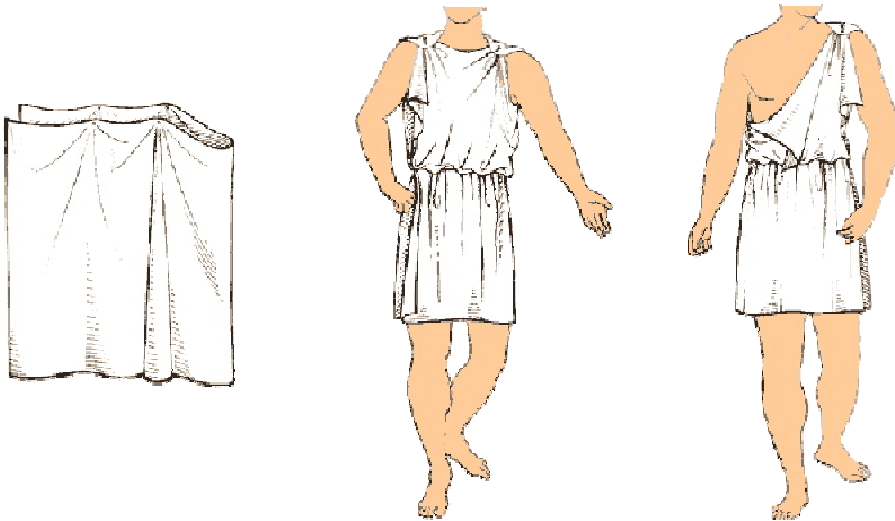
Delphi Arkeoloji Müzesi – Yunanistan

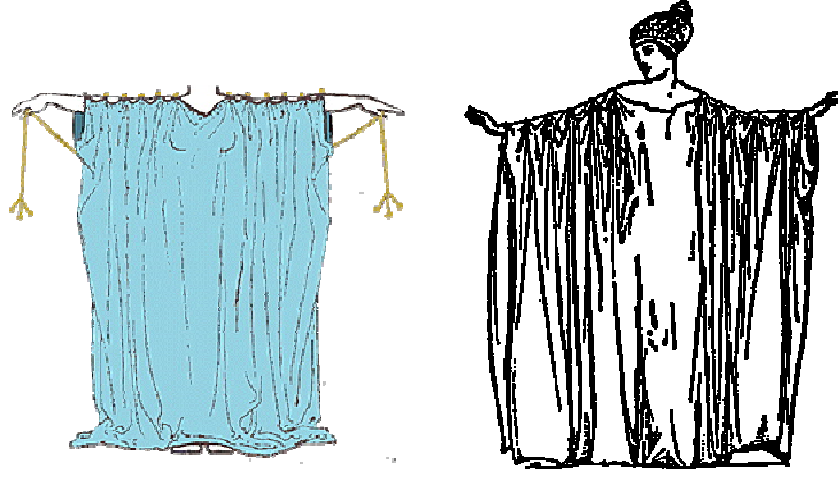
Resim 60 – Nereid Heykeli (Khiton detay)

Mermer – M.Ö. 400

Londra British Museum – İngiltere

Resim 61 – Dor Khiton'u

Resim 62 a-b – İon Khiton'u

Resim 63 – Khimation giymiş kızlar.

M.Ö. 450, Kırmızı Figür Krater

Villa Giulia Ressamı – Roma – İtalya

Resim 64 – Khimation (Solda) ve Peplos (sağda) giymiş Figürler.

Parthenon Frizi Kabartma – M.Ö. 440

Paris Louvre Müzesi – Fransa

Resim 65 – Khimation giymiş dansçı.

Bronz – M.Ö. 250 – 220

New York Metropolitan Müzesi – ABD

Resim 66 – Khimation ve Khlamys

Resim 67 – Khlamys giymiş erkek.

Kabartma - M.Ö. 2. Yüzyıl

Musee Guimet – Paris – Fransa

Resim 68 – Khlamys giymiş Hermes

Mermer – M.Ö 3. Yüzyıl

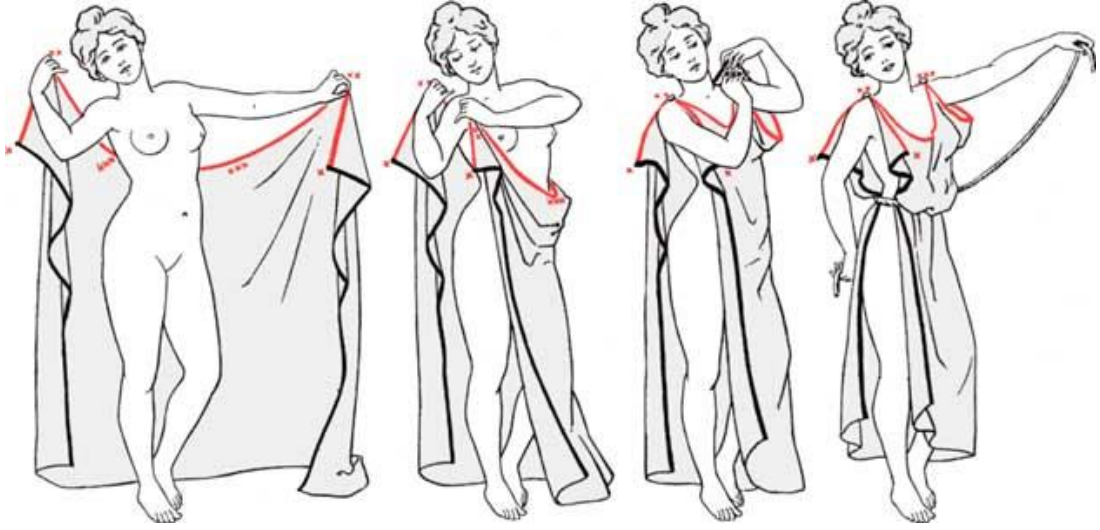
Ptolemaios Büyük Saray Kazısı – Mısır

Resim 69 – Peplos'lu Kore

Rampin Ustası Mermer – M.Ö. 530

Atina Akropolis – Yunanistan

Resim 70 – Peplos giyme yöntemi.

Resim 71 – Bikini giymiş kadın.

M.Ö. 450 – Kırmızı Figür kap, Euaion Ressamı

Paris Louvre Müzesi - Fransa

Resim 72 – Perizoma detay.

Resim 73 – Diplaks detay.

Resim 74 – Nebris giymiş Mainad.
M.Ö. 470, Kırmızı Figür Oinokhoe, Dutuit Ressamı
Londra British Museum – İngiltere

Resim 75 – Khlamys ve Petasos giymiş Hermes.
Geç Arkaik Kırmızı Figür Panathenaia Amphora'sı, Berlin Ressamı
Vatikan Gregoriano Etrüsk Müzesi

Resim 76 – Khlamys ve Petasos giymiş atlı.
Kabartma – M.Ö. 432
Parthenon Friz Detayı – Atina Akropolis

Resim 77 – Pilos giymiş Hoplit.
M.Ö. 480, Kalyks Krater
Basel Müzesi – İsviçre

Resim 78 – Onkos detay.

Pişmiş Toprak Figürin – M.Ö. 2. Yüzyıl
The College of the New Rochelle Katalogu.

Resim 79 – Diadem detay.

Sikke – M.Ö. 2. Yüzyıl
Londra British Museum - İngiltere

Resim 80 – Saç tipleri

Resim 81 – Athena (Endromis giymiş?) – Ares mücadelesi.

M.Ö. 510 – 500, Siyah Figür Amphora

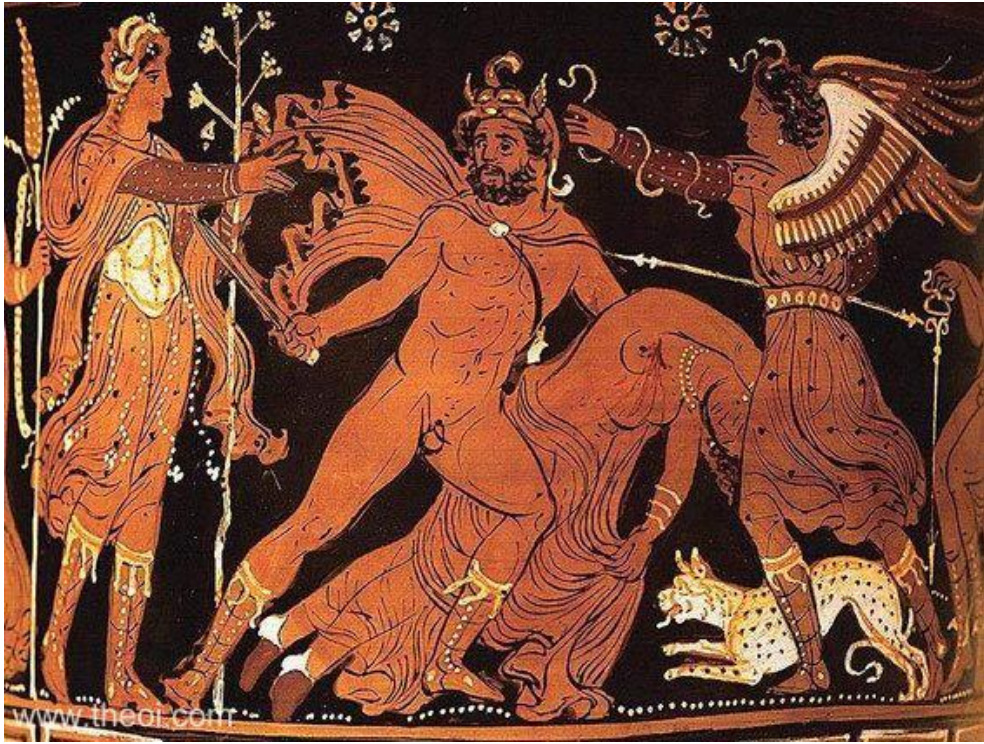
Florida Tampa Müzesi – ABD

Resim 82 – Kothornos giymiş Medusa.

Alınlık Figürleri – M.Ö. 6. Yüzyıl

Korfu Artemis Tapınağı.

Resim 83 – Dionysos (Kothornos giymiş) ve Lykourgos

M.Ö. 330, Kırmızı Figür Apulia Krateri

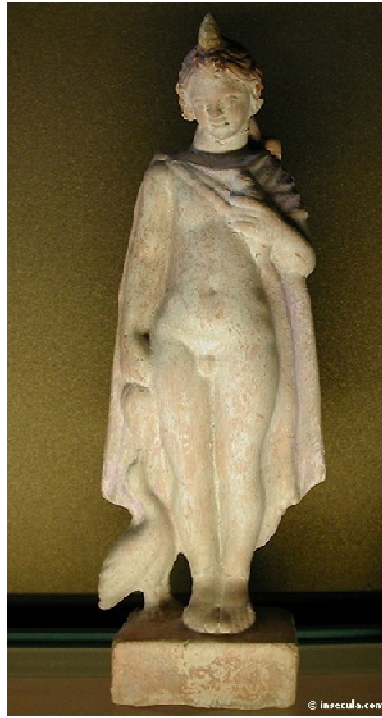
Münih Müzesi – Almanya

Resim 84 – Embased giymiş bayan figürü.

M.Ö. 460 – 450, Phentesileia Ressamı

Paris Louvre Müzesi – Fransa

Resim 85 – Kaz Güden Çocuk.

Pişmiş toprak Figürin – M.Ö. 1. Yüzyıl

Diphilos Atölyesi Myrina – Paris Louvre Müzesi – Fransa

Resim 86 – Hoplitler

M.Ö. 560-550, Siyah Figür Hydria, Kleimakhos Ressamı

Paris Louvre Müzesi – Fransa

Resim 87 – Hoplitler

M.Ö. 510 – 500, Siyah Figür Oinokhoe, Hoplit Grubu Ressamı

Paris Küçük Saray Müzesi – Fransa

Resim 88 a-b – Savaş Kıyafetleri
M.Ö. 480 – 470, Oionokles Ressamı
Cleveland Güzel Sanatlar Müzesi – İtalya

Resim 89 – Keten göğüslük giyen savaşçı.
M.Ö. 510 – 500, Karnlı Amphora, Ressam Euthymides
Münih Müzesi – Almanya

Resim 90 a-b – Çan Zırh

Bronz – M.Ö. 7. Yüzyıl

New York Metropolitan Müzesi – ABD

Resim 91 a-b – Göğüs Zırhı

Bronz - M.Ö.5. yüzyıl

Resim 92 – Baldır Zırhı

Bronz – M.Ö. 550 – 500

Londra British Museum – İngiltere

Resim 93 – Savaş Kıyafetler, Baldır zırhı detay.

M.Ö. 490 – 480, Kırmızı Figür kap, Dökümhane Ressamı

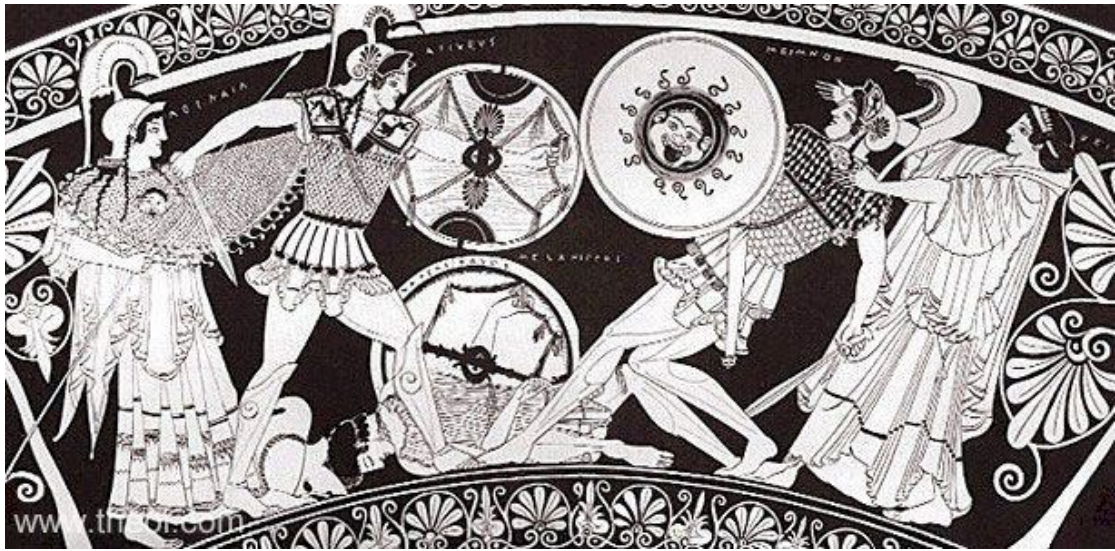
Berlin Altes Müzesi – Almanya

Resim 94 – Kumaş destek detay.

M.Ö. 515, Kalyks Krater, Euphronios Ressamı

New York Metropolitan Müzesi – ABD

Resim 95 – Savaş sahnesi Kopis detay.

M.Ö. 490 – 480, Kalyks Krater, Tyszkiewicz Ressamı

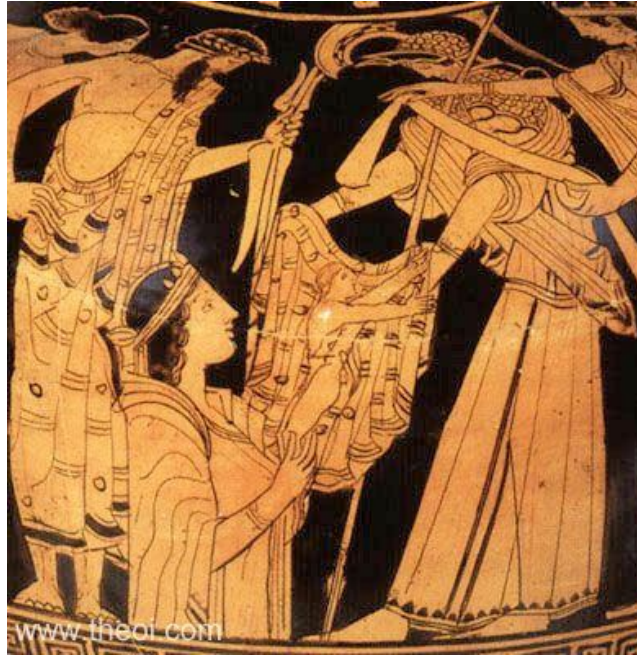
Boston Müzesi - ABD

Resim 96 – Aias ve Akhilleus (Mızrak detay)

M.Ö. 530 – 515, Bilingual Amphora, Andokides Ressamı

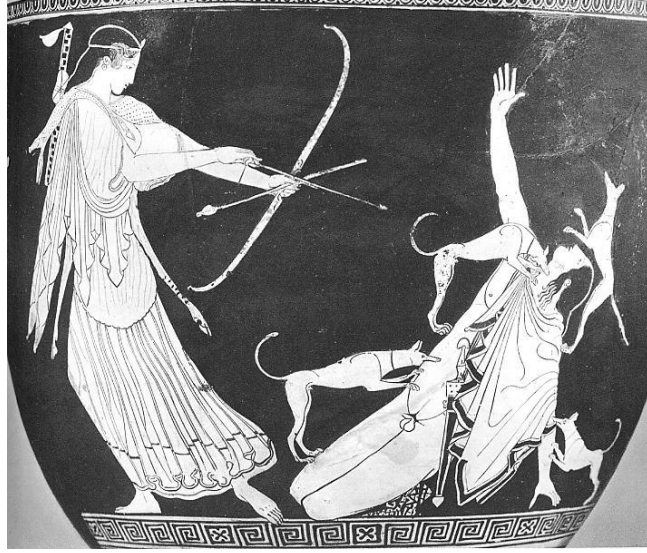
Boston Güzel Sanatlar Müzesi – ABD

Resim 97 – Mızrak detay.

Geç Arkaik Hydria, Oinante Ressamı

Londra British Museum – İngiltere

Resim 98 – Ok ve yay detay

M.Ö. 470, Pan Ressamı

Boston Güzel Sanatlar Müzesi – ABD

Resim 99 – Balta detay.

M.Ö. 480 – 470, Oionokles Ressamı

Paris Louvre Müzesi – Fransa

Resim 100 – Ok, yay ve İskit başlığı.
M.Ö. 525 – 500, Tabak, Ressam Epiktetos
Londra British Museum - İngiltere

Resim 101 – Korinth Miğferi
Bronz M.Ö. 500 – 490
Münih Müzesi – Almanya

Resim 102 – İliryan Miğferi

Bronz – M.Ö. 6. Yüzyıl

Argolis Müzesi – Yunanistan

Resim 103 – Khalkidya Miğferi

Bronz - M.Ö. 6. Yüzyılın ikinci yarısı

Argolis Müzesi – Yunanistan

Resim 104 – Attika Miğferi

Bronz – M.Ö. 350 – 300

Getty Villa California ABD.

Resim 105 – Boiotia Miğferi

Bronz - M.Ö. 2. Yüzyıl

Royal Athena Galerisi

Resim 106 – Frigya Miğferi

Bronz – M.Ö. 350 – 325

Paris Louvre Müzesi – Fransa

Resim 107 – Frigya Miğferi

Bronz – M.Ö. 4. Yüzyıl

İonnina Arkeoloji Müzesi

Resim 108 – Savaş Kıyafetleri
Bronz - M.Ö. 4. Yüzyıl
Londra British Museum – İngiltere

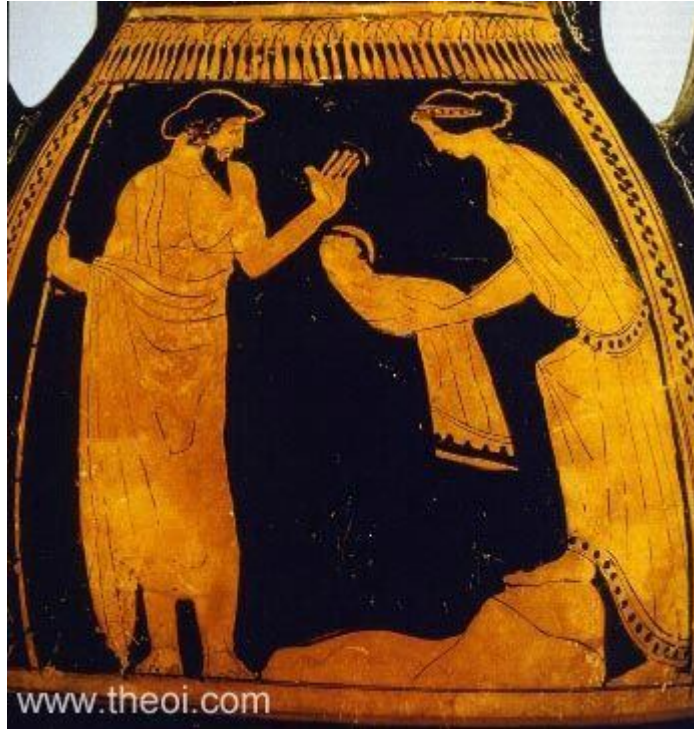

Resim 109 – Auxerre Tanrıçası
Mermer – M.Ö. 640 – 630
Paris Louvre Müzesi – Fransa

Resim 110 - Rhea Kronos'a bir taşı kundaklayıp vermektedir.

Mermer Kabartma – Roma

Resim 111 - Rhea Kronos'a bir taşı kundaklayıp vermektedir.

M.Ö. 475-425, Kırmızı figür Pelike, Nausikaa Ressamı

New York Metropolitan Müzesi

Resim 112 - Zeus

M.Ö. 470-460, Kırmızı figür Amphora, Berlin Ressamı

Paris Louvre Müzesi – Fransa

Resim 113 - Yarı giyimli Zeus

Helenistik eserin mermer Roma kopyası, Roma İmparatorluk Dönemi

Vatikan Müzesi

Resim 114 - ıplak Zeus

M.Ö. 410-400, Kırmızı Figür Kyliks, Aristophanes Ressamı

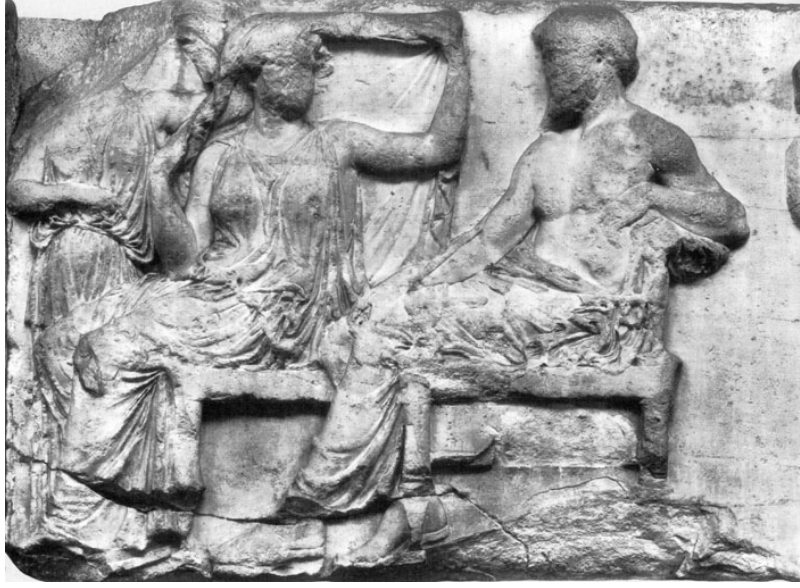
Berlin Müzesi – Almanya

Resim 115 – Paris'in Yargısı

M.Ö. 490-480, Kırmızı Figür Kyliks, Macron Ressamı

Berlin Müzesi – Almanya

Resim 116 – Tahtta oturan Hera ve Zeus

Parthenon Tapınağı doğu frizinden bir detay M.Ö. 440 sonrası.

Resim 117 – Poseidon veya Zeus

M.Ö. 460, Bronz Heykel

Atina Ulusal Arkeoloji Müzesi – Yunanistan

Resim 118 – Poseidon

Neptün Hamamı Taban Mozaïği, Roma İmparatorluk Dönemi

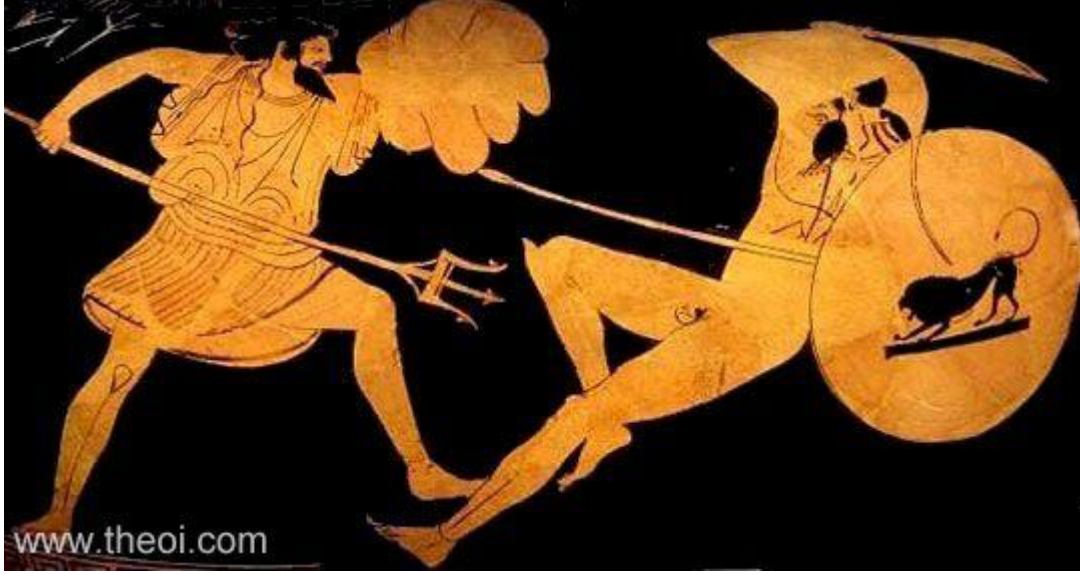
Ostia – Roma

Resim 119 - Giyimli Poseidon

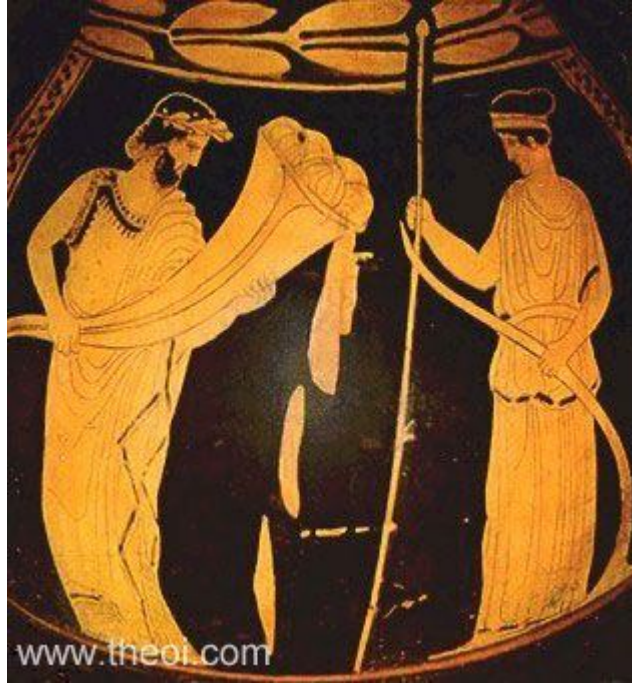
M.Ö. 540-530, Siyah Figür boyunlu Amphora, Amasis Ressamı

Paris Ulusal Kütüphanesi – Fransa

Resim 120 – Poseidon

M.Ö. 500-475, Kırmızı Figür Stannos, Troilos Ressamı,
Williams College Sanat Müzesi - ABD

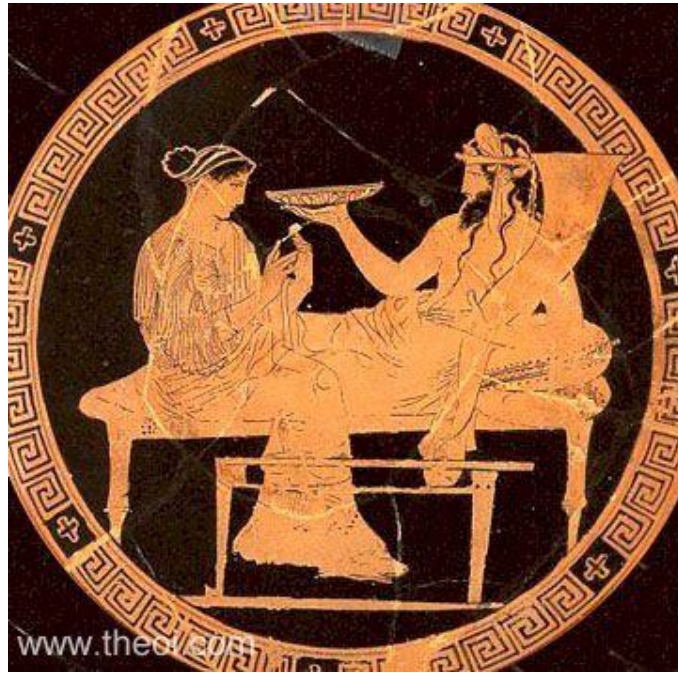

Resim 121 - Giyimli Hades- Persephone

Klasik Dönem, Kırmızı Figür Pelike, Orestes ressamı
Atina Ulusal Arkeoloji Müzesi – Yunanistan

Resim 122 – Giyimli Hades - Persephone'nin kaçırılışı
M.Ö. 475-425, Kırmızı Figür boyunlu Amphora
Napoli Ulusal Arkeoloji Müzesi – İtalya

Resim 123 – Yarı giyimli Hades – Persephone
M.Ö. 450-400, Kırmızı Figür Kyliks, Kodrus Ressamı
Londra British Museum – İngiltere

Resim 124 – Demeter ve Triptolemos

M.Ö.490-480, Kırmızı Figür Skyphos, Makron Ressamı

Londra British Museum – İngiltere

Resim 125 – Demeter

M.Ö. 350, Mermer heykel

Londra British Museum – İngiltere

Resim 126 – Demeter

M.Ö. 350-340, Kırmızı Figür Loutrophoros, Louvre MNB1148 Ressamı,

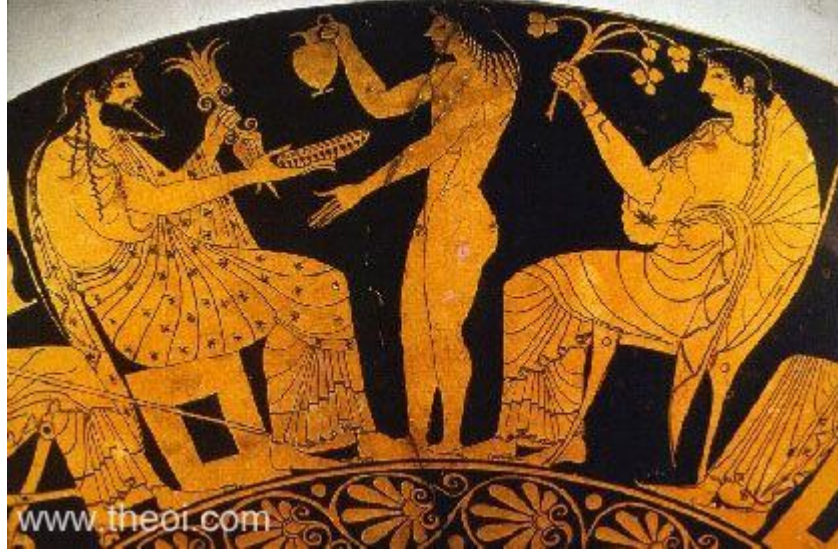
J.Paul Getty Müzesi, California – ABD

Resim 127 – Hestia (Sol baştan ikinci)

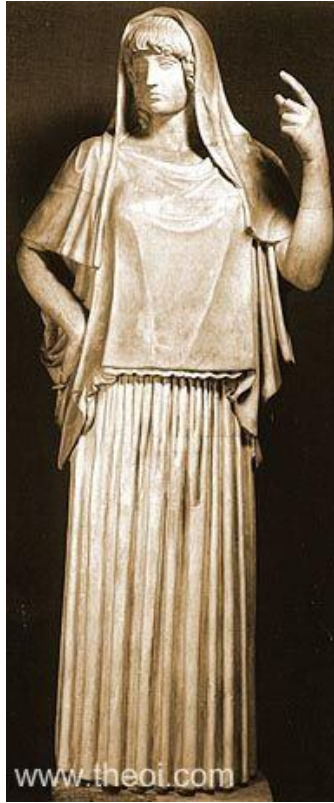
M.Ö. 525, Mermer kabartma, Siphnos Hazine Binası Kuzey Frizi

Delphi Müzesi – Yunanistan

Resim 128 – Hestia

Arkaik Dönem Kırmızı Figür Kyliks, Oltos Ressamı,
Tarquinia Ulusal Müzesi, İtalya

Resim 129 – Hestia

Klasik Dönem Bronz heykelin mermer Roma kopyası
Villa Albani, Roma – İtalya

Resim 130 - Giyimli Aphrodite ve Ares

Arkaik Dönem Kırmızı Figür Kyliks, Oltos Ressamı

Tarquinoa Ulusal Müzesi - İtalya

Resim 131 - Yarı Giyimli Aphrodite

M.Ö. 420-410 tarihli Heykeltıraş Kallimakhos'un eserinin Roma kopyası

St. Petersburg Müzesi – Rusya

Resim 132 – Yarı giyimli Aphrodite (Milo Venüs'ü)

M.Ö.130-100, mermer heykel

Paris Louvre Müzesi – Fransa

Resim 133 - Çıplak Aphrodite

M.Ö.100, Delos Adası'ndan mermer heykel

Atina Ulusal Arkeoloji Müzesi - Yunanistan

Resim 134 – Athena Aulos'u (çift borulu kaval) fırlatırken.

Klasik Dönem Kırmızı Figür Khous, Kodrus Ressamı

Berlin Müzesi – Almanya

Resim 135 – Athena

M. Ö. 525, Kırmızı Figür Amphora, Andokides Ressamı

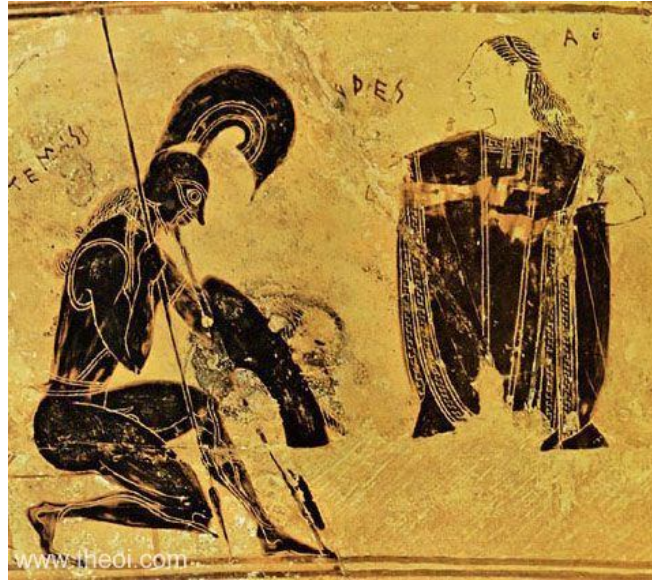
Berlin Müzesi – Almanya

Resim 136 – Athena

M.Ö. 400'e ait bir heykelin Roma kopyası

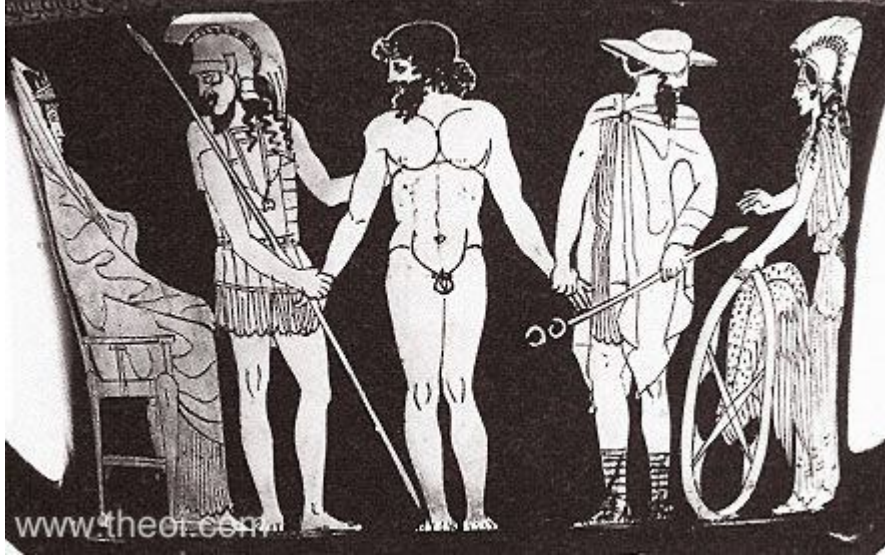
Paris Louvre Müzesi – Fransa

Resim 137 – Ares, Francois Vazosu detay.

M.Ö.570 - 560, Siyah Figür volütlü Krater

Floransa Ulusal Arkeoloji Müzesi – İtalya

Resim 138 –Zırhlı Ares

Klasik Dönem Kırmızı Figür Kantharos, Amphitrite Ressamı

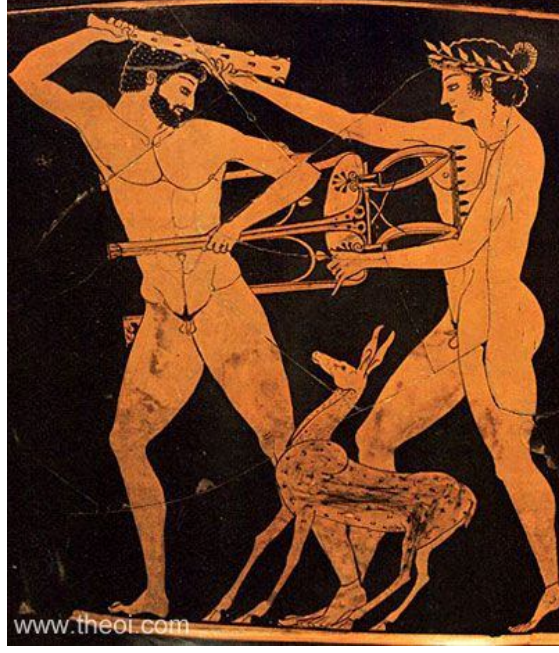
Londra British Museum - İngiltere

Resim 139 - Çıplak Ares

Geç Klasik Dönem bronz heykel

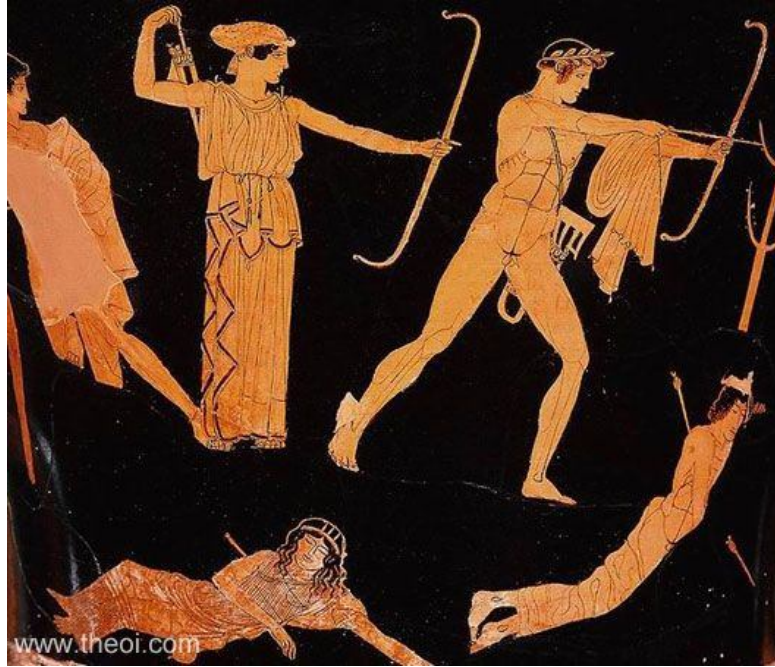
Gaziantep Müzesi – Türkiye

Resim 140 – ıplak Apollon - Herakles

Klasik Donem Kırmızı Figur Kyliks

Paris Louvre Muzesi – Fransa

Resim 141 - Apollon ve Artemis

M.O. 475-425, Kırmızı Figur Kalyks Krater, Niobid Ressamı

Paris Louvre Muzesi – Fransa

Resim 142 – Apollon ve Marsyas

M.Ö. 350-320, mermer kabartma

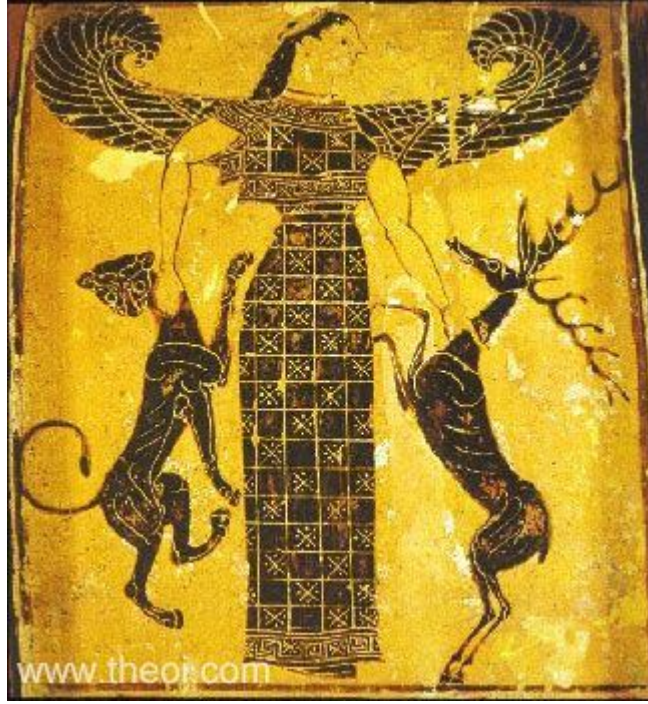
Atina Ulusal Arkeoloji Müzesi – Yunanistan

Resim 143 - Yarı giyimli Apollon

M.Ö. 350 - 325, Heykeltıraş Leokhrades'in Apollon Belvedere eserinin roma kopyası

Vatikan Müzesi

Resim 144 - Artemis Potnia Theron

Francois Vazosu kulp detay.

Resim 145 - Artemis- Aktaion,

M.Ö. 460 civarı, Selinus Tapınağı Metop kabartması

Sicilya – İtalya

Resim 146 - Efes Artemis'i
M.S. 2. yüzyıl, mermer heykel
Efes Müzesi – Türkiye

Resim 147 - Versailles Artemis'i
M.Ö. 325 tarihli Heykeltıraş Leokhares'in eserinin Roma kopyası
Paris Louvre Müzesi – Fransa

Resim 148 – Bakire Artemis,
Tarihlenememiş mermer heykel
Chiaromonti koleksiyonu - Vatikan Müzesi

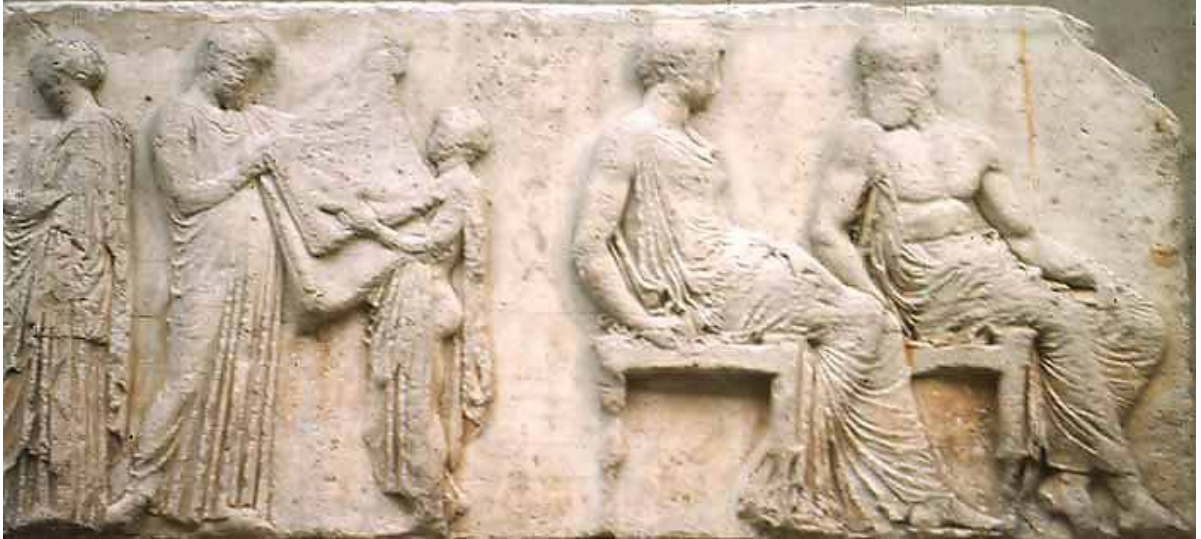
Resim 149 – Artemis takı detay.
M.Ö. 400, Kırmızı Figür Skyphos
New York Metropolitan Müzesi – ABD

Resim 150 – Genç Hermes

M.Ö. 475-425, Kırmızı Figür volütlü Krater, Recalls Kensington Class Ressamı

Oxford Ashmolean Müzesi – ABD

Resim 151 – Hephaistos (Sağdan ilk figür)

Parthenon doğu Frizinden bir detay.

Resim 152 - Çalışan Hephaistos detay

Resim 153- Hephaistos'un Dönüşü

M.Ö. 530, Siyah figür Hydria,

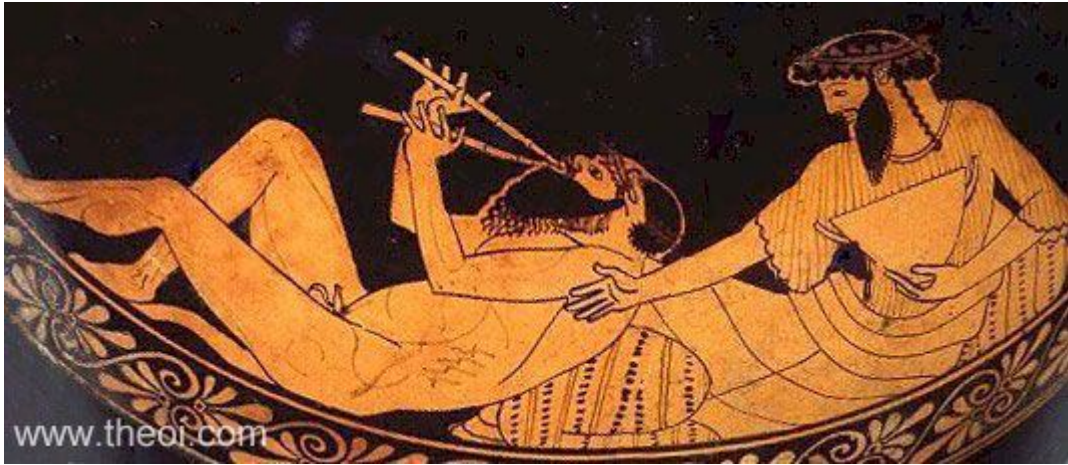
Vienna Müzesi - Avusturya

Resim 154 - Hephaistos'un Dönüşü

M.Ö. 430-420, Kırmızı Figür Skyphos, Kleophos Ressamı,

Toledo Sanat Müzesi, Ohio – ABD

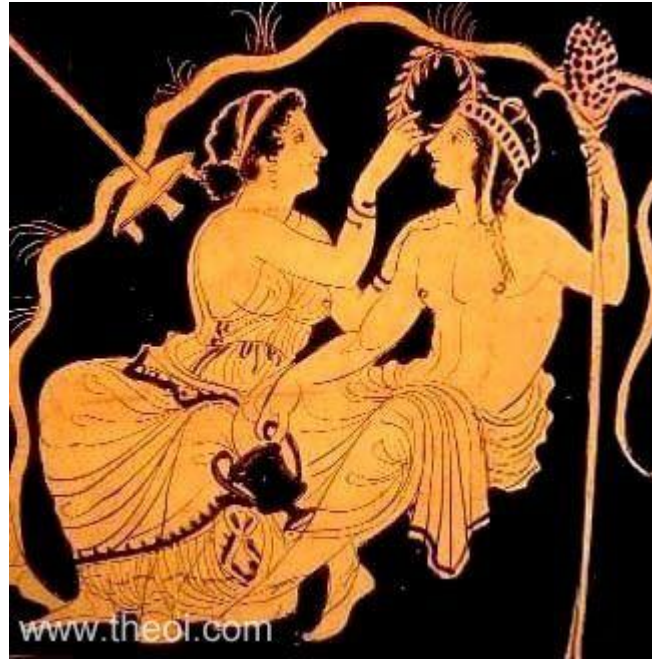
Resim 155 - Giyimli Dionysos

M.Ö.500-480, Kırmızı Figür Amphora, Berlin Ressamı

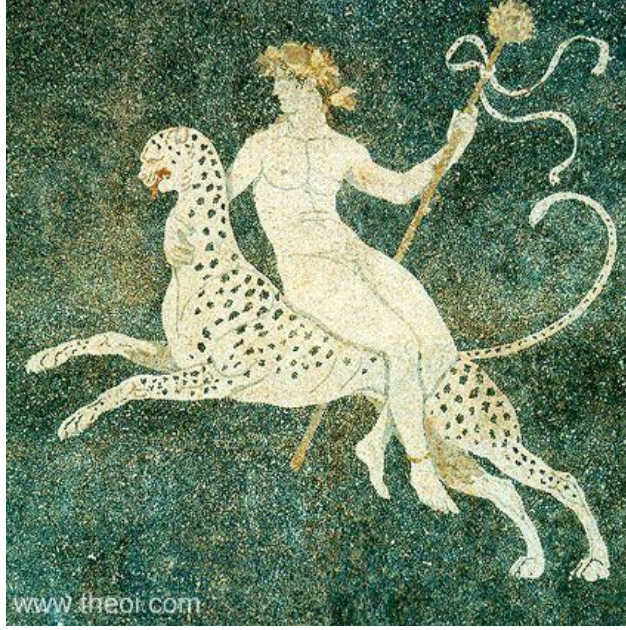
Paris Louvre Müzesi – Fransa

Resim 156 - Yarı giyimli Dionysos
M.Ö. 450-400, Kırmızı figür Kyliks, Kodrus Ressamı
Londra British Museum – İngiltere

Resim 157 – Yarı giyimli, sakalsız Dionysos
M.Ö. 380 - 360, Kırmızı Figür volütlü Krater, Kreusa Ressamı
Toledo Sanat Müzesi, Ohio – ABD

Resim 158 - ıplak Dionysos

M.Ö. 400-360, Pella Dionysos Evi'nden taban mozaiği

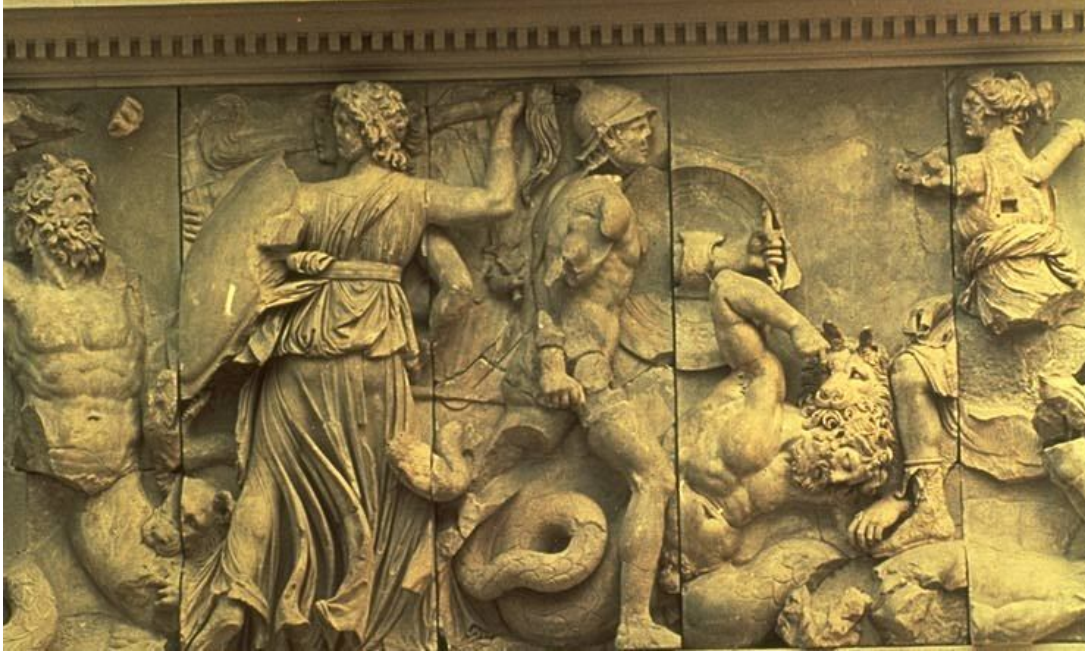
Pella Arkeoloji Müzesi - Makedonya

Resim 159 – Gigantomakhia – Athena detay.

M.S. 2 yy Aphrodisias Tapınağı Frizi

İstanbul Arkeoloji Müzesi – Türkiye

Resim 160 - Gigantomakhia, Artemis - Hekate detay.

Bergama Zeus Sunağı Frizi

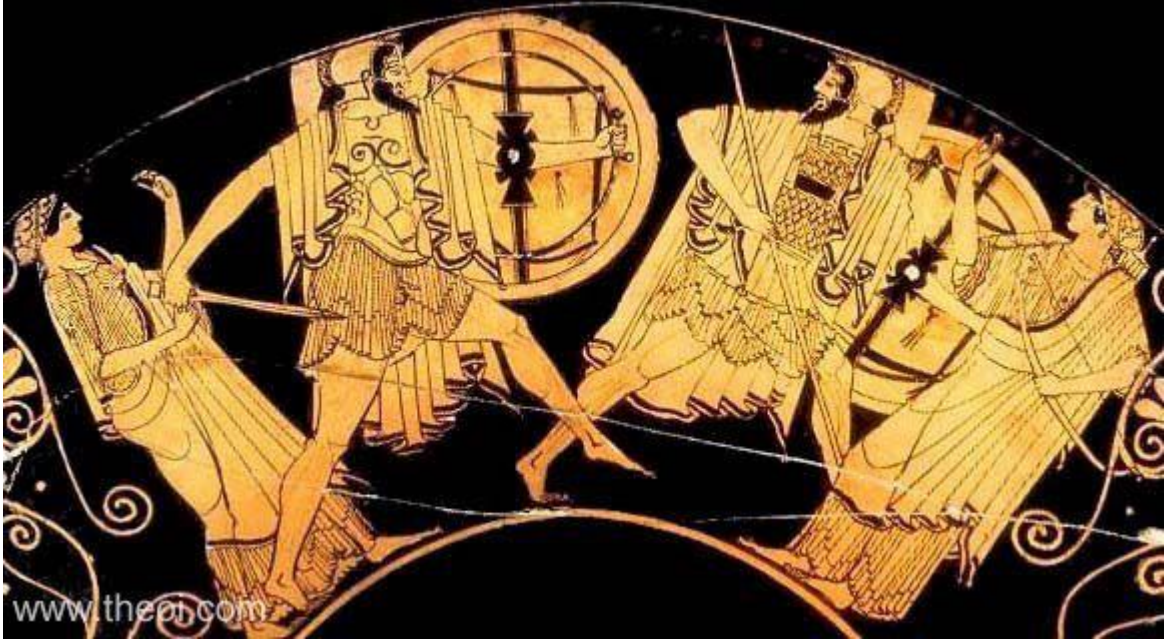
Berlin Pergamon Müzesi - Almanya

Resim 161 – Troya Savaşı, Aphrodite ve Helena detay.

M.Ö. 430, Kırmızı Figür Boyunlu Amphora, Heimarmene Ressamı

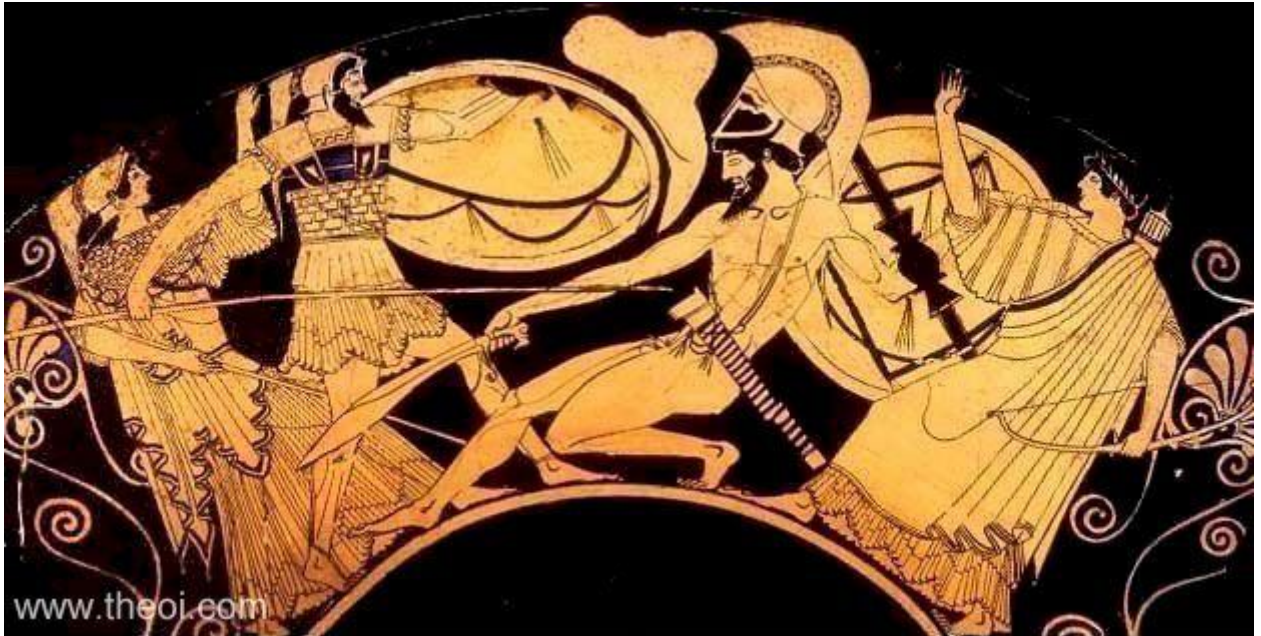
Berlin Müzesi – Almanya

Resim 162 A - Troya savaşı, Menelaus ile Paris, Aphrodite ve Aretmis.

M.Ö. 485-480, Kırmızı Figür Kyliks, Douris Ressamı

Paris Louvre Müzesi – Fransa

Resim 162 B - Troya savaşı, Aias ve Athena, Apollon ve Hektor

Resim 163 - Yunan - Pers savaşı.

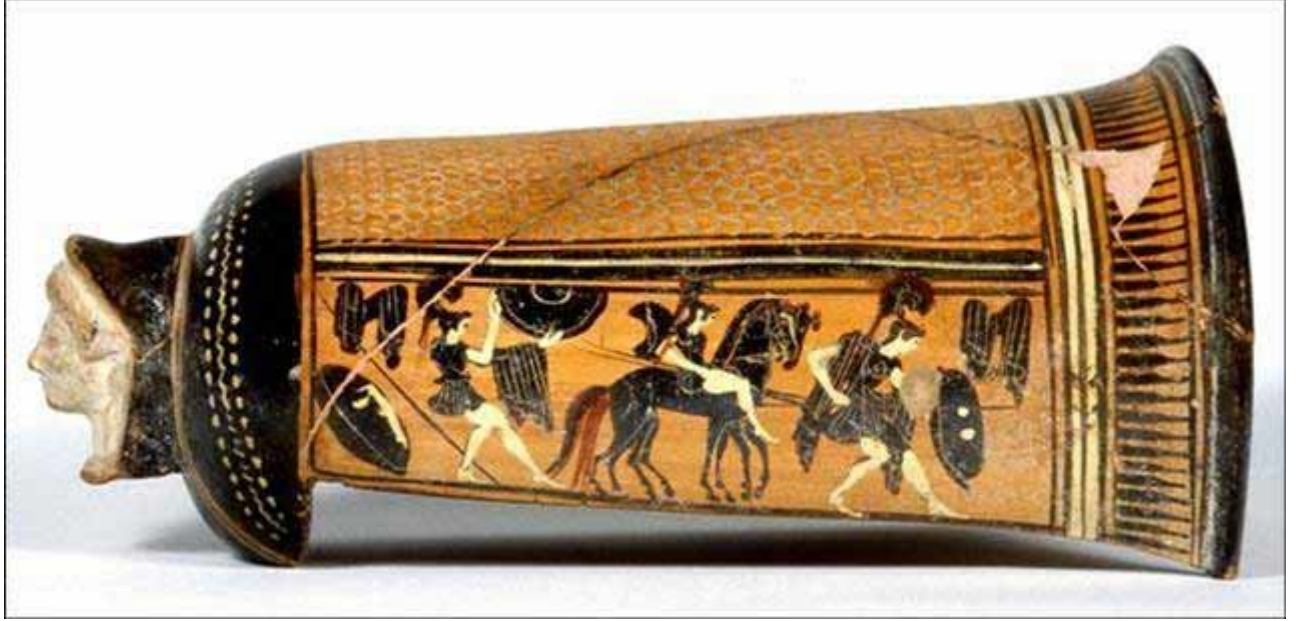
M.Ö. 5. yüzyıl Kırmızı Figür Kyliks

Resim 164 – Amazonlar

Siyah figür Epinetron, Sappho Ressamı

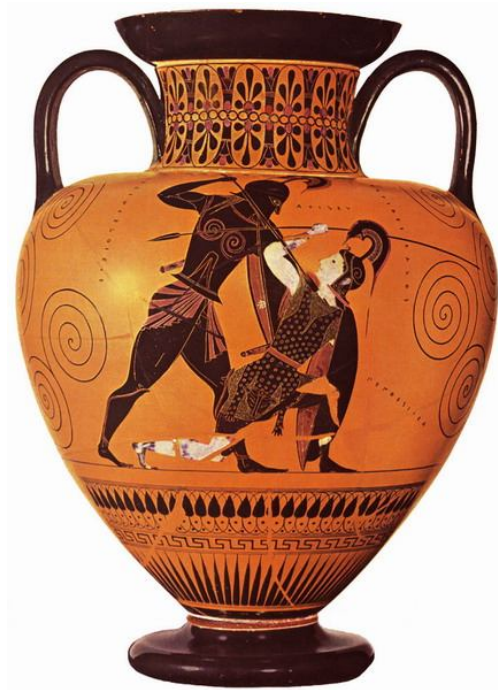
Atina Ulusal Arkeoloji Müzesi – Yunanistan

Resim 165 – Amazonlar

M.Ö. 500-480, Kırmızı Figür Epinetron

Paris Louvre Müzesi – Fransa

Resim 166 - Akhilleus – Penthesileia

M.Ö. 6. yüzyıl, Siyah Figür Amfora

Londra British Museum – İngiltere

Resim 167 – Pigmeler ve Turnalar

M.Ö. 570, Siyah Figür Aryballos, Nearkhos Ressamı

The Cesnola Collection New York Metropolitan Müzesi – ABD

Resim 168 - Pigmeler ve Turnalar

Klasik Dönem Kırmızı Figür Rython, Byrgos ressamı

St Petersburg State Hermitage Müzesi – Rusya

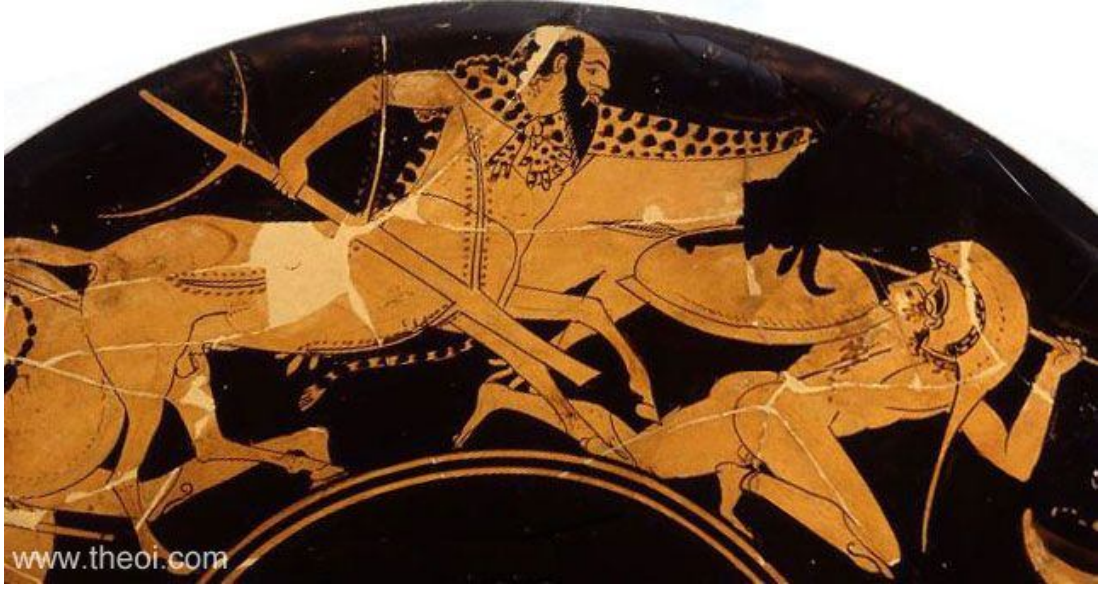
Resim 169 A - Pigmeler ve Turnalar

Francois Vazosu kaide detay.

Resim 169 B - Pigmeler ve Turnalar

Francois Vazosu kaide detay.

Resim 170 – Lapithler ve Kentauroslar

M.Ö. 480, Kırmızı Figür Kyliks, Faundry Ressamı

Pensilvanya Üniversite Müzesi, Philadelphia – ABD

Resim 171 - Lapithler ve Kentauroslar

M.Ö. 450-430, Kırmızı Figür Krater, Louvre Kentauromakhy Ressamı

Paris Louvre Müzesi – Fransa

Resim 172 - Lapithler ve Kentauroslar

M.Ö. 500-480, Kırmızı Figür vazo, Faundry ressamı

Münih Müzesi – Almanya

Resim 173 – Perseus ve Medusa

M.Ö. 450, Kırmızı Figür Pelike, Polygnotos ressamı

New York Metropolitan Müzesi – ABD

Resim 174 – Perseus ve Medusa

M.Ö. 660, Pithos üzerinde kabartma,

Paris Louvre Müzesi – Fransa

Resim 175 – Perseus ve Medusa

M.Ö. 530-510, Selinus tapınağından kireç taşı kabartma,

Sicilya – İtalya

Resim 176 – Perseus ve Medusa

M.Ö. 490, Kırmızı Figür Amphora, Berlin Ressamı

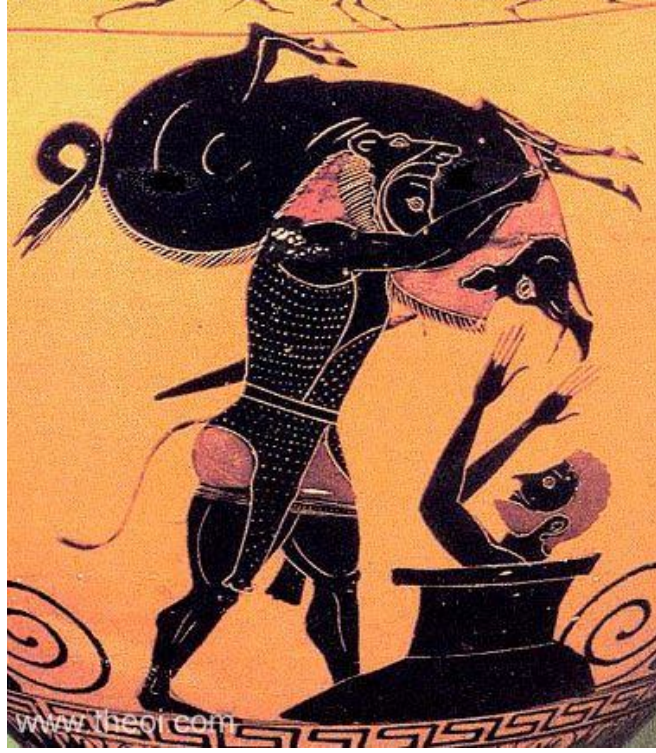
Münih Müzesi – Almanya

Resim 177 - Herakles ve Kerberos

M.Ö. 530-520, Kırmızı Figür Hydria, Karithaios Ressamı,

Toledo Sanat Müzesi, Ohio – ABD

Resim 178 - Herakles - Erymanthos domuzu,
Arkaik dönem Siyah Figür boyunlu Amphora, Near Grup E Ressamı
Londra British Museum – İngiltere

Resim 179 – Herakles – Hydra
M.Ö. 525, Siyah Figür Hydria, Eagle Ressamı
J. Paul Getty Müzesi, California – ABD

Resim 180 - Herakles – Prometheus

M.Ö. 625-575, Siyah Figür Krater, Nettos Ressamı,

Atina Ulusal Arkeoloji Müzesi – Yunanistan

Resim 181 – Theseus – Minotauros

M.Ö. 400-300, Kırmızı Figür Kyliks, Meleager Ressamı

Londra British Museum – İngiltere

Resim 182 - Theseus – Minotauros

M.Ö. 525-475, Kırmızı Figür Kyliks, Apollodoros Ressamı

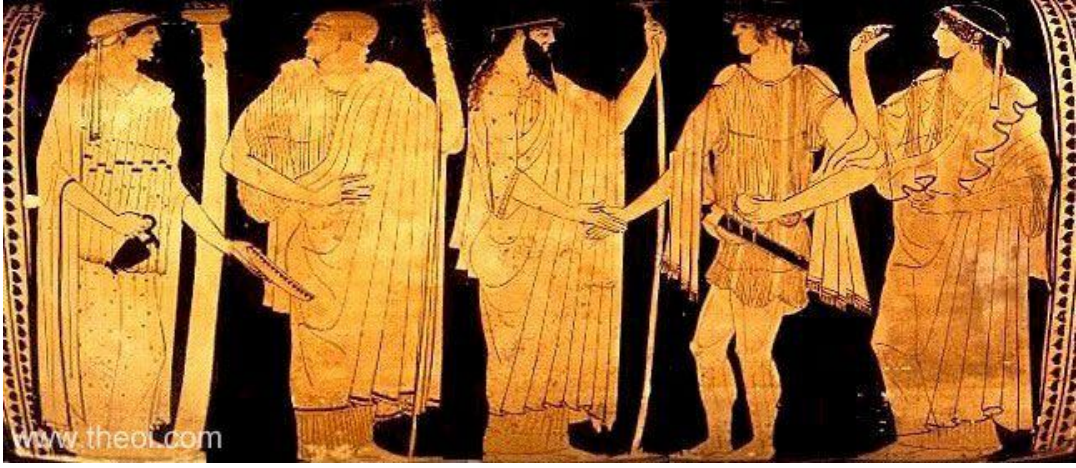
Oxford Ashmolean Müzesi ABD

Resim 183 - Theseus - Maraton boğası

M.Ö. 420-410, Kırmızı Figür Kyliks, Aison Ressamı

Madrid Ulusal Arkeoloji Müzesi – İspanya

Resim 184 - Theseus Poseidon'un sarayında.

M.Ö. 480-470, Kırmızı Figür Sütunlu Krater, Harrow Ressamı,

Harvard Üniversitesi Müzesi, Massachusetts – ABD

Resim 185 – Theseus - Minotauros

M.Ö. 6. yüzyıl Siyah Figür Hydria, Leagros grubu veya Vatikan gurubu Ressamı

Vatikan Gregoryen Etrüsk Müzesi

Resim 186 – Derisi yüzölmek üzere olan Marsyas

M.Ö. 250-200, Heykeltıraş Myron

İstanbul Arkeoloji Müzesi – Türkiye

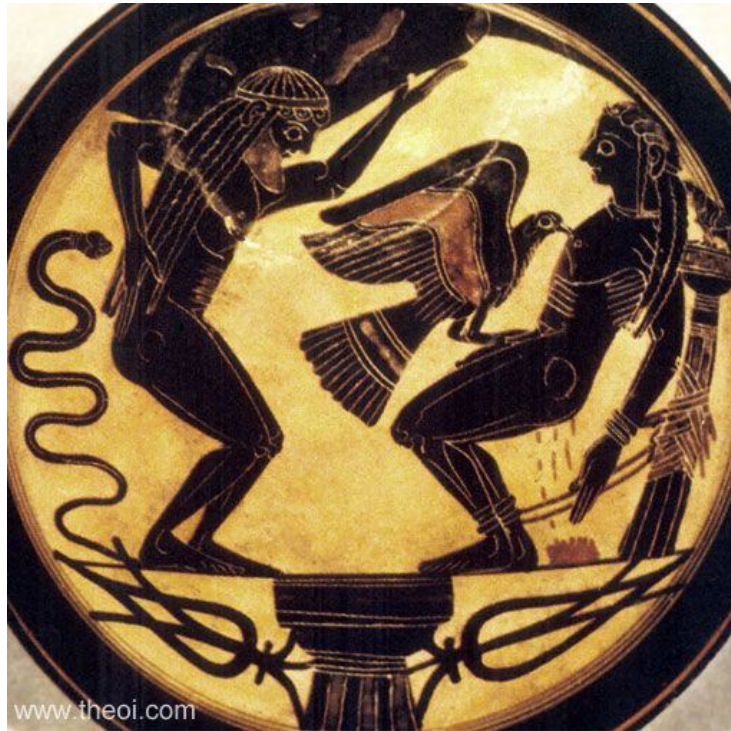
Resim 187 – Tüylü Marsyas

M.Ö. 400, Kırmızı Figür Sütunlu Krater, Suessula ressamı

Londra British Museum – İngiltere

Resim 188 – Aslan Postu Pelerin giymiş Marsyas
M.Ö. 360-340, Kırmızı Figür Lekanis, Asteas ressamı
Paris Louvre Müzesi – Fransa

Resim 189– Prometheus ve Atlas
M.Ö. 530, Siyah Figür Amphoriskos
Vatikan Müzesi

Resim 190 – Doğulu motifler içeren bir giysi içinde Prometheus

M.Ö. 560 - 550, Siyah Figür Kyliks, Naukratis Ressamı

Paris Louvre Müzesi – Fransa

Resim 191 - Atlas - Herakles – Athena

M.Ö. 460 civarı Olympia'dan mermer kabartma

Olympia Müzesi – Yunanistan

Resim 192 – Sisyphos

M.Ö. 530, Siyah Figür Amphora

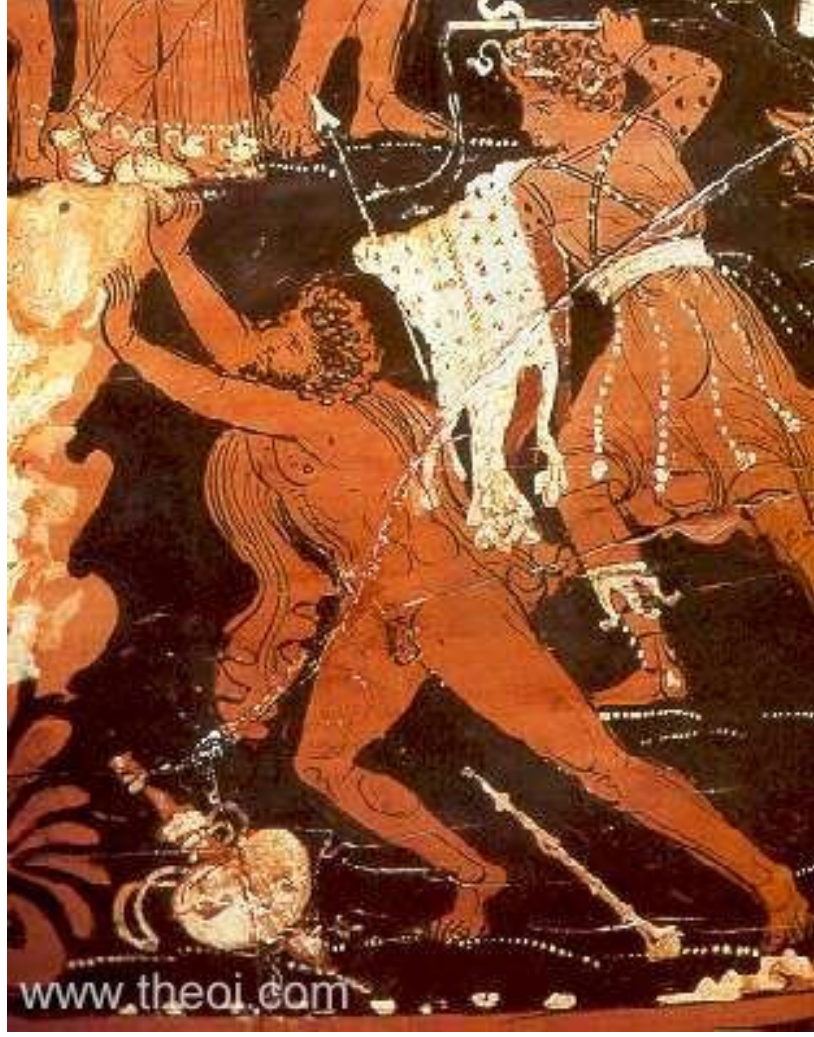
Vulci – İtalya

Resim 193 – Sisyphos

M.Ö. 6. yüzyıl, Akheleos Ressamı

Münih Klasik Sanat Koleksiyonu – Almanya

Resim 194 – Sisyphos

M.Ö. 330 – 310, Kırmızı Figür Volütlü Krater, Yer altı Ressamı

Münih Klasik Sanat Koleksiyonu – Almanya